

Els eixos industrials de l'Arc Mediterrani

Reptes i oportunitats

Els eixos industrials de l'Arc Mediterrani

Reptes i oportunitats

Ajuntament d'Alcoi

Diputació
Barcelona

Ajuntament de
Barcelona

Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa

Col·lecció: Els eixos auxiliars de l'Euram. N° 3

Autor: Lluís Català Oltra

Coordinació: Pau Caparrós i Gironés

Correcció de textos: Òscar Alegret i Màrius Gomis

Disseny i maquetació: Juan Seguí > Crehaz <

Fotos: Arxiu gràfic El Temps, Joan Caparrós, Ignasi Garcia Soler, P. Caparrós i L. Català

Edició: Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa, 2015

ISBN: 978-84-697-1828-5

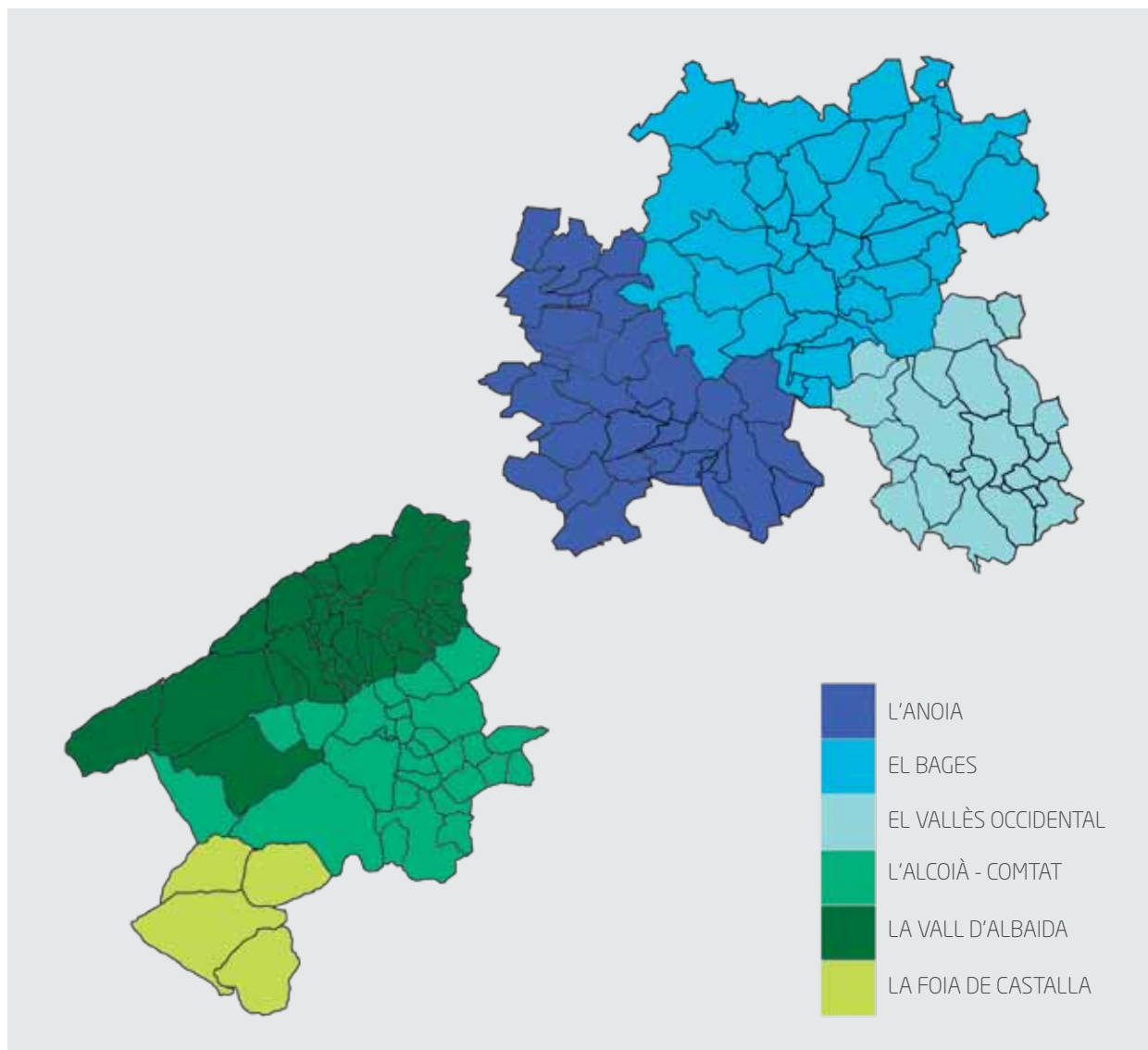
Dipòsit legal: T-0166-15

C/ Sant Ferran, 12 46001 València

www.euroregioeuram.eu

COMARQUES

PRÒLEG

Us presentem aquest tercer volum de la col·lecció "Els eixos industrials de l'EURAM", que dediquem als sectors industrials de l'Arc Mediterrani. La indústria ha estat el motor històric de la nostra economia, i d'una manera molt especial, el sector del tèxtil. Ciutats com Sabadell, Terrassa, Igualada i Manresa, a Catalunya, i Alcoi, Ontinyent, Cocentaina o Albaida, al País Valencià, representen la tenacitat i l'esforç del sector empresarial, dels treballadors i treballadores d'una indústria que durant molts anys va contribuir al creixement del país. Avui, tot i la crisi, aquesta herència és la clau de la repercussió industrial. Encara ara, el sector industrial de l'Arc Mediterrani representa quasi el 40% dels ingressos del conjunt de l'Estat. Es tracta d'una indústria que ha hagut de readaptar-se, de superar les crisis consecutives, de primer la del sector del tèxtil i després la general, que ha afectat el conjunt de l'economia mundial. El sector del tèxtil ha reduït la seva importància, però ha trobat noves vetes de mercat per a desenvolupar-se. És un tèxtil més innovador que ha incorporat processos importants d'innovació i que avui continua present teixint el capítol del segle XXI de la història industrial d'aquest sector, juntament amb altres sectors que avui constitueixen l'avantguarda del territori, en els quals es concentren els esforços i en què hi ha les millors oportunitats per a reindustrialitzar els nostres territoris com a estratègia clau per a la reactivació econòmica.

Vull aprofitar aquesta presentació del tercer volum de la col·lecció, Els eixos industrials de l'Arc Mediterrani, per a agrair la col·laboració de les entitats empresarials, les cambres de comerç i els centres d'investigació que han participat en les entrevistes d'aquest volum per aportar la seva anàlisi, la seva experiència i la seva visió sobre el futur industrial dels nostres territoris. Són: la Cambra de Comerç d'Alcoi, la Cambra de Comerç de Terrassa, la Cambra de Comerç de Manresa, la Cambra de Comerç Sabadell; el Gremi de Fabricants de Sabadell, la Unió Empresarial de l'Anoia, el Departament d'Organització d'Empreses de la Universitat Politècnica de València del Campus d'Alcoi, l'Observatori Econòmic de l'Ajuntament de Manresa, la Federació d'Associacions Empresarials de l'Alcoià i el Comtat, l'Associació d'Empresaris Tèxtils de la Comunitat Valenciana-Junta Comarcal de la Vall d'Albaida, la Confederació Empresarial de la Vall d'Albaida, l'Associació d'Empresaris d'Ibi, l'Escola Superior de Disseny ESDI, el Centre d'Economia Industrial de la Universitat Autònoma de Barcelona i el Centre Europeu d'Empreses Innovadores d'Alcoi.

Antoni Serra Ramoneda
President de l'Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa

Els eixos industrials de l'Arc Mediterrani

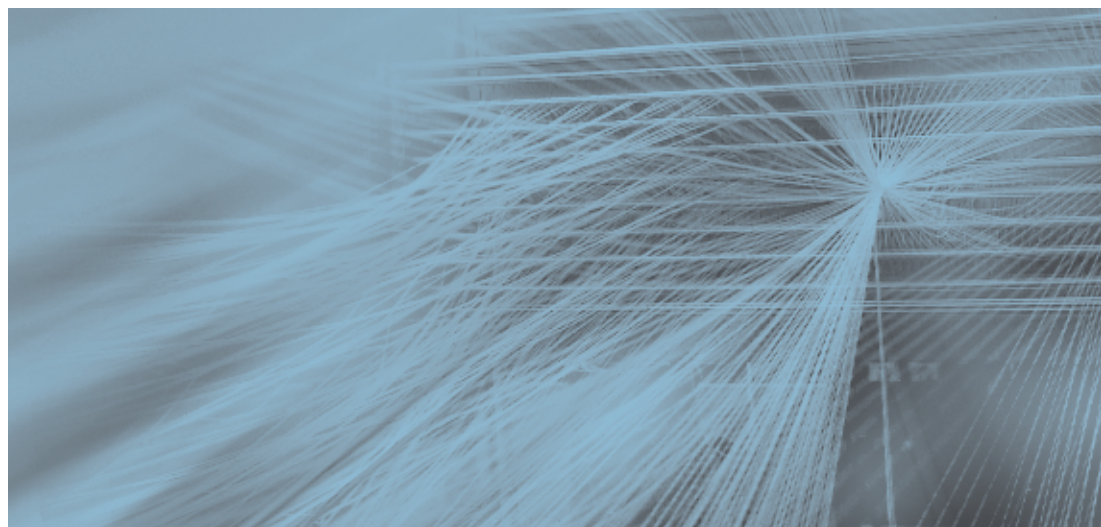
Reptes i oportunitats

institut d'economia i empresa
Ignasi Villalonga

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	8
APROXIMACIÓ AL EIXOS EN XIFRES	14
LA POBLACIÓ	17
EL VOLUM DE LA POBLACIÓ	17
LA DENSITAT	19
L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ	22
EL MERCAT DE TREBALL	23
L'ESTRUCTURA D'ACTIVITAT DE LA INDÚSTRIA	27
INDICADORS DE LES ENTITATS FINANCERES	32
APROFUNDIMENT EN ELS NUCLIS ORIGINARIS DE LA INDUSTRIALITZACIÓ	34
LA VISIÓ DELS AGENTS CLAU DELS EIXOS INDUSTRIALS	38
CAL RECUPERAR LA CENTRALITAT DE LA INDÚSTRIA EN LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES I ATENDRE DIFERENTS MANCANCES. OBSTACLES A SUPERAR	44
VIES PER AL FOMENT DE LA INDÚSTRIA	51
EL SABER FER D'UNS EMPRESARIS I TREBALLADORS QUE S'ADAPTEN I S'ENFRONTEN A NOUS REPTES. FORTALESES	54
OPORTUNITATS PER A CONSOLIDAR LA REINDUSTRIALITZACIÓ	58
ELS SUBSECTORS MOTORS DE LA REINDUSTRIALITZACIÓ	60
INNOVACIONS: L'OPORTUNITAT DE LA IMPRESSIÓ 3D I ALTRES AVENÇOS	64
QUÈ SE N'HA FET, DEL TÈXTEL? ADAPTACIONS D'UN SECTOR «TRADICIONAL»	69
EL CAMÍ A RECÒRRER PERQUÈ LES INFRAESTRUCTURES SERVEIXIN EFICIENTMENT LA INDÚSTRIA	72
QUINA COOPERACIÓ INTERTERRITORIAL ÉS NECESSÀRIA EN ELS DISTRICTES INDUSTRIALS?	80
L'EIX DE LA B-30, AVANTGUARDA INDUSTRIAL DE L'EURAM	85
BALANÇ PROPOSITIU	90
SÍNTESI DE LES PROPOSTES	101
BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ	104
PRINCIPALS FONTS DE DADES	108

INTRODUCCIÓ

ELS INDRETS PIONERS DE LA INDÚSTRIA TÈXTIL COM A BASE PER A LA DELIMITACIÓ DEL TREBALL

ELS INDRETS PIONERS DE LA INDÚSTRIA TÈXTIL COM A BASE PER A LA DELIMITACIÓ DEL TREBALL

Els historiadors que han treballat sobre la revolució industrial coincideixen a afirmar que la localització geogràfica inicial dins de l'EURAM i, fins i tot, dins del conjunt de l'estat, es pot situar en el que avui s'anomena *Àmbit Metropolità* (de Barcelona) i a les *Comarques Centrals* valencianes. I si explorem en la bibliografia sobre aquesta qüestió, els noms d'Alcoi, Sabadell i Terrassa, alguns del nuclis principals d'aquestes àrees, apareixen molt sovint com els llocs on es feien les primeres passes, els indrets on es feia protoindústria, principalment tèxtil, i que assentaria les bases del que vindria més tard. En un segon nivell, en certa mesura cronològic, s'hi van sumant altres localitats, com ara Ontinyent, a la Vall d'Albaida, o de la regió metropolitana cap a l'interior, com són els casos d'Igualada i Manresa, capitals de l'Anoia i del Bages (*Comarques Centrals* catalanes).

Aquest treball dona una ullada inicial al passat, però només per a traçar un eix, el del tèxtil històric de l'EURAM. Una vegada identificats els territoris, l'activitat industrial dels quals explorarem, la mirada és més aviat de projecció futura: veurem en quina situació estan aquests nuclis industrials històrics, però sobretot

intentarem escatir cap on van. En definitiva, no hem de perdre de vista què han sigut (*empremta*), hem d'aproximar-nos al que són (*diagnòstic*), i humilment hem d'avançar-nos al futur (*projecció*) a partir de les dades, però sobretot de les aportacions dels experts.

Primerament hem de continuar el traç de les pinzellades del primer paràgraf perquè sigui una pintura acabada, una delimitació territorial precisa. Partim, efectivament, del lideratge d'Alcoi, Sabadell i Terrassa en el subsector tèxtil llaner en els primers moments de la industrialització, amb la capital de l'Alcoià per damunt de les localitats del Vallès Occidental al començament del segle XIX (Benaul, 1992: 59). De tota manera, Terrassa i Sabadell aniran sobreposant-se a aquest desavantatge sobre la base d'una concentració del capital i una modernització més accelerada, a més de l'efecte metropolità i comercial de Barcelona (Cuevas, 1999; Benaul, 1992: 59), de manera que a mitjan segle XIX, les fàbriques de Sabadell ja atreïen treballadors qualificats alcoians (Izard, 1973: 81), en un flux que es perllongaria fins al segle XX i que generarà una tradició de contacte (Mollà i Mira, 1986: 114-115). En realitat, Alcoi aprofita en un principi la presència de salts d'aigua per a instal·lar les primeres fàbriques, però la seva situació, allunyada de grans centres comercials, i les dificultats orogràfiques, que tenien un impacte negatiu en la xarxa de comunicacions, hipotecaven el seu desenvolupament en relació amb els nuclis del Vallès. Així i tot, amb limitacions, Alcoi i el seu entorn van continuar aquesta cursa pel desenvolupament industrial amb un nivell més que acceptable fins als anys seixanta del segle XX.

Però la indústria tèxtil de l'EURAM no es va limitar a aquests tres nuclis, sinó que va ampliar el radi d'acció al seu voltant, a la mateixa comarca i a altres de properes. La identificació d'una tradició tèxtil també a l'Anoia i al Bages (amb les seves capitals com a centres principals), i a la Vall d'Albaida, a partir d'Ontinyent, anima l'ampliació del focus. També la presència d'una tradició manufacturera (encara que no tèxtil, sinó de la joguina) en un altre nucli de l'Alcoià, Ibi, que precisament ha destacat darrerament per la seua capacitat d'adaptació, planteja la inclusió de la subcomarca de la Foia de Castalla. Amb tot, deixem fora Barcelona, perquè implica una altra escala i volem centrar-nos en nodes de segona centralitat; considerem com a comarques del Principat originàriament d'especialització tèxtil i que mantenen una important activitat industrial, el Vallès Occidental, el Bages i l'Anoia, les quals, circumstancialment, connecten a través de la serra de *Montserrat*. En la mateixa línia, al País Valencià delimitem l'Alcoià, el Comtat i la Vall d'Albaida, desplegades al voltant de la serra de *Mariola*, però aquí les distribuïrem d'una altra manera: de l'Alcoià en separem la Foia de Castalla (Ibi, Castalla, Onil i Tibi), que, com hem avançat, té una altra tradició industrial i una dinàmica de contactes pròpia determinada per l'orografia, i que en determinades propostes comarcals ja ha sigut separada (Català, 2012: 133-142; Tormo, 2011b);¹ la resta de l'Alcoià, incloent-hi la capital, la unim al Comtat, perquè, en realitat, Alcoi-Cocentaina-Muro són un continu de proximitat econòmic i social (ara confirmat amb la Mancomunitat

de l'Alcoià i el Comtat), i amb la mateixa especialització industrial tèxtil (més marcada ara mateix al Comtat; Tormo, 2011a: 98); la Vall d'Albaida, en canvi, queda com és coneguda tradicionalment. A més, aquests tres territoris de les Comarques Centrals són l'àmbit particular de les tres associacions empresarials a les quals ens adreçarem (IBIAE a la Foia de Castalla, FEDAC a l'Alcoià-Comtat i COEVAL a la Vall d'Albaida), és a dir, que els empresaris també consideren les demarcacions de la mateixa manera que nosaltres.

Centrem l'atenció, doncs, en aquestes comarques (i en cert sentit districtes industrials),² que funcionaran com a unitat d'anàlisi. Però la unitat municipal també serà la que tractarem en alguns indicadors, i aquí ens centrarem en les localitats principals pel que fa a l'activitat industrial. Així, al Vallès Occidental, evidentment dedicarem una atenció preferent a Sabadell i Terrassa, però també en determinats casos a Rubí, Barberà o Sant Cugat, entre altres. A l'Anoia i el Bages, Igualada i Manresa concentraran tota l'atenció quan el tractament sigui municipal, independentment que una anàlisi per comarques inclogui altres nuclis de relatiu interès, com ara Sant Fruitós de Bages o la Pobla de Claramunt. La Foia de Castalla estarà representada sobretot per Ibi, però en algun cas també per Onil o Castalla. L'Alcoià-Comtat estarà representat per Alcoi, Cocentaina i, de vegades, Muro d'Alcoi. Finalment, la Vall

1 Tormo (2011a: 109-119) també inclou dins d'aquest districte industrial transformador del cautxú i de les matèries plàstiques el municipi de Biar, que forma part de l'Alt Vinalopó, però que en algunes propostes comarcals ha quedat enquadrat en la Foia o en l'Alcoià (Català, 2012: 136-137). Nosaltres deixarem fora Biar per mantenir la integritat de la subcomarca geogràfica.

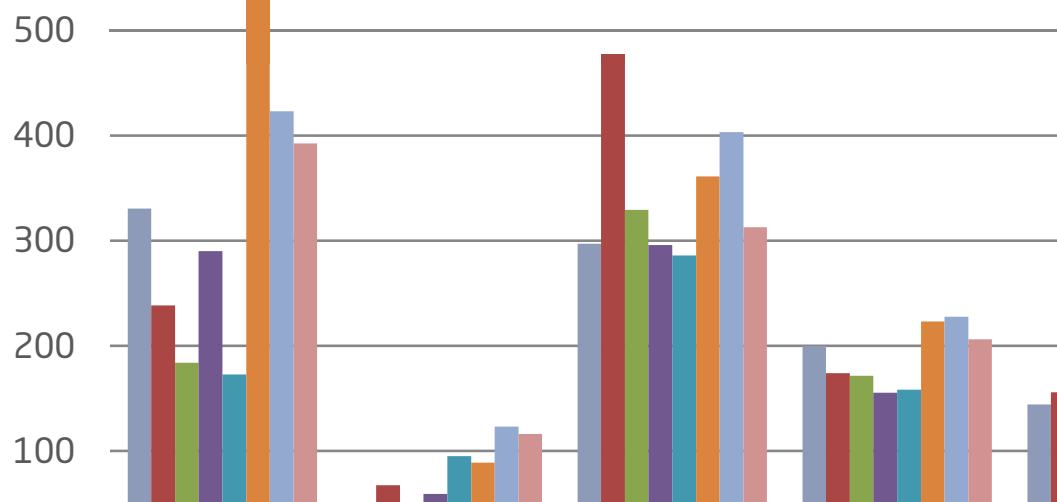
2 Utilitzarem indistintament *districte* i *clúster* per a referir-nos a aquestes agrupacions perquè, tot i que no són exactament el mateix, «comparteixen una sèrie d'elements comuns com són la importància que té el territori i les externalitats que s'hi generen per la concentració geogràfica de les activitats que es desenvolupen, la intensitat de les interaccions i de la cooperació, que va més enllà dels límits sectorials tradicionals, i el paper significatiu que exerceixen les organitzacions i institucions presents en el territori» (Giner i Santa Maria, 2009: 3).

d'Albaida tindrà en Ontinyent el seu màxim exponent, però Agullent, Albaida, Bocairent i l'Olleria han tingut i tenen una importància relativa que mereixerà alguna atenció tant en l'apartat de dades com en les entrevistes.

Aquest estudi combina diferents metodologies per acostar-nos a la realitat d'aquests eixos industrials, que tenen una tradició més que centenària, però també un present i un impuls renovat per a afrontar el futur. Fent un repàs als continguts, en primer lloc, hem fet una explotació de dades comparades prenent com a unitats les que hem avançat anteriorment. Hem intentat aproximar-nos, quantitativament i en la mesura de les possibilitats, a la població, el territori, l'economia, i en especial a la indústria d'aquestes unitats, comparades o completades amb les que són la seva referència immediata (Catalunya, el País Valencià i l'EURAM). En segona instància, hem desplegat un capítol elaborat amb fonts primàries, que han sigut les entrevistes a experts i agents clau del territori estudiat, que sobretot han precisat quina és la situació actual de la indústria i quina potencialitat té. Acabem amb un balanç propositiu que ha de ser entès com una modesta aportació de l'Institut Ignasi Villalonga d'Economia i Empresa al full de ruta de la reindustrialització de l'EURAM.

Però abans d'endinsar-nos en els continguts del treball volem agrair molt sincerament la col·laboració de totes les entitats que participen en aquest estudi, i més específicament, la de les persones que han sigut entrevistades i que han aportat el material més important d'aquest volum, el coneixement expert de la indústria d'aquests territoris.

APROXIMACIÓ ALS EIXOS EN XIFRES

APROXIMACIÓ ALS EIXOS EN XIFRES

Aquest apartat d'anàlisi de dades té el fonament principal en l'anàlisi comparativa, feta des de diferents perspectives que comprenen l'aproximació diacrònica i el contrast entre unitats poblacionals/territorials. L'anàlisi longitudinal (evolucions en el temps, variacions percentuals en un període determinat) considerarà, normalment, el començament del període d'expansió (segona meitat dels noranta) com a moment inicial, però en evolucions que ens condueixen fins a l'actualitat serà de gran importància el punt d'inflexió que implica el

període 2007-2008, quan es va iniciar la crisi actual, que ha afectat una gran quantitat d'indicadors. Per tant, a més de tenir una fotografia de l'economia i la indústria actuals, ens interessa saber què ha passat els darrers anys, quin és l'impacte de la conjuntura desfavorable per a la indústria que està arrelada en aquests territoris des de fa més d'un segle i mig.

L'estructura temàtica desenvoluparà els següents punts: la població, el treball, l'estructura econòmica – amb una atenció especial a la indústria– i l'estat de les economies locals en els nuclis industrials principals.

LA POBLACIÓ

Abans d'entrar en indicadors palesament econòmics, cal fer una aproximació a la població dels territoris, atès que, òbviament, els béns i serveis de l'economia són produccions humanes i és important valorar els recursos en aquest sentit. El bloc inicial de població combina les dades habituals sobre el volum de població amb una necessària perspectiva diacrònica, perquè hem de prestar atenció a l'evolució de la població. Addicionalment, abordarem la relació població-territori amb gràfics i mapes de densitat.

EL VOLUM DE LA POBLACIÓ

El procés d'urbanització de la regió metropolitana de Barcelona ha dut Sabadell, Terrassa i el conjunt del Vallès Occidental a unes xifres de població molt més elevades que no pas les de la resta de comarques

Comencem amb les xifres absolutes, amb el volum de població de cadascuna de les unitats que seran analitzades. Aquesta xifra absoluta, però, va acompanyada del pes relatiu en el conjunt de l'EURAM (columna de la dreta).

Volum de població i percentatge sobre el conjunt de l'EURAM (2014)

	Volum	% sobre l'EURAM
CATALUNYA	7.518.903	53,08%
El Bages	184.403	1,30%
Manresa	75.297	0,53%
El Vallès Occidental	899.532	6,35%
Sabadell	207.444	1,46%
Terrassa	215.517	1,52%
L'Anoia	117.842	0,83%
Igualada	38.751	0,27%
PAÍS VALENCIÀ	5.004.844	35,33%
L'Alcoià-Comtat	96.157	0,68%
Alcoi	59.675	0,42%
Cocentaina	11.519	0,08%
Muro del Comtat	9.114	0,06%
La Foia de Castalla	42.821	0,30%
Ibi	23.456	0,17%
La Vall d'Albaida	91.205	0,64%
Ontinyent	36.180	0,26%
EURAM	14.165.338	100,00%

Font: padró municipal d'habitants (INE), INSEE i Departament d'Estadística d'Andorra.

La primera constatació que hem de fer és que, si ens fixem en les comarques, tenim una asimetria molt evident d'escalas entre el Vallès Occidental, que s'acosta al milió d'habitants, i la resta de demarcacions, que se situen al voltant de 100.000 habitants, tot i que el Bages supera els 180.000 i la Foia de Castalla –recordem que és una subcomarca– sobrepassa per poc els 40.000. No debades, el Vallès Occidental és la segona comarca en nombre d'habitants de tot Catalunya, només superada pel Barcelonès, i es troba molt per damunt de la resta, amb l'excepció del Baix Llobregat.¹ S'hi concentra el 12% de

la població del Principat i més del 6% del contingent poblacional de l'EURAM, cosa que no té comparació amb la resta de comarques i districtes industrials que analitzarem. Per tant, no cal dir que serà essencial relativitzar les dades per a fer comparables unitats tan dispars.

Una cosa semblant passa amb els nuclis poblacionals, perquè bona part de la potència del Vallès Occidental ve dels més de 200.000 habitants que tenen tant Sabadell com Terrassa, a més d'un seguit de poblacions entre 25.000 i 90.000 habitants, com ara Sant Cugat, Rubí,

Rambla de Sabadell

1. El Baix Llobregat, també dins de l'Àmbit Metropolità, té unes xifres de població pròximes a les de la part oest del Vallès gràcies a la densitat del litoral i sobretot a l'eix de l'A-2, amb municipis que voregen els 100.000 habitants, com ara Cornellà o Sant Boi de Llobregat.

Cerdanyola o Ripollet. Els nuclis principals de la resta de comarques se situen en aquesta segona jerarquia: Manresa al voltant de 75.000, Alcoi al voltant de 60.000 i, ja més enrere, Igualada i Ontinyent amb més de 35.000, l'bi amb prop de 25.000 i l'eix del Comtat (Cocentaina-Muro) amb uns 20.000 habitants conjuntament.

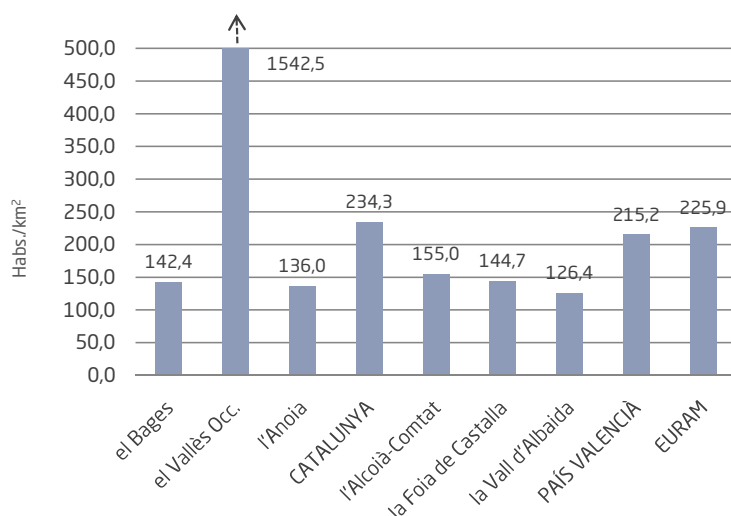
Per tant, la força del procés d'urbanització de la regió metropolitana de Barcelona ha dut Sabadell, Terrassa i el conjunt del Vallès Occidental a xifres molt més elevades que no pas les de la resta de comarques, més aviat d'interior i no tan pròximes a nuclis centrals com Barcelona, València o Alacant. Aquesta metropolitització també ve acompanyada, com veurem, d'una industrialització intensa que, per la proximitat a Barcelona, és menys afectada per conjuntures desfavorables.

LA DENSITAT

Pel que fa a la densitat, primerament, presentarem un gràfic d'àmbits superiors al local per a després veure amb detall el mapa de densitat dels municipis de dos territoris: l'eix industrial de la Mariola, a les Comarques Centrals valencianes, i l'eix industrial al voltant de Montserrat, entre l'Àmbit Metropolità i les Comarques Centrals catalanes.

Novament, el Vallès Occidental se situa en una altra escala amb una densitat deu vegades major que la de qualsevol comarca i molt per damunt de les mitjanes de Catalunya i de l'EURAM, només comparable amb la de les grans conurbacions del centre d'Europa. En canvi, la resta de comarques són d'una densitat mútuament equiparable que oscil·la entre els 126,4 habitants/km²

Densitat de població (2014)

Font: Padró Municipal d'Habitants (INE)

de la Vall d'Albaida i els 155 de l'Alcoià-Comtat, és a dir, se situen a mitjan camí entre zones d'alta densitat com les pròximes a grans nuclis urbans (el Vallès Occidental o el Baix Llobregat respecte de Barcelona, o l'Horta respecte de València) i zones despoblades (comarques d'interior o de muntanya, com ara els Ports, l'Alt Maestrat, la Terra Alta o la Cerdanya). Això és degut al fet que, justament, totes cinc combinen nuclis de relativa importància (Manresa, Igualada, Alcoi, Ibi, Ontinyent) amb àrees rurals i de muntanya despoblades, com ara la vall de Seta, al Comtat, o part de l'Alta Segarra, a l'Anoia).

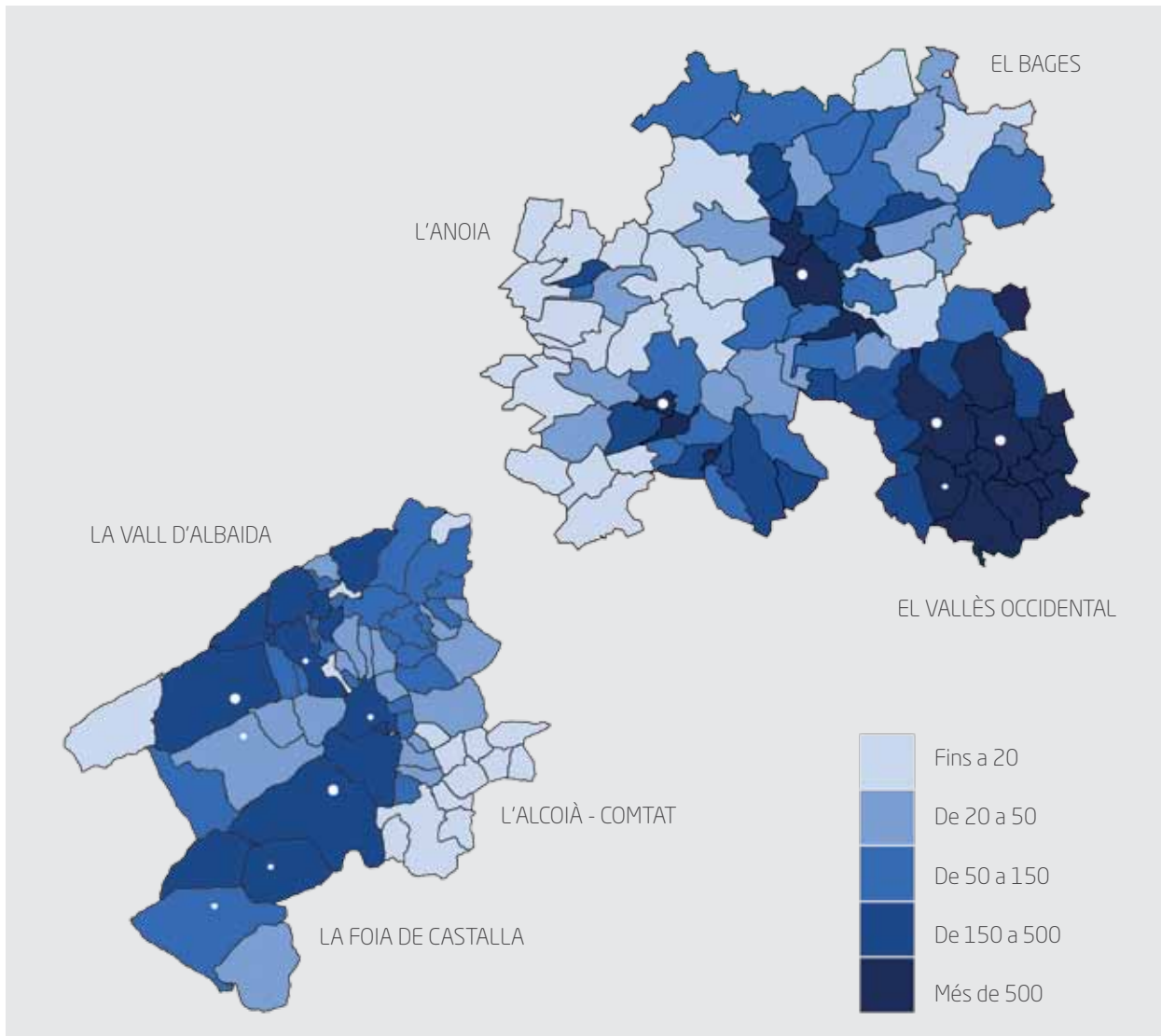
El territori català és on trobem les grans concentracions de població, especialment pel que dèiem de la zona del Vallès més pròxima a Barcelona, però també per l'atracció que han aconseguit produir Igualada i Manresa (pobles com Vilanova del Camí, Sant Vicenç de Castellet o Sant Joan de Vilatorrada). En canvi, no trobem cap municipi d'alta densitat en la zona interior de les Comarques Centrals valencianes, sinó una mena de cinturó d'una densitat mitjana-alta al voltant de la serra de Mariola seguint la ruta de l'A-7 Onil-Ibi-Alcoi-Cocentaina-Muro-Albaida-Ontinyent, cinturó que es perllonga en direcció a València cap a Aiello de Malferit i l'Olleria. Les limitacions al creixement de la indústria, que afecten, lògicament, el creixement de la població, han evitat, fins ara, un contagi major en municipis pròxims a aquesta ruta.

Al voltant de la serra de Mariola s'articula una concentració moderada de població que ha sigut dependent del desenvolupament industrial

Alameda d'Alcoi

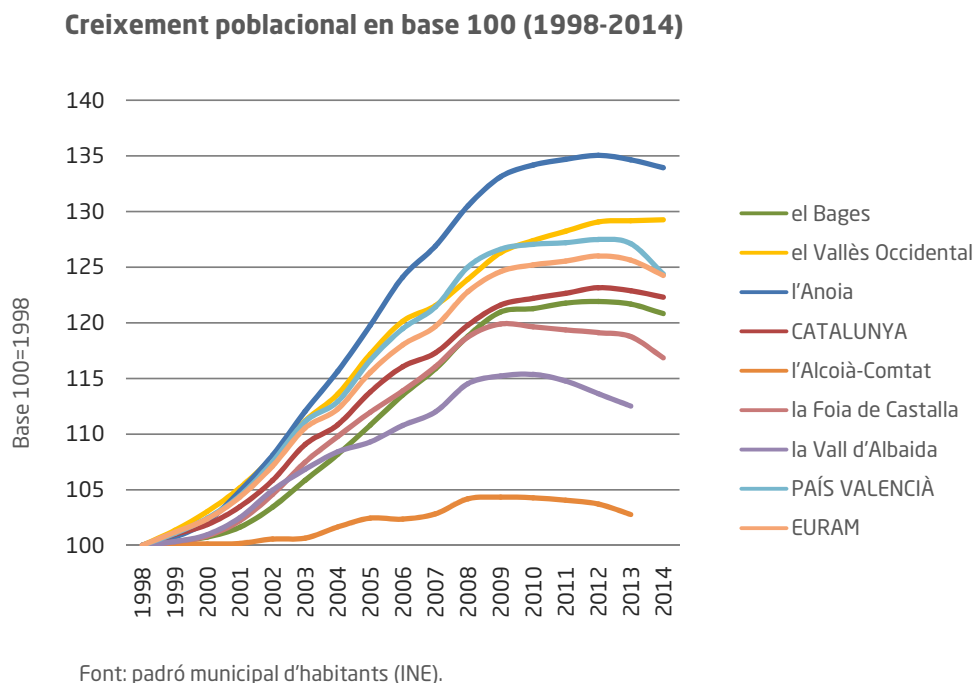
DENSITAT DE POBLACIÓ PER MUNICIPI. 2013 (hab./km²)

L'EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ

L'estancament de la població de l'Alcoià-Comtat contrasta amb el fort creixement del conjunt del País Valencià i de comarques catalanes com l'Anoia i el Vallès Occidental

Durant el període d'expansió, en què hi va haver augments generalitzats de població, el creixement més remarcable el trobem a l'Anoia, especialment del 2003 al 2008. Ni tan sols el Vallès Occidental arriba al ritme de creixement d'aquesta comarca, tot i que cal dir que

en el període de crisi, en què tots els territoris perderen població, el Vallès va continuar creixent, encara que a un ritme menor. La tercera comarca catalana, el Bages, va créixer més o menys al ritme a què ho va fer Catalunya.

És molt diferent la situació de les comarques valencianes que considerem, les poblacions de les quals van créixer molt menys que la del País Valencià, on el des-

envolupament del litoral fou molt intens en el decenni 1998-2007, la qual cosa el va fer créixer més que Catalunya, al nivell del Vallès Occidental. Aquestes comarques d'interior no experimentaren aquest impuls, tot i que la Foia de Castalla, esperonada per una reactivació industrial en la dècada del 2000, és la que s'hi aproximà més. El cas més acusat és el de l'Alcoià-Comtat, amb pràcticament un creixement 0 en l'època d'expansió,

dada que indica una crisi estructural més enllà dels cicles curts.² Això es confirma amb el ritme actual de decreixement, també molt suau, quan a la Vall d'Albaida o la Foia de Castalla, que havien crescut més, la caiguda és molt important.

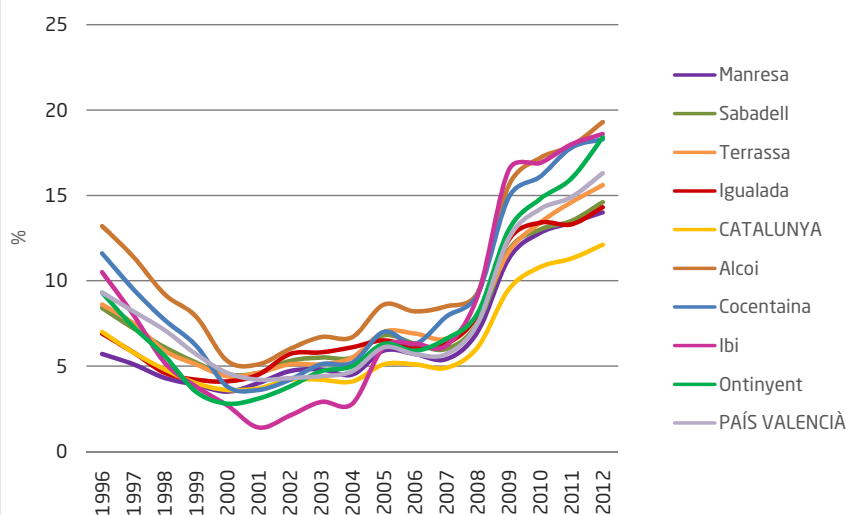
EL MERCAT DE TREBALL

Malauradament, l'enquesta de població activa no ofereix dades fiables sobre els municipis i les comarques, i per això hem de fer ús del moviment laboral registrat,

que no reflecteix tan fidelment la realitat laboral del país, però que és útil pel que fa a les comparacions. Els indicadors que considerarem seran l'evolució de l'atur registrat (1996-2012), la variació de l'atur registrat per sector d'activitat en el període de crisi (2007-2013) i el pes de la indústria en les contractacions.

Podem apreciar en els dos períodes crítics, a mitjan dècada dels noranta i actualment, que el País Valencià i els seus municipis industrials pateixen més en una conjuntura desfavorable, amb unes xifres d'atur registrat

Evolució de l'atur registrat (1996-2012)

Font: anuari econòmic de 'la Caixa'.

² De tota manera, el resultat final de l'Alcoià-Comtat és molt condicionat per les xifres d'Alcoi, que és el municipi responsable d'aquest creixement. En aquesta demarcació, pobles com Muro del Comtat, en canvi, han tingut un comportament molt vigorós quant a la població, en termes relatius comparable al de Terrassa, per exemple.

més elevades, especialment en el cas d'Alcoi. En canvi, Catalunya i els seus municipis industrials al voltant de Montserrat tenen, en aquests moments difícils, un atur menor. De tota manera, en els noranta Igualada i Manresa tenien un atur una mica més baix que no el que registrava el conjunt de Catalunya, però ara tots els municipis (els esmentats més Terrassa i Sabadell) presenten un atur registrat clarament superior al del Principat.

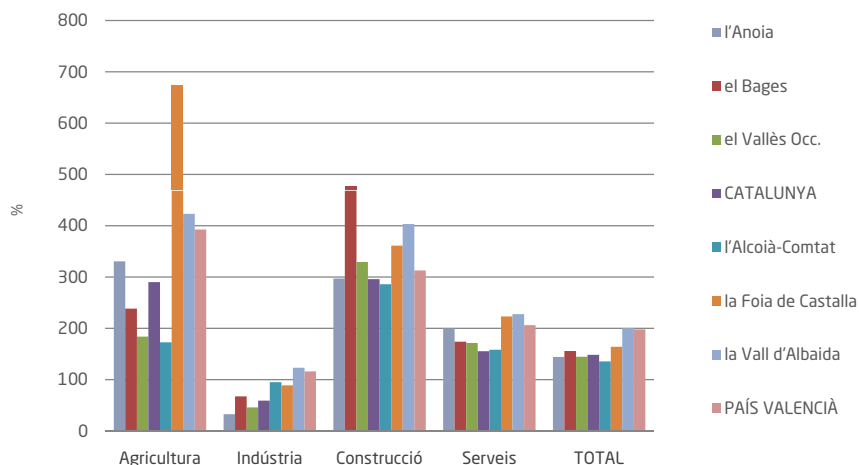
Una altra qüestió, però, ha sigut el comportament durant el període de bonança, perquè els municipis valencians van aconseguir equiparar-se als catalans i fins i tot millorar-los, com és el cas d'Ibi, que del 2000 al 2004 es pot dir que va tenir plena ocupació. L'única excepció és

Alcoi, que va liderar els registres d'atur en pràcticament tot el període observat, incloent-hi el d'expansió.

Ibi ha passat de tenir plena ocupació en el període de bonança i liderar els districtes industrials en aquesta qüestió a registrar uns increments excepcionals de l'atur en la crisi actual

En el gràfic veiem que en general i en la crisi els sectors que han patit més han sigut l'agricultura i la construcció, més aquest darrera, que concentrava un nombre major de treballadors. Els serveis i sobretot la indústria han aguantat una mica més. L'Anoia i el Vallès Occidental han augmentat menys el seu atur en la indústria que el

Creixement relatiu de l'atur registrat per sector d'activitat (2007-2013)

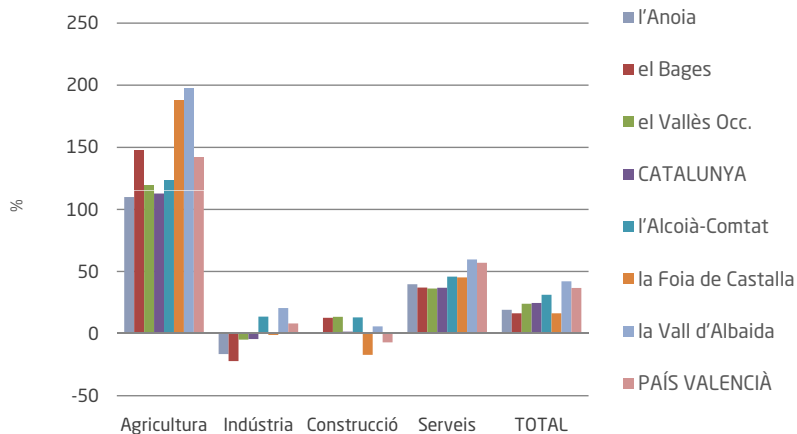
Font: moviment laboral registrat (Servei Valencià d'Ocupació i Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya).

conjunt de Catalunya fins a deixar-lo en un creixement inferior al 50%; l'Alcoià-Comtat i la Foia de Castalla també han incrementat el seu atur menys del 100%, cosa que no ha pogut fer el conjunt del País Valencià. Per tant, en certa manera, la indústria ha contingut l'hemorràgia general de llocs de treball, i encara més en els territoris que estudiem. Això es confirma en els darrers tres anys, quan la indústria de la Foia de Castalla, el Vallès Occidental i sobretot l'Anoia i el Bages creaven ocupació.

La indústria ha contingut l'hemorràgia general de llocs de treball, i encara més en els territoris que estudiem

Creixement relatiu de l'atur registrat per sector d'activitat (2009-2013)

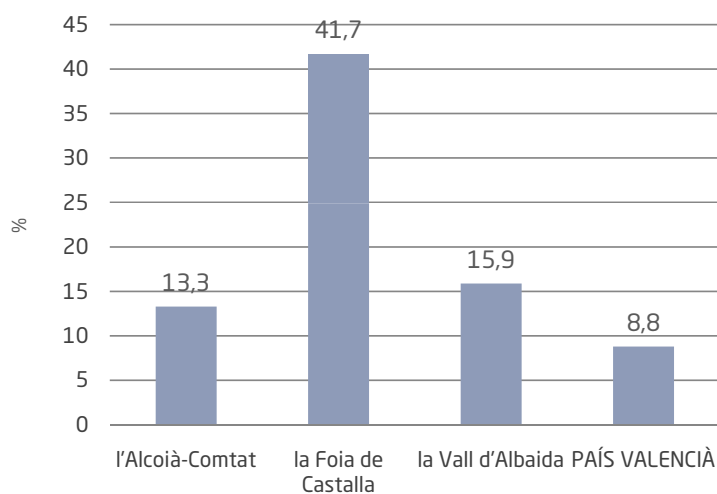

Font: moviment laboral registrat (Servei Valencià d'Ocupació i Departament d'Empresa i Ocupació de la Generalitat de Catalunya) i elaboració pròpia.

Aquest horitzó d'esperança que s'ha obert per a la indústria els darrers dos o tres anys en determinats territoris, especialment pel bon comportament de l'exporta-

Percentatge que representa la indústria sobre el total de les contractacions (2013)

Font: Servei Valencià d'Ocupació.

ció, té un reflex en les contractacions, que representen un percentatge important en l'economia, com veiem en el cas de la Foia de Castalla, on més del 40% dels nous contractes del 2013 van ser en la indústria. Com a contrapartida, tenim l'estancament de la indústria a l'Alcoià-Comtat i la Vall d'Albaida, on les contractacions del 2013 no van ser ni la sexta part del total. De tota manera, són xifres superiors a les globals valencianes, que no arriben ni tan sols al 10%.

La indústria de la Foia de Castalla sembla que ha tornat a reactivar-se els darrers dos anys gràcies a la diversitat i versatilitat del seu teixit productiu

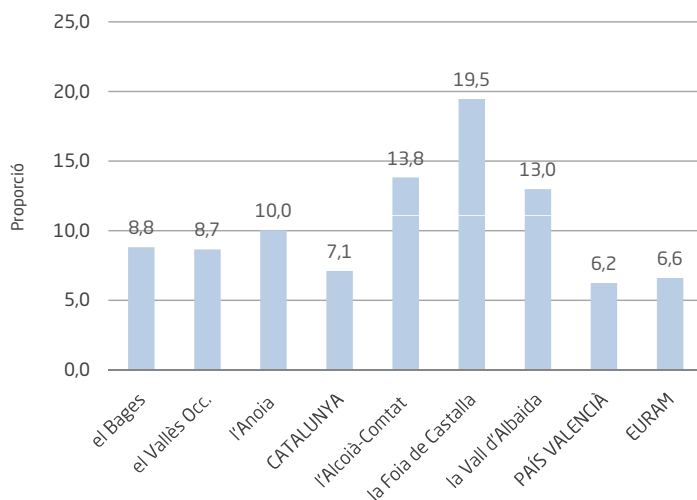

L'ESTRUCTURA D'ACTIVITAT DE LA INDÚSTRIA

En aquest apartat centrarem l'atenció en el pes que tenen les empreses industrials en cada territori en relació amb la seua població, la variació que ha experimentat el sector de la indústria els anys de crisi i la seua estructura d'activitat (grans grups).

Activitats industrials per 1.000 habitants (2012)

Font: anuari econòmic de 'la Caixa' i elaboració pròpia.

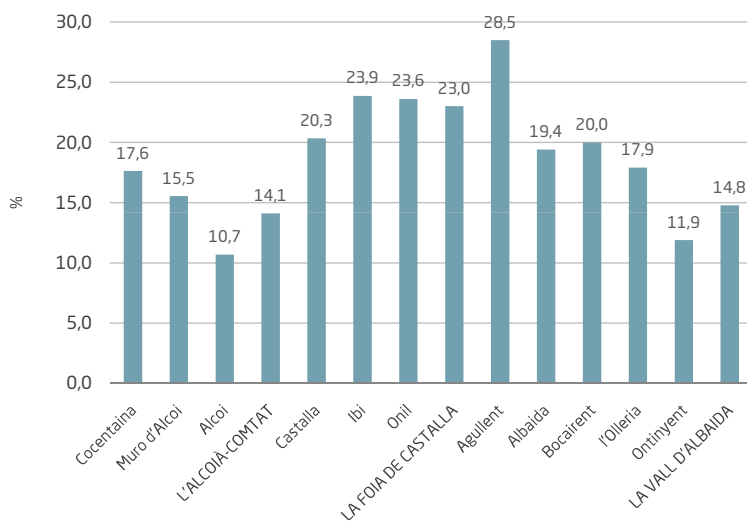
Les comarques valencianes que considerem tenen més empreses per habitant que les catalanes, però això és molt condicionat per l'estructura empresarial en funció de la grandària, perquè en el teixit valencià domina clarament la PIME i fins i tot la microempresa. Per tant, hi ha més empreses, però no vol dir que hi haja més treballadors o més aportació al PIB. Amb tot, en aquest

indicador tenim al davant les demarcacions valencianes i, al capdavant, la Foia de Castalla, amb gairebé 20 empreses industrials per 1.000 habitants, quan la mitjana del País Valencià és de 6,2, i la de l'EURAM, de 6,6. Les comarques catalanes estan més igualades, però destaca lleugerament l'Anoia. No obstant això, totes superen la mitjana de Catalunya.

Pobles d'una grandària reduïda (de 2.000 a 12.000 habitants), com Sant Fruitós (el Bages), Castellbisbal (el Vallès Occidental), la Pobla de Claramunt (l'Anoia), Banyeres de Mariola, Cocentaina (l'Alcoià-Comtat), Castalla, Onil (la Foia de Castalla), Agullent, Albaida o Bocairent (la Vall d'Albaida), tenen unes xifres semblants o superiors a les de la subcomarca de la Foia de Castalla. Entre els municipis de més de 20.000 habitants, només Ibi (la Foia de Castalla) i Santa Perpètua de Mogoda (el

Vallès Occidental) tenen un nivell aproximat. Hi ha una tendència a la diversificació econòmica quan la grandària de la població augmenta, fins i tot en zones d'especialització industrial. L'exemple més clar és Sabadell, on trobem tot just 6 empreses industrials per cada 1.000 habitants, que facturen menys del 20% del total del municipi, segons unes dades del registre mercantil que repassarem més endavant. Aquí el lideratge de la Foia de Castalla torna a ser patent amb un 23% d'empreses

Percentatge d'empreses industrials sobre el total (2014)

Font: DIRCE (INE) i Servei Valencià d'Ocupació.

industrials i unes xifres semblants en els principals nuclis urbans. En canvi, les capitals de l'Alcoià-Comtat i la Vall d'Albaida (Alcoi i Ontinyent), que han vist disminuir la seua importància industrial i també compleixen un paper de centre terciari i administratiu, tot just superen el 10% i contribueixen a una mitjana comarcal més discreta

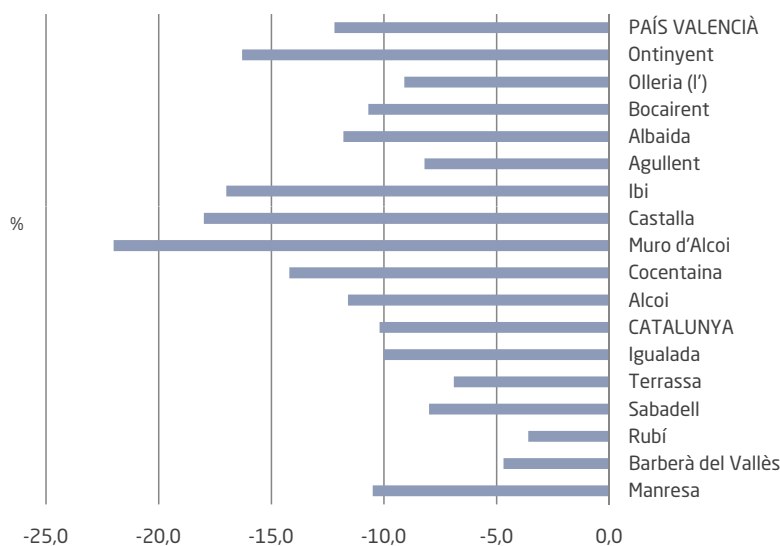
que la de la Foia de Castalla (una mica damunt del 14%). De tota manera, en aquestes comarques encara queden municipis on la indústria té un pes important en el teixit econòmic local, com ara Cocentaina, Bocairent, Albaida i, significativament, Agullent, amb el seu 28,5% d'empreses industrials.

Agullent és el municipi de l'eix de la Mariola amb un pes major d'empreses industrials (28,5% del total)

Tot i que hem constatat a les comarques valencianes un nombre major d'empreses industrials per habitant (considerant un teixit dominat per la petita empresa), en el període de crisi la quantitat d'empreses ha disminuït més que no pas a les comarques catalanes amb

Variació de les activitats industrials (2007-2012)

Font: anuari econòmic de 'la Caixa' i elaboració pròpia.

fortes caigudes, com les registrades a Muro del Comtat o Ibi, que eren alguns dels nuclis on havia augmentat més el nombre d'empreses en el període d'expansió. Agullent o l'Olleria, a la Vall d'Albaida, en són, en certa manera, l'excepció, perquè el percentatge d'empreses desaparegudes hi ha estat inferior a la mitjana del País Valencià, però l'Alcoià-Comtat i la Foia de Castalla s'han

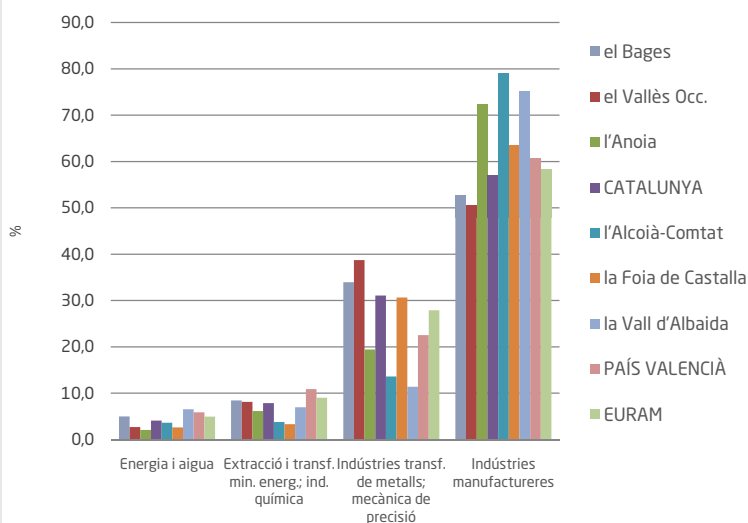
vist molt afectades per la crisi.³ Els descensos són menors a les comarques catalanes i encara són més petits al Vallès Occidental, on no s'arriba al -10%, i fins i tot Rubí o Barberà del Vallès queden damunt del -5% amb una disminució de poca consideració.

³ En el cas de l'Alcoià-Comtat, el descens ja començava a produir-se en el darrer tram del període de bonança (Tormo, 2011a: 103).

Municipis com Rubí o Barberà del Vallès van erigint-se en potències industrials aprofitant deslocalitzacions de proximitat i la disponibilitat de sòl. Tot just han perdut empreses en el període de crisi, en contrast amb uns altres municipis dels entorns i de l'eix industrial valencià

El Bages i el Vallès Occidental tenen un teixit notablement diversificat d'empreses industrials

Distribució de les empreses industrials per grans grups d'activitat (2012)

Font: anuari econòmic de 'la Caixa' i elaboració pròpia.

Al Principat, tant el Bages com el Vallès Occidental tenen una estructura d'activitat de la indústria més semblant a la catalana que no pas la de l'Anoia, excessivament dependent de la manufactura. Al Bages i al Vallès hi tenen una importància relativa les indústries química i metal·lomecànica, que contribueixen a la diversificació de la producció.⁴ Al País Valencià, en canvi, la importància

global de la indústria química no té un reflex en aquestes comarques, llevat de la Vall d'Albaida, en certa manera. Quant a la indústria metal·lomecànica, més feble a les terres valencianes, només la Foia de Castalla és al nivell de les comarques catalanes. Finalment, el pes de la manufactura a l'Alcoià-Comtat i a la Vall d'Albaida (damunt del 75%) només té un equivalent a l'Anoia, com hem

⁴ En el cas del Bages, sobretot el gran grup de la indústria metal·lomecànica, i més en concret l'auxiliar de l'automoció i la fabricació de productes metàl·lics. També té una importància notable

la indústria alimentària, no així el tèxtil, que ja és el cinquè subsector, també per darrere de les indústries extractives (Culleré, 2014: 31), que deuen la seua posició destacada a la mineria de potassi i sal a Súria.

assenyalat. De tota manera, tornem a insistir que són estadístiques que consideren el nombre d'empreses i no el de treballadors o la facturació, que donarien una imatge més precisa de la importància de les diferents activitats. Això ho veurem més endavant amb relació als grans nuclis industrials històrics (Sabadell, Terrassa i Alcoi).

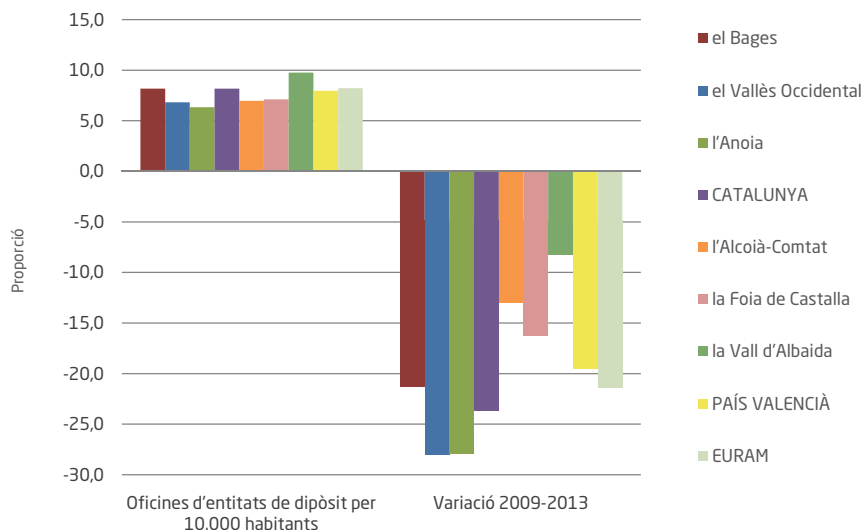
Polígon de Can Parellada, Terrassa

INDICADORS DE LES ENTITATS FINANCERES

La presència d'entitats financeres és un dels indicadors per a valorar la fortalesa d'una economia. Per això l'incorporem en aquest recorregut per les dades referides als districtes industrials que estudiem. Observarem tant el pes d'aquestes entitats en relació amb la població com la variació del nombre d'oficines en el període de crisi.

Indicadors d'entitats financeres

Font: anuari econòmic de 'la Caixa' i elaboració pròpia.

Aquestes comarques no es caracteritzen per una proporció important d'oficines d'entitats financeres, i, per tant, es pot dir que són zones amb un atractiu limitat per al capital financer. Catalunya, el País Valencià i el conjunt de l'EURAM se situen un xic més amunt de 8 oficines per 10.000 habitants. Aquesta xifra només l'aconsegueixen el Bages i el cas excepcional de la Vall

L'arrelament al territori i la contenció respecte de l'economia especulativa han permès la consolidació de Caixa Ontinyent i, en conseqüència, la presència d'una xarxa d'oficines d'entitats financeres de gran importància a la Vall d'Albaida

d'Albaida, amb prop de 10 oficines per 10.000 habitants gràcies a la solidesa de Caixa Ontinyent, que s'ha vist poc afectada per la crisi, atès que va quedar al marge d'operacions especulatives i de sous escandalosos. Aquesta entitat s'ha mantingut arrelada al territori i no s'ha expandit més enllà de les Comarques Centrals valencianes,⁵ i la seua orientació, unida a un balanç sanejat, li ha permès arribar a ser una de les dues caixes que queden en tot l'Estat juntament amb Colonya-Caixa Pollença, també dins de l'EURAM, i esquivar el procés de bancarització que el 2010 va encetar la llei d'òrgans rectors de les caixes d'estalvis (LORCA).

Les dades sobre variació d'oficines d'entitats financeres confirmen aquesta qüestió amb clarament el descens menor per a la Vall d'Albaida en el període 2009-2013. El nombre d'entitats a l'Alcoià-Comtat tampoc no ha descendit gaire, perquè l'ascens en el període d'expansió no va ser acusat. De tota manera, a Alcoi el descens és de gairebé un 20%. Una altra qüestió és el que ha succeït a les comarques catalanes, i molt especialment a l'Anoia i al Vallès Occidental, les que ara tenen menys oficines, perquè el descens en el període de crisi ha registrat unes variacions a la baixa de més del 25%, amb xifres més extremes en nuclis com Rubí o Terrassa.

⁵ Caixa Ontinyent està assentada sobretot a la Vall d'Albaida (53% de les oficines, gairebé la meitat a Ontinyent mateix), però també a la resta de les Comarques Centrals, en pobles fronterers de la Costera, a més de la seua capital, Xàtiva (24%), i en les poblacions més importants de la Safor (11%) i l'Alcoià-Comtat (11%), a part una oficina a la ciutat de València (2%).

APROFUNDIMENT EN ELS NUCLIS ORIGINARIS DE LA INDUSTRIALITZACIÓ

Ara ens ocuparem dels tres nuclis principals de l'origen de la indústria tèxtil a l'EURAM (Sabadell, Terrassa i Alcoi, deixant a banda Barcelona, pel que ja havíem comentat en la introducció) per estudiar-los a fons amb diferents indicadors sorgits del Registre Mercantil. Aquests indicadors combinen diferents magnituds (ocupació, facturació, tipus de societat, antiguitat de les empreses, etc.) per a caracteritzar de manera precisa l'economia local.

Casa del Pavo, Alcoi

Indicadors de l'economia local en els nuclis originaris de la industrialització (2012)			
	Sabadell	Terrassa	Alcoi
Facturació per capita ⁽¹⁾	16.521	21.896	10.309
Productivitat per empleat ⁽²⁾	135.748	159.063	123.293
Ocupabilitat ⁽³⁾	122	138	84
Presència empresarial ⁽⁴⁾	2,0	1,6	1,2
Concentració econòmica ⁽⁵⁾	50,0%	47,1%	57,0%
Activitats principals i pes en el total ⁽⁶⁾	Venda de vehicles (13,5%), altres serveis (12,3%), productes de consum (10,6%), altres tipus de comerç a l'engròs (7,2%), immobles (6,3%)	Altres serveis (15,7%), immobles (8,7%), productes de consum (8,7%), altres tipus de comerç a l'engròs (7,4%), indústria química i farmacèutica (6,6%)	Indústria alimentària (20,5%), indústria tèxtil, confecció, calçat (15,3%), indústria química i farmacèutica (7,3%), productes de consum (7%), transport i emmagatzematge (6,9%)
Pes de la indústria ⁽⁷⁾	19,0%	31,0%	53,0%
Pes de les societats anònimes ⁽⁸⁾	45,8%	48,3%	28,7%
Ocupació en empreses grans ⁽⁹⁾	29,2%	33,2%	19,0%
Ocupació respecte a facturació en empreses grans ⁽¹⁰⁾	0,7	0,6	0,5
Pes de les empreses històriques ⁽¹¹⁾	2,6%	3,7%	17,2%
Ocupació en noves empreses ⁽¹²⁾	14,0%	9,4%	9,3%

Font: Registre Mercantil, IDESCAT, Departament de Territori i Sostenibilitat, "El perfil de la ciutat" (elperfildelaciutat.wordpress.com) i Servei d'Estudis de l'Ajuntament de Manresa.

- (1) Facturació per capita=facturació total de les empreses del municipi/població.
- (2) Productivitat per empleat=facturació total de les empreses del municipi/empleats de les empreses del municipi.
- (3) Ocupabilitat=empleats per cada 1.000 habitants.
- (4) Presència empresarial=nombre d'empreses/superfície de sòl urbà en el municipi (ha.).
- (5) Concentració econòmica=facturació de les 5 activitats principals/facturació de totes les empreses del municipi.
- (6) La suma d'aquestes cinc activitats és equivalent a la concentració econòmica (vegeu la nota 5).
- (7) Pes de la indústria=facturació de les empreses industrials/facturació de totes les empreses del municipi.
- (8) Pes de les societats anònimes=facturació de les societats anònimes/facturació de totes les empreses del municipi.
- (9) Ocupació en empreses grans=nombre d'empleats de les empreses que facturen més de 10 milions d'euros anuals/total d'empleats de les empreses del municipi.
- (10) Ocupació respecte a facturació=(empleats d'empreses grans/total d'empleats del municipi) / (facturació d'empreses grans/facturació total de les empreses del municipi).
- (11) Pes de les empreses històriques=facturació de les empreses històriques (constituïdes abans de l'any 1961)/facturació de totes les empreses del municipi.
- (12) Ocupació en noves empreses=nombre d'empleats de les empreses constituïdes a partir de l'any 2007/total d'empleats de les empreses del municipi.

En primer lloc, veiem que la facturació *per capita* obre una primera bretxa entre els municipis del Vallès i el de l'Alcoià, perquè en el cas de Terrassa arriba a ser fins i tot més del doble que la d'Alcoi, i en el de Sabadell, un 60% més. Per tant, es tracta d'empreses de gran facturació que en aquest indicador se sobreposen fins i tot a l'elevat nombre d'habitants d'aquestes localitats, que podria haver-lo atenuat. La diferència no és tan notable si relativitzem les dades en funció dels treballadors amb l'indicador de productivitat per empleat, tot i que Alcoi segueix en darrer lloc (123.293 euros per empleat) i Terrassa destaca novament sobre Sabadell (159.063 euros enfront de 135.748).

La jerarquia continua sent la mateixa en l'ocupabilitat, en la capacitat de les empreses de generar feina en relació amb el volum de població, però hi ha una lleugera variació en la presència empresarial (nombre d'empreses per superfície de sòl urbà) que fa destacar Sabadell, potser per la seua terciarització creixent, que provoca l'augment del nombre de micro-PIME.

Respecte de la concentració econòmica, el pes (facturació) de les cinc activitats principals, Alcoi resulta que té una economia menys diversificada, perquè aquestes activitats de més facturació ja representen molt més de la meitat del total del municipi, quan els municipis del Vallès tot just arriben al 50%. Encara més: si triem les dues primeres activitats, a Sabadell i Terrassa s'arriba al 25%, aproximadament, mentre que a Alcoi només la indústria alimentària i la indústria tèxtil representen més del 35% del total de la facturació del municipi. Per tant, no es pot parlar d'un monocultiu en el sentit en què s'afirmava fa unes quantes dècades, però Alcoi segueix sent molt dependent de la marxa de determinats subsectors, i la

dependència de la indústria encara és molt notable amb més del 50% de la facturació de les empreses alcoianes, quan el procés de terciarització de grans nuclis de població metropolitans, com ara Sabadell i Terrassa, els ha dut a percentatges del 31% (Terrassa) i un cridaner 19% (Sabadell) de la facturació atribuïble a la indústria. De fet, si ens fixem en la fila de les activitats principals, veurem que al Vallès hi dominen els serveis. Per tant, és complicat parlar de "municipis industrials", sobretot en el cas de Sabadell, en gran part perquè ara la deslocalització de proximitat que es va produir de Barcelona cap a Sabadell o Terrassa en el seu dia es produeix dels grans nuclis del Vallès Occidental a poblacions mitjanes, com ara Barberà, Sant Quirze o Santa Perpètua de Mogoda, o fins i tot a pobles més petits del Bages si parlem de la deslocalització de Terrassa (Solà *et alii*, 2010: 40-43), que és el cas de Sant Vicenç de Castellet, per exemple. Alcoi també ha desplaçat indústria cap a Cocentaina o Muro, però en un grau menor, en part perquè tampoc no ha tingut la capacitat de generar una economia terciària potent.

L'indicador del pes de les societats anònimes també palesa el contrast entre l'economia de l'àrea metropolitana de Barcelona, dominada per empreses mitjanes i grans, i l'economia de les comarques centrals valencianes, on són hegemòniques les PIME i fins i tot les micro-PIME, la majoria de les quals són societats limitades. Així, més del 45% de les empreses de Sabadell i Terrassa són societats anònimes, mentre que a Alcoi aquestes no superen el 30%. En la mateixa línia, les empreses més grans, les que facturen més de 10 milions d'euros, ocupen al voltant del 30% dels treballadors de Sabadell i Terrassa, mentre que a Alcoi només constitueixen el 19%. D'una altra banda, les empreses grans de tots tres municipis

ho són més per facturació que no pas per ocupació, la qual cosa és més evident a Alcoi, és a dir, són empreses amb capacitat per a generar riquesa, però en un grau menor per a generar ocupació.

L'indicador del pes de les empreses històriques té una doble lectura: una xifra elevada pot significar solidesa, però també manca de dinamisme. És el cas d'Alcoi, on el 17,2% de la facturació l'aconsegueixen empreses aparegudes abans de 1961, mentre que als dos nuclis més importants del Vallès aquesta magnitud representa al voltant del 3%, en bona part perquè del 1961 ençà la població i l'economia d'aquests municipis han crescut notablement i perquè la seua fesomia ha canviat bastant, entre més coses, per la disminució del pes de la indústria als límits territorials municipals. Això es confirma d'una manera més clara a Sabadell amb l'indicador del pes de l'ocupació en empreses noves (creades a partir del 2007), que és del 14%, quan a Alcoi o a Terrassa és poc més del 9%.

A grans trets, l'economia dels grans nuclis del Vallès es caracteritza per la diversificació, la relativa capacitat de creació d'ocupació i riquesa, la renovació del teixit i la presència d'algunes empreses grans.

En canvi, i en certa mesura, Alcoi exerceix de contrast d'aquest perfil, amb dificultats per al desenvolupament econòmic, excessiva dependència de determinats sectors (sobretot industrials), domini molt marcat de les PIME i un fort pes de les empreses històriques

LA VISIÓ DELS AGENTS CLAU DELS EIXOS INDUSTRIALS

ENTREVISTATS

Pere Casals, president de la Cambra de Comerç de Manresa

Júlia Company, secretària general de la Cambra de Comerç d'Alcoi

Ramon Culleré, director de l'Observatori Econòmic de Manresa

Marià Galí, president de la Cambra de Comerç de Terrassa

Francesc Garcia-Planas, president del Gremi de Fabricants de Sabadell

Antoni Garrell, director de la Fundació per l'Escola Superior de Disseny de Sabadell

Emilio Golf, professor del Departament d'Organització d'Empreses de la Universitat Politècnica de València – Campus d'Alcoi

Pablo de Gracia, president de la Federació Empresarial de l'Alcoià i el Comtat

Lluís Matas, president de la Comissió d'Indústria, Energia i Innovació de la Cambra de Comerç de Sabadell

Blai Paco, president de la Unió Empresarial de l'Anoia

Roberto Payà, director del CEEI Alcoi

Rafael Pla, president de Confederació Empresarial de la Vall d'Albaida

Joaquim Solà, professor d'economia de la Universitat de Barcelona

Ramon Soler, president de l'Associació d'Empresaris Tèxtils de la Comunitat Valenciana – Junta Comarcal de la Vall d'Albaida

Jordi Tormo, coordinador de l'àrea de cooperació i diversificació del CEEI Alcoi

Héctor Torrente, director de l'Associació d'Empresaris d'Ibi

Joan Valls, director d'Assessoria, Promoció i Formació de la Cambra de Comerç de Sabadell

LA VISIÓ DELS AGENTS CLAU DELS EIXOS INDUSTRIALS

Deixant a banda el que s'ha observat en les dades sobre aquests eixos industrials, un territori són, fonamentalment, les seves persones. D'acord amb això, aquesta col·lecció planteja l'aproximació a les opinions dels que hem considerat agents clau des d'un punt de vista econòmic i institucional. Evidentment, tot gira al voltant de la indústria i els seus reptes; en aquest sentit, les converses mantingudes amb aquests agents clau configuren una mena de diagnòstic actualitzat sobre els límits i el potencial del territori específicament en aquest sector, que sempre ha sigut important, però que torna a tenir una màxima prioritat.

Metodològicament, ens hem servit d'entrevistes semiestructurades, que, sota una guia parcialment estandarditzada, permetien un desenvolupament suficientment lliure perquè els entrevistats despleguen les idees que els sorgiren a partir dels suggeriments temàtics. La majoria d'aquestes entrevistes van ser presencials i fetes entre el 7 i el 16 de gener del 2015. Quant al subjecte entrevistat, s'han combinat entrevistes individuals amb altres de col·lectives quan l'organització o institució entrevistada suggeria més d'un interlocutor per tal d'ajustar-se millor als temes que s'havien avançat en contactes previs. Val a dir que quan s'ha produït aquesta circumstància, lluny de representar un inconvenient, ha enriquit la informació final i ha generat

una mena de consens que ha actuat com a "opinió de l'organització", si se'ns permet l'abstracció.

En el conjunt de les organitzacions consultades, com ja hem plantejat en altres eixos parcials de l'EURAM (IIVEE, 2013 i 2014a), hi són presents tres àmbits: economicoempresarial, tecnicoinstitucional i acadèmic. Així, en el primer àmbit hi són representades les cambres de comerç i indústria de l'eix (Alcoi, Manresa, Sabadell i Terrassa), les associacions empresarials/industrials (ATEVAL-Associació d'Empresaris Tèxtils del País Valencià, COEVAL-Confederació d'Empresaris de la Vall d'Albaida, FEDAC-Federació Empresarial de l'Alcoià i el Comtat, IBIAE-Associació d'Empresaris d'Ibi, UEA-Unió Empresarial de l'Anoia, i el Gremi de Fabricants de Sabadell). En l'àmbit tecnicoinstitucional tenim l'Ajuntament de Manresa, capdavanter en l'elaboració d'informació socioeconòmica, i el CEEI-Centre Europeu d'Empreses Innovadores d'Alcoi.¹ Finalment, l'àmbit acadèmic el formen algunes de les universitats amb influència en aquestes àrees industrials; en concret, la Universitat Politècnica de València (amb campus a Alcoi), la Universitat Autònoma de Barcelona² i la Universitat

1 De tota manera, el CEEI no pertany estrictament a l'àmbit institucional, en tant que entre les entitats que el formen n'hi ha que són part de l'Administració (Generalitat Valenciana, Diputació Provincial d'Alacant, Ajuntament d'Alcoi...), però també s'inclouen algunes de les empreses més importants de la zona, i les mateixes associacions empresarials. És, per tant, una entitat mixta que es presenta com "una associació privada sense ànim de lucre" (vegeu <http://ceeialcoi.emprenemjunts.es/>).

2 Hem entrevistat un investigador de la Universitat de Barcelona, però això s'ha produït perquè va col·laborar en un estudi promogut per la Universitat Autònoma de Barcelona sobre l'eix industrial de la B-30 (Solà *et alii*, 2010), que és on se situa també l'Autònoma, veritable referència acadèmica i investigadora per als municipis del Vallès Occidental i també part de les Comarques Centrals catalanes.

Ramon Llull, que té l'Escola Superior de Disseny a Sabadell.

Estem segurs que, tot i la seua limitació, es tracta d'una selecció que pot representar l'economia i les institucions del territori per a facilitar-nos un diagnòstic de conjunt sobre la indústria.³ En aquest sentit, l'objectiu ha sigut fer una anàlisi global del discurs sobre cadascun dels aspectes que hem considerat més rellevants per a definir l'estat i les perspectives de la indústria, una anàlisi, però, que hem combinat amb citacions seleccionades per a subratllar el protagonisme dels agents clau d'aquests districtes industrials pioners, tant del País Valencià com de Catalunya. De fet, hem pogut comprovar el seu coneixement profund del territori on s'insereixen i on treballen, i també de les tendències globals que condicionen la seua actuació en el marc particular que abordem.

Els aspectes que s'han tractat en les entrevistes són els possibles obstacles al desenvolupament de la indústria, les oportunitats que pot aprofitar el sector – això ha donat peu al fet que molts agents esmentaren les fortaleces de la indústria de cada territori–, les activitats d'avantguarda de la indústria en cada comarca o microterritori, les principals innovacions tecnològiques en aquests subsectors capdavaners, la situació actual del tèxtil i les seues tendències com a activitat pionera

³ Tot i que estem segurs que la nostra selecció és adequada i que cada entrevistat és un informador clau sobre els temes proposats, també tenim clar que podria haver-n'hi més i que hi ha més actors que podrien dir-hi la seua. Demanem disculpes si el lector hi troba a faltar algun subjecte concret, però aquest tipus de treball requereix també uns límits que fan impossible arribar a totes les opcions.

de la indústria en aquests indrets, les mancances infraestructurals i la vertebració territorial/cooperació que ja està produint-se o que caldria en aquestes zones.

CAL RECUPERAR LA CENTRALITAT DE LA INDÚSTRIA EN LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES I ATENDRE DIFERENTS MANCANCES. OBSTACLES A SUPERAR

Respecte dels **obstacles** al desenvolupament de la indústria, el que queda clar a partir d'aquestes entrevistes és que els entrebancs són molts i variats, i en alguns casos específics de cada comarca o fins i tot de determinats municipis; per això es fa complicat centrar-se en uns quants grans temes per a desenvolupar-los. Cal, doncs, una narració detallada abans de passar a les citacions que millor puguen condensar aquests factors barrera. De tota manera, procurarem fer grans grups per donar una visió de conjunt.

Les qüestions que es repeteixen més, doncs, són que durant molt de temps (especialment el període d'expansió) la **indústria no ha sigut una prioritat de les polítiques** econòmiques públiques o que ara mateix no hi ha una política específica per a la indústria i els inversors industrials; els **problemes amb el sòl industrial** (absència, mala distribució, manca de provisió de sòl per a implantacions de gran format, etc.); els **problemes d'adaptació dels polígons** (endarreriment, manca de modernització, manca d'infraestructures de transport i de telecomunicacions, aspecte descuidat...); **limitacions en les infraestructures de transport** (accessos als polígons; en el cas d'Alcoi, retard en l'acabament del túnel del barranc de la Batalla, que ha tingut un important cost d'oportunitat; connexions amb els principals nodes marítims i aeris; saturació de la xarxa viària metropolitana de Barcelona; mala xarxa ferroviària a la rodalia...); **tramitació burocràtica excessiva i**

lenta; finançament escàs i car; cost energètic, més encara en sectors la matèria primera dels quals és el petroli, com ara la indústria del plàstic, molt arrelada, per exemple, a la Foia de Castalla, però que també comença a tenir importància a la Vall d'Albaida; **dificultats per a competir amb costos; dificultats perquè es produïska de manera eficient la transferència tecnològica** (des dels instituts tecnològics, des de les universitats); **poca inversió pública en R+D+i; desajust entre les necessitats de qualificació de la indústria i la formació professional existent, i mentalitat antiga o poc adaptativa**, ancorada en un passat d'esplendor industrial lligada al tèxtil.⁴

La majoria d'aquests obstacles se citen indiferentment a l'eix de la Mariola i a les comarques catalanes, però alguns d'ells semblen preocupar més en uns territoris que en altres. Així, la relegació de la indústria dins de les prioritats de les polítiques de promoció econòmica o l'excessiva burocràcia són assumptes que s'esmenten més a Catalunya, mentre que l'absència de finançament és un obstacle més característic de les comarques valencianes.

Repassem, doncs, algunes de les qüestions que preocupen més els agents clau d'aquests territoris a través de la seua pròpia veu, llevat dels problemes

⁴ Unes altres qüestions que no per ser esmentades de manera aïllada tenen menys importància són: la presència del tèxtil com a tap per a la diversificació en un moment en què calia abandonar definitivament el monocultiu; manca de vertebració entre les zones industrials; les polítiques públiques només se centren en els grans nuclis com Barcelona, Madrid o València; manca de lideratge polític i empresarial; vulnerabilitat a les crisis cícliques, no som prou sòlids; alt risc d'inversió en la indústria; obsessió per una indústria de nivell tecnològic alt; preus elevats de les telecomunicacions; inseguretat jurídica; pocs incentius fiscals, i augment de les taxes.

Polígon de l'Alfàc (Ibi) amb la Font Roja al fons

infraestructurals, que els abordarem en un apartat monogràfic més endavant. Comencem per una de les qüestions que generen més consens, la qual planteja el paper que ha tingut la indústria darrerament i el que ha de tenir en un futur immediat si es vol tenir la solidesa necessària per a no veure's tan afectats per les crisis cícliques:

Hem de partir de la base que jo, particularment, i crec que tota la gent que m'envolta dins d'aquesta casa [Gremi de Fabricants de Sabadell] apostem decididament per la indústria com a motor de progrés del nostre país. (...) La indústria ha mantingut la seua importància tot i la crisi, i tots (l'Administració, però també la mateixa societat) hauríem de conscienciar-nos de la importància que té per al desenvolupament del país. Això ho demostra el fet que l'aposta fa uns quants anys pel sector

de serveis va relegar la indústria a un segon pla, i n'estem patint les conseqüències. La indústria es veia com un sector brut, com un sector que només aportava problemes (conflictivitat laboral, aigües brutes, etc.). Per tant, es va arribar a la conclusió que la indústria havia d'estar at the backyard, en el pati del darrere, i si pot ser en altres països, millor encara, que nosaltres som molt fantàstics, nets, amb els serveis, la banca, les immobiliàries, els hotels, el turisme i tot això. Bé, va arribar la crisi financera i immobiliària, i ens hem adonat que ens hem quedat sense els factors que havien sustentat l'economia, mentre que la indústria havia quedat pràcticament desmantellada. Però vet aquí que gràcies a la indústria que ha quedat hem sortit de la crisi o n'estem sortint molt poc a poc, perquè és l'únic que ha quedat per a aportar valor i internacionalització, competitivitat de

l'economia. Per tant, hem de d'adonar-nos que s'ha d'apostar de manera decidida per la indústria. Els països més avançats d'Europa, que també semblaven apostar pels serveis, estan mirant a la indústria, com és el cas d'Anglaterra, o Alemanya, que mai ha abandonat la indústria. Fins i tot els Estats Units tornen a invertir en la indústria.⁵ Ara el que necessitem, gairebé com l'aire que respirem, és que les administracions públiques desenvolupin una política industrial definida, decidida, i continuada en el temps. I també amb seguretat jurídica al darrere, perquè la indústria requereix inversions fortes, i no es pot canviar els marcs legals contínuament (Francesc Garcia-Planas, Gremi de Fabricants de Sabadell).

Així com altres sectors es munten i desmunten en funció de l'oportunitat, la indústria el que realment necessita és un marc estable, perquè són inversions molt potents, amb períodes de recuperació que són llargs i que requereixen, no només que les coses vagin bé, sinó que hi hagi visió de que aniran bé. (...) En el període on la rendibilitat estava en uns altres sectors, les estructures van quedar molt deteriorades. El repte és tornar a recuperar aquestes estructures i per això ens estem adaptant. (...) Però la nova indústria, en realitat, és la indústria de sempre, només que evolucionada

com els mercats exigeixen (Joan Valls, Cambra de Comerç i Indústria de Sabadell).

El finançament és fonamental, i és un problema que té la indústria. Després, un altre dels problemes que pot haver-hi, especialment en el sector tèxtil, és que el parc industrial s'ha quedat molt antiquat, i el canvi tecnològic val molts diners i necessita un plantejament global, en l'àmbit institucional. Cal una nova reconversió, perquè aquest parc industrial està obsolet. (...) La globalització que es va produir en els sectors tradicionals els ha dut a la pràctica destrucció o una erosió accelerada en el nostre territori, i també l'envelliment de l'estructura productiva. Perquè això es recupere ha de ser a través de la tecnologia, i la tecnologia val molts diners. Després tenim un altre problema, que és el dels costos energètics; l'Estat espanyol és caríssim, en eixe sentit, i més en indústries com les nostres, que tenen una part important de cost energètic. Ara sembla que baixi l'energia, però segueix sent molt cara. I sobretot és que, tecnològicament, estem molt endarrerits, i això és un problema greu. (...) Això és el més important, i a més d'això, podem parlar de les deficiències en l'aspecte organitzatiu i en la mentalitat. I hi podem afegir les mancances en la formació de l'empresari; (...) ara es necessita una altra manera d'organitzar la indústria... I costa molt canviar-ho tot, costa perquè fer-ho és car. Contractar a algú que ho faci és car. Tot plegat ens està fent patir, ens està fent perdre

⁵ De fet i per donar suport a les paraules de Garcia-Planas, en els pròxims tres anys s'espera un fort augment de la producció industrial en tota Amèrica del Nord (vegeu The Economist, "El món en xifres", a *El món en 2015*, El temps-The Economist, València, p. 95).

pistonada. (...) Abans (i ara en part també) estàvem competint en preu, especialment en salaris baixos. La globalització ha permès que altres països, amb salaris més baixos que els nostres, siguin més competitius que nosaltres en eixe sentit, perquè els números canten. El problema ve quan aquests països no només competeixen en salaris, sinó que també incorporen tecnologia i, per tant, hem de competir tecnològicament també, i aquí hi ha el quid de la qüestió, i per què considere que és tan important el factor tecnològic. (...) No queda una altra que fer un pas endavant tecnològicament. (...) En aquest sentit, és molt important la relació amb les universitats i els centres tecnològics, i això no funciona bé. (...) No és normal que tinguem un institut tecnològic, AITEX [Institut Tecnològic Tèxtil, part de la Xarxa d'Instituts Tecnològics del País Valencià], que siga un negoci, però no només el nostre, el del tèxtil, sinó tots els altres, els de les altres activitats industrials. Un institut tecnològic que siga un negoci, que el seu pensament siga únicament com guanyar diners? No té sentit. Els instituts tecnològics han de ser l'avantsala tecnològica de l'empresari, i han de ser com una esponja que vas alimentant i després esprement perquè done; i això no funciona així, perquè són un negoci pur i dur, que ja ha quedat al marge de les empreses que l'han fet créixer. Aquesta és la realitat. AITEX el van impulsar les empreses de la comarca, i ara mateix no són ni el 20% de la seua xifra de negoci; per

tant, alguna cosa falla. Estan dedicant-se a fer negoci amb tot el món en comptes de prioritzar i impulsar el teixit valencià, que era el seu sentit inicial. La tecnologia no va a les empreses; aquestes, que són sobretot PIME, no tenen capacitat econòmica suficient per a tenir els seus departaments de R+D, però és que ara tampoc poden pagar-se determinats serveis d'AITEX (Ramon Soler, ATEVAL).

Fonamentalment, crec que hem de parar atenció a dues coses. L'una podria ser la manca de sòl disponible. (...) De vegades sí que n'hi ha; per exemple, aquí a Manresa sí que en tenim, hi ha una dotació nova, però què passa? Que són

parcel·les petites i alguna indústria no acaba d'encaixar-hi bé. Quan pensem en la indústria i la seva planificació, hem de pensar en gran; això és claríssim. No hem de pensar en carrers de 4 metres, sinó de 12, perquè hi puguin passar els tràilers, i les parcel·les han de ser grans. Si ve un gran inversor estranger i vol instal·lar-se, tindrà un handicap aquí, perquè justament a Manresa no tenim aquestes parcel·les (sí en altres localitats del Bages). Després, quan parlem de sòl disponible, també volem dir sòl de qualitat, en condicions. (...) La gran indústria vol una gran parcel·la per a ells només, amb una tanca seva que no toqui amb un veí i una edificació central rodejada d'aparcaments, de zona verda si vols,

però que sigui clarament distintiva de l'empresa. Per una altra banda, la segona cosa serien les llicències, la burocràcia. Per a una indústria en cal molta. I potser no és la burocràcia, sinó el temps, el timing; tot triga massa. L'empresa vol instal·lar-s'hi aquí, vol obrir, però cal la llicència de medi ambient, la llicència de no sé què... Si és indústria química, ja ni et parlo! Aquest procés ho alenteix molt, i això és un obstacle; més que la dificultat d'obtenir la llicència, és el temps que tarda. És una barrera que existeix i a la qual s'ha de posar solució entre tots. Els inversors tenen incentius per a adquirir empreses que tenen les llicències en regla per estalviar-se el procés burocràtic d'obtenir les llicències que els ha de permetre poder operar (Ramon Culleré, Ajuntament de Manresa).

En general, es tracta d'assumptes la responsabilitat dels quals recau en l'Administració pública (dels diferents àmbits), llevat d'alguns de relacionats amb mercats estratègics de veritable abast global i sobre els quals es té poc control, com ara el financer (obstacle: manca de crèdit) o l'energètic (obstacle: cost de l'energia); la dificultat per a competir en costos, que també és una qüestió difícilment controlable i global, o, finalment, la mentalitat poc adaptativa d'alguns empresaris, que seria l'únic, entre els obstacles que susciten més consens, que és atribuïble als mateixos industrials. Per tant, els agents relacionats amb la indústria (del món empresarial, però també de les institucions i les universitats) considerarien necessari un canvi general de política, que, en principi, ha de prioritzar la indústria i, sota aquesta visió, atendre diferents mancances, com

ara alleugerir la burocràcia, intervenir en els polígons per a modernitzar-los i planificar-los bé,⁶ apostar per la tecnologia i els mecanismes eficaços de transferència tecnològica a les empreses industrials, o millorar la xarxa de comunicacions. En qualsevol cas, volem acabar reprenent la qüestió dels costos energètics amb una formidable explicació per a entendre'n la importància:

Qualsevol procés de reindustrialització s'ha de basar en l'objectiu de tenir indústria altament competitiva, que no té res a veure que sigui una indústria manufacturera, intensiva en tecnologia o intensiva en coneixement; vol dir senzillament competitiva en el teu camp d'actuació, i per tant, respecte dels productes que realment són substitutius del teus, i entenent el mercat com un mercat global, d'abast mundial; això vol dir ser competitiu. Tampoc vol dir vendre de manera conjuntural, sinó arribar a un mercat i guanyar-lo, i per tant assolir la fidelització d'aquell mercat i dosis de robustesa respecte de la competència. [...] Què és la competitivitat? És el resultat d'un polinomi compost per tres elements: productivitat, innovació i localització. Aquí tendim a associar competitivitat només amb productivitat i automàticament ens oblidem del component innovació i el component localització; error! I el segon pas és que, dins de la productivitat,

⁶ En aquest sentit, alguns entrevistats diuen que a escala autonòmica, quan es planifiquen grans polígons i els seus accessos s'han de coordinar els departaments o conselleries d'infraestructures i economia (Héctor Torrente, IBIAE), i a escala local les regidories d'urbanisme i promoció econòmica (Ramon Culleré, Ajuntament de Manresa). Això evitaria errors innecessaris de planificació.

acabem associant productivitat a costos salarials; gran error! Error, perquè l'impacte en molts processos productius del cost salarial dins de l'element productivitat (la quantitat de recursos que utilitzes per aconseguir determinada cosa) no és tan gran com altres elements; hi ha molts sectors en què la part

més important és l'energia. Si ens centrem en el tèxtil i en el tema dels acabats, és evident; (...) l'efecte del cost energètic pot estar entre el 14 i el 18 %. Per tant, l'energia és una part notòria. Així doncs, la competitivitat s'ha d'entendre com aquesta terna innovació-productivitat-localització, no podem quedar-nos amb una part d'un element només. Què ens passa? No acaben d'haver-hi autèntiques polítiques industrials que entenguin la competitivitat en aquest sentit ampli. En aquest procés de relocalització o de localització nova d'empreses, que els territoris amb una bona base podrien aprofitar, hi ha elements que són determinants i que fan que no ho puguem aprofitar al màxim. Per parlar de coses concretes: el cost de l'energia a Espanya és dels més elevats d'Europa; consegüentment, si l'impacte del cost de l'energia sobre el producte acabat és significatiu, aquell que ha d'escollir, pot decidir-se per altres indrets on el cost de l'energia sigui més baix. (...) Un exemple determinant. Una empresa del Vallès, tèxtil, té el plantejament següent: "Tinc una màquina des de fa tres anys, per tant, no està amortitzada, però no puc competir amb aquesta màquina ni amb Anglaterra ni amb Alemanya ni amb França. Tinc dues solucions: abaixar els salaris, que això té sostres coneguts, o canviar la màquina per una d'última generació que gasta una cosa així com un 60% menys d'aigua i un 30% menys d'energia". Aquest diferencial de reducció de costos d'energia implica que el producte acabat torna a ser competitiu. Aquesta empresa,

després d'un procés de reflexió, el que va decidir és invertir i canviar la màquina. Segurament els va ajudar el fet que la mateixa casa que els va vendre la màquina feia tres anys i ara els venia la nova, els va recomprar la màquina obsoleta. ¿Sabeu on està instal·lada aquesta màquina que aquí no era competitiva? Està instal·lada a l'àrea de Londres, no a la Xina o a un país en vies de desenvolupament, està instal·lada al Regne Unit!. La diferència és clara: al Regne Unit, l'energia industrial, l'aigua industrial tenen un preu prou més baix del que aquí tenim i, per tant, no és tan important l'estalvi energètic com per a nosaltres (Antoni Garrell, Escola Superior de Disseny de Sabadell).

VIES PER AL FOMENT DE LA INDÚSTRIA

Però a partir de la definició d'aquests obstacles, alguns dels nostres entrevistats també esmenten polítiques o línies específiques per al **foment** de l'activitat industrial. Aquests apunts combinen programes d'ajudes públiques (per exemple, REINDUS,⁷ Horizonte 2020⁸); iniciatives privades de promoció de noves empreses,

7 La pàgina web de REINDUS, del Ministeri d'Indústria, Energia i Turisme, diu que "és un programa d'ajudes regional que busca un desenvolupament sostenible del territori a través de la regeneració i/o creació de teixit industrial i actua prioritàriament en aquelles zones desfavorides, fomentar la inversió tant en infraestructures industrials com en iniciatives empresarials de caràcter productiu" (vegeu <http://www.minetur.gob.es/PortalAyudas/Reindus/Paginas/index.aspx>; visita el 21/01/2015).

8 La pàgina web d'Horizonte 2020, del Ministeri d'Economia i Competitivitat, diu que "és el programa que finança projectes de recerca i innovació de diverses àrees temàtiques en el context europeu; compta amb gairebé 80.000 M€ per al període 2014-2020" (vegeu <http://www.eshorizonte2020.es/>; visita el 21/01/2015).

com ara l'acceleradora d'empreses lligada al CEEI, *Crowd Knowledge*,⁹ amb la participació de les principals empreses d'Alcoi i comarca; valoració dels recursos tecnològics (centres i instituts tecnològics, universitats, etc.), i les empreses i els sectors capdavanters (els que inverteixen més en R+D+i) per a millorar el posicionament del territori i augmentar les possibilitats d'atreure inversió estrangera; aprofitar el treball d'organismes com *Invest in Catalonia*,¹⁰ i incrementar la cooperació intermunicipal i intercomarcal –que serà un dels assumptes sobre els quals centrarem l'atenció més endavant– per a guanyar competitivitat i atreure inversió. Al CEEI d'Alcoi ens expliquen algunes d'aquestes qüestions:

Hi ha una qüestió que és condició sine quan non: si fomentes l'activitat econòmica, aquesta activitat econòmica, finalment, generarà ocupació. En el moment que tu fomentes la creació d'empreses, sempre es crearà ocupació. Com es pot fomentar la creació d'empreses perquè, a més, duga la creació d'ocupació? Doncs això va des de que hi haja una política de sòl industrial fins a reduccions impositives a les empreses i la facilitació dels tràmits

9 <http://ceeialcoi.emprenemjunts.es/index.php?cm=513> (visita el 21/01/2015).

10 Creat per la Generalitat de Catalunya, *Invest in Catalonia* "impulsa inversions empresarials d'alt impacte social econòmicament i tecnològicament sòlides, generadores de riquesa i promotores d'ocupació estable i de qualitat. Per aconseguir-ho, des de la seva seu central a Barcelona, i mitjançant la xarxa internacional dels 32 Centres de Promoció de Negoci d'ACCIO i 3 antenes arreu del món, un equip professional, experimentat i multidisciplinari ofereix serveis d'orientació, gestió de projectes i detecció d'oportunitats d'inversió empresarial de manera confidencial, gratuïta i personalitzada, per donar resposta a les necessitats de les empreses que estudien establir-se o expandir-se a Catalunya" (vegeu <http://accio.gencat.cat/cat/internacionalitzacio/inversio/>; visita el 21/01/2015)

d'instal·lació en un municipi. Per exemple, la política de sòl industrial ha de tenir dues vessants: per una banda, tenir el sòl industrial del qual disposes en bones condicions (...) i per l'altra, has d'anar programant sòl industrial, has de tenir una previsió, tot i que no l'executes en un primer moment. En definitiva, has de preocupar-te pel present, però també pel futur, perquè això implicarà que tens una visió de desenvolupament industrial. (...) Quins instruments hi ha per a fer això? Els plans generals d'ordenació urbana (PGOU) municipals tenen el paper principal. A Alcoi hi ha dificultats orogràfiques, una estructura d'empreses concreta, etc., però amb una bona planificació urbanística es podrien salvar alguns obstacles. I el problema és que tenim un PGOU que no està actualitzat des de fa dècades i està pendent de reactivació definitiva. A altres municipis, en canvi, no sols és que tenen sòl, sinó que, a més, fan servir la planificació per a potenciar-lo. (...) Entre altres elements impulsors es podria destacar que el Ministeri d'Indústria té una convocatòria que és el programa REINDUS. Aquest programa, en les darreres convocatòries que se n'han fet, té ajudes específiques per a preparar i promocionar el sòl industrial. És la línia REINDUS Infraestructura, però també hi ha una línia directa a empreses: REINDUS Indústria. L'Alcoià i el Comtat poden participar en aquesta iniciativa adherint-se a la convocatòria específica per a zones que es veuen afectades per processos de reducció de sectors com el

tèxtil, el joguet, etc. És una convocatòria a la qual es poden sumar empreses, municipis i altres organismes per a fomentar i readequar, entre altres coses, el sòl industrial. (...) Potser caldria un REINDUS específic de la nostra zona, com es va fer amb el REINDUS Badia de Cadis i Camp de Gibraltar, que ha sigut molt positiu per a l'àrea. (...) Per una altra banda, el mateix Ministeri té una figura que són les AEI-agrupacions empresarials d'interès, (...) que hi ha dues formes de constituir-la: una, que tu generes a partir d'empreses de diferents sectors, per exemple, que són molt bones en màrqueting digital, que controlen molt bé els canals de comunicació, de comercialització, que són bones en producció..., i en aquesta agrupació pots crear sinèrgies perquè nasquen noves empreses, però, en definitiva, es tracta que totes elles aprofiten les fortalezes les unes de les altres per a ser més competitives col·lectivament i individualment, es tracta de compartir el know-how. (...) Finalment, hi ha una altra iniciativa interessant que alguns dels empresaris capdavaners d'Alcoi i comarca han posat en marxa amb nosaltres [CEEI]. Es tracta de l'Acceleradora d'empreses Crowd Knowledge. Són empreses i empresaris implicats en el territori i que aposten per nous projectes empresarials invertint el seu capital i aportant la seua experiència i coneixement. Participen ací adSalsa Global Marketing Solutions, Alcoinnova, Nirvel Cosmetics, Korott, AlJU, Unión Alcoyana... És la

primera acceleradora d'empreses amb capital impulsor autòcton de la província d'Alacant i la segona de l'espai valencià després de la que va impulsar Mercadona i que ofereix als projectes seleccionats formació, tutela, acompanyament, mentoring, instal·lació en el Centre d'Empreses del CEEI, inversió per part de les empreses promotores i accés a finançament. (...) Un espai industrial ha de generar aquestes dinàmiques industrials, s'ha de moure; si no hi ha implicació, aquestes coses no surten (Jordi Tormo, CEEI-Alcoi).

A la Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa, per la seua banda, plantegen la necessitat de posar l'accent en el factor de la tecnologia, que ha de ser promocionat pels organismes públics amb la col·laboració de les empreses i els centres tecnològics:

Pel que fa a les innovacions tecnològiques, s'evidencia la necessitat que existeixin centres tecnològics especialitzats per a desenvolupar línies de recerca específiques en col·laboració amb les empreses del territori. Concretament, a Catalunya s'està duent a terme, actualment, un procés de concentració de centres tecnològics amb l'objectiu que els resultants guanyin en dimensió per a donar un suport més potent. A més, és igualment important que els centres universitaris que disposen de departaments de R+D+i cooperin amb les empreses del territori perquè les innovacions tecnològiques resultants dels processos d'investigació que

s'hi desenvolupen vagin alineades amb les necessitats reals de la indústria (Marià Galí, Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa).

Finalment, a la Unió Empresarial de l'Anoia, tot i la diversificació del teixit productiu –que en major o menor grau és comuna a tots els districtes industrials als quals ens hem aproximat–, consideren que cal mantenir una política de foment dels diferents subsectors, de manteniment dels clústers, perquè, en general, aquests han aconseguit un nivell d'excel·lència que afavoreix l'atracció de nova inversió; es crea una marca lligada a cadascun d'aquests subsectors de prestigi:

A l'Anoia tenim una característica molt positiva que és la nostra varietat; però és que, a més a més, en molts d'aquests sectors som capdavaners (moda i confecció, adobs, packaging, paper, motor, simulació sanitària...). La nostra estratègia és donar visibilitat a aquests sectors, ajudar a vincular la nostra indústria amb qualitat, amb productivitat, amb competitivitat... De manera que el primer objectiu és atreure comandes per a aquesta bona imatge dels sectors; que un arribi i digui: "Ah, si és d'Igualada, ha de ser bo, perquè allà ho són, i en aquest tema són molt potents!". Es tracta de generar aquesta inèrcia. Nosaltres pensem que aquesta és l'oportunitat i treballem des d'aquesta òptica, donant notorietat al sector industrial i els seus subsectors. I l'eina que fem servir és el clúster sectorial (de la moda, dels adobs, etc.), el d'una activitat concreta

que es concentra a la comarca amb èxit, per finalment atreure inversions en aquests sectors d'activitat (Blai Paco, Unió Empresarial de l'Anoia).

EL SABER FER D'UNS EMPRESARIS I TREBALLADORS QUE S'ADAPTEN I S'ENFRONTEN A NOUS REPTES. FORTALESES

Tot i que a nosaltres ens han interessat especialment les oportunitats que pogueren identificar aquests experts perquè es mantingui aquesta reindustrialització,¹¹ molts d'ells ho han aprofitat per a assenyalar les **fortaleses** de la indústria local i del propi territori. Són fortalezes esmentades tant pels agents valencians com pels catalans el **saber fer** que proporciona la tradició industrial, la **diversificació** relativament recent de subsectors industrials i la presència d'una **mà d'obra qualificada i implicada**, que, tot plegat i planerament, es resumeix en el fet que "tenim els coneixements i la gent per a fer gairebé de tot". Al País Valencià també s'esmenta l'esperit **emprenedor**; en el cas de la Foia de Castalla, la capacitat d'**adaptació** dels seus empresaris industrials, a més de la complementarietat entre activitats que permet el manteniment d'un veritable mercat interior, i a Alcoi i comarca s'esmenta la presència d'un **espai de negocis**, uns serveis avançats per a la indústria amb caràcter institucional (CEEI, AITEX, la Cambra de Comerç d'Alcoi o fins i tot el campus alcoià de la Universitat Politècnica de

¹¹ Una reindustrialització que, de tota manera, encara és en procés, perquè, segons unes dades de l'enquesta industrial d'empreses (INE), tot i la millora gradual, a l'EURAM (tampoc a l'Estat espanyol) encara no s'ha assolit el nivell d'ingressos del 2008 (vegeu <http://euroregioeuram.eu/mapa/la-xifra-de-negocis-del-sector-industrial-encara-no-assoleix-els-nivells-de-2008/>; visita el 23/01/2015).

València, tots ells en via de coordinació dins del Consell Econòmic i Social d'Alcoi). Mentrestant, a les comarques catalanes que considerem es parla d'un camí ja encetat amb la **reindustrialització**; de les bones **comunicacions de llarga distància** i la **ubicació estratègica**; la **potència de l'eix de la B-30** amb la concentració industrial que ja té, la presència del CIM Vallès, i la proximitat a centres tecnològics i universitats; la **capacitat innovadora**; i l'aposta per la **internacionalització** des de bona hora.¹² D'una de les peces fonamentals d'aquesta relació de punts forts, el capital humà, ens en parlen en una de les zones més adaptatives, la Foia de Castalla, però algunes de les reflexions es poden fer extensibles als altres districtes industrials:

Un dels nostres valors afegits són les persones. La gent de la zona té una qualificació molt alta; i no parle només d'una qualificació "que es pot obtenir", sinó també d'una mentalitat emprenedora, un esperit que fa que vulguen afrontar nous reptes, siguin o no siguin de l'activitat concreta que estaven fent; tot és indústria, i jo sé fabricar i puc produir hui per al sector de l'automoció i demà per al farmacèutic; no hi ha por. I una cosa important és que el determinant d'estatus en aquesta zona és el nombre de treballadors, no la riquesa personal; això és un fet diferencial que parla de la implicació en el territori. Després, els treballadors aposten per l'empresa i hi creuen.

¹² A l'Anoia, el Bages i el Vallès Occidental també s'esmenten, en casos aïllats, la capacitat de treballar de manera flexible, la presència de sòl industrial o la satisfactòria "mobilitat pendular" (o *commuting*) de l'Anoia o el Bages per manca de saturació de la xarxa viària.

(...) Per altra banda, nosaltres, com que tenim microempreses, el que podem fer són coses a mida, personalitzades, customitzades; tirades xicotetes, coses de molta qualitat, especificitat, coneixement tècnic. Com que som xicotets, ens podem adaptar, i aquesta manera de funcionar ha sigut una via per a competir amb els productors asiàtics, perquè ells fan sobretot grans tirades, ja que les xicotetes no els interessen per costos unitaris de transport. Com a tercera qüestió diria que s'ha format un conglomerat d'empreses que no tenen cap relació vinculant, però que fan processos complementaris, és a dir, en vint minuts, sense eixir del poble o de la comarca si vols, pots tenir des de la idea fins al producte acabat. I això és atractiu perquè vinguen inversors: tu necessites un cargol i te'n vas al costat; necessites provar motlle i te'n vas enfront; o siga, és com si fóra un parc tecnològic. Li podem dir clúster, li podem dir districte, com vulguem, però al cap i a la fi és que en vint minuts puc tenir tot el que em cal per a produir: aquest fa el motlle; l'altre, la injecció; l'altre, el disseny; l'altre, un control de qualitat; l'altre, el recobriment metàl·lic; l'altre, el transport, i au, cap a fora el producte! Això fa que siguem un territori d'atracció, fins i tot de grans empreses multinacionals, que saben que, si s'implanten ací, tindran ràpidament diferents proveïdors i serveis. (...) Quan vam aconseguir diversificar, ja vam poder atreure capital de fora, que en molts casos ha entrat comprant un xicotet competidor que ho estava fent bé

o havia innovat –és el cas de Smurfit Kappa, que va comprar Plásticos Vicent–, o que feia un producte que interessava a la multinacional [un producte de primera transformació, per exemple]. Després, una volta s'instal·len aquí, som més coneguts, i aquestes empreses que han entrat veuen l'avantatge d'estar aquí, amb aquestes activitats complementàries i eixe mercat intern. També el mateix producte de joguet, com que és tan divers, amb components metàl·lics, elèctrics, plàstics..., permetia que hi haguera de tot; és el germen de la diversificació (Héctor Torrente, IBIAE).

Començant per una perspectiva general, fins i tot del conjunt de l'EURAM, al Gremi de Fabricants de Sabadell acaben concretant les virtuts de l'eix industrial de la B-30, el de més capacitat entre els que estudiem:

Diríem que som en un procés de reindustrialització, i això pot recuperar bona part del que es va desmantellar. (...) Tenim elements per a remuntar. El País Valencià i Catalunya, històricament, han estat líders en comerç i indústria, i això no ha estat perquè sí, ha estat perquè la seva situació geoestratègica és ideal i, a més, tenen un factor molt important, que és el factor humà, la gent d'aquestes terres han sabut tirar això endavant; i aquesta gent encara hi és, i per tant, aquest factor, el capital humà que tenim aquí, és un actiu que cal aprofitar. Evidentment, hi ha d'altres factors que es poden aprofitar, com ara les infraestructures viàries,

ferroviàries, ports, aeroports, etc. que hi ha al llarg del Corredor Mediterrani –es poden millorar, però no ens podem queixar i, de fet, han sigut un suport important per a la nostra activitat– i que ens connecten perfectament amb el nord d'Àfrica, el sud d'Europa i la resta del món. A més a més, tenim universitats importants tant a Catalunya com al País Valencià. Si parlem d'aquesta zona, concretament, si parlem de Sabadell i els voltants, doncs jo diria que tot el Vallès, tot l'eix de la B-30 pot ser un dels pols industrials més importants de tot Europa, i això és una cosa que tenim, i per molts problemes que tinguem actualment, això és una força que hi és present i que cal aprofitar. Com a pol industrial, evidentment s'han produït una sèrie de conseqüències derivades de la seva presència, com pot ser la instal·lació de centres tecnològics i universitats importants. Són actius que cal aprofitar rotundament (Francesc Garcia-Planas, Gremi de Fabricants de Sabadell).

Però si la B-30 concentra el major nombre d'empreses i, en definitiva, és, juntament amb el Barcelonès, el lloc de l'EURAM on es genera més valor per quilòmetre quadrat –si volem mesurar-ho així–, altres districtes industrials catalans també tenen els seus punts forts, com ara Manresa i el Bages, que “és un territori estratègicament ubicat en el centre de Catalunya en una cruïlla dels principals eixos viaris del país; i és un territori fortament industrial amb empreses innovadores i internacionalitzades” (Pere Casals, Cambra de Comerç i Indústria de Manresa), també a prop de les universitats

i de centres tecnològics, i amb una mà d'obra igualment qualificada (Ramon Culleré, Ajuntament de Manresa).

OPORTUNITATS PER A CONSOLIDAR LA REINDUSTRIALITZACIÓ

Si bé són bastants els entrevistats (sobretot de les comarques catalanes) que consideren, no sense raó, que **l'oportunitat** és en la reindustrialització mateixa, en el procés pel qual la indústria torna a recuperar el protagonisme en l'activitat econòmica, i això seria una ona a la qual ens hem de muntar i després donar-li continuïtat,¹³ en realitat estariem parlant d'un factor intern, i també ens interessien molt, en aquest cas, els externs, els elements aliens a la indústria autòctona que en poden facilitar l'impuls futur.

Però és de veres que costa identificar aquestes oportunitats més enllà de la indústria mateixa i la seua reactivació fins i tot a escala global. A l'Alcoià-Comtat, per exemple, es tenen clares dues oportunitats: la **finalització de l'autovia A-7 al pas per Alcoi** amb l'obertura del túnel del barranc de la Batalla, que permet superar un aïllament que, per exemple, la Foia de Castalla o la Vall d'Albaida no han patit tan perllongadament –de fet, en l'època d'expansió ja es podia anar d'Ibi a Alacant per autovia i d'Ontinyent a València també–, o la **creació de la Mancomunitat de l'Alcoià i el Comtat**, amb les opcions que s'obrin per a la gestió mancomunada del sòl o per a crear una xarxa unificada de transport públic. A Alcoi també s'esmenta la incorporació del municipi al projecte *Smart City*, és a dir, a Alcoi l'esperança se centra

en els fluxos que es poden generar una vegada acabat l'aïllament i en la possibilitat de disposar de sòl industrial a través d'altres municipis del voltant. En canvi, a les comarques catalanes, les oportunitats es vinculen a la centralitat de Barcelona: es parla d'aprofitar les **marques Barcelona i Catalunya**, de prestigi internacional, o del que pot implicar l'augment de **tràfic del port de Barcelona amb Àsia** (vegeu IIVEE, 2014a: 104-107 i 134-136). Finalment, s'esmenten dues qüestions més: l'una d'abast a l'EURAM, però amb un impacte global, que és l'oportunitat que suposarà la **finalització del corredor ferroviari de mercaderies** (vegeu IIVEE, 2013), i l'altra pròpia de la indústria (no únicament de l'autòctona), que seria, com deia Blai Paco (UEA), la **necessitat de flexibilitat, personalització i tirades petites que ara necessiten les grans marques** i per a cobrir la qual la nostra indústria està preparada. Fem un repàs d'algunes d'aquestes aportacions tal com les contenen els entrevistats:

L'autovia ja ha connectat l'Alcoià i el Comtat als punts més importants pel que fa a l'exportació i el moviment de mercaderies i negocis, com són l'aeroport d'Alacant i el port de València, tot i que som conscients que ha arribat tard, i això ens ha fet anar darrere d'uns altres territoris. (...) Ara la proximitat és una oportunitat; gràcies a l'autovia estem en una posició privilegiada, entre València i Alacant, en un eix de tradició industrial i amb una certa potència econòmica (Pablo de Gracia, FEDAC).

¹³ D'una manera o altra, es manifesten en aquest sentit Ramon Culleré (Ajuntament de Manresa), Marià Galí (Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa), Francesc Garcia-Planas (Gremi de Fabricants de Sabadell), Antoni Garrell (Fundació per l'Escola Superior de Disseny de Sabadell), i Lluís Matas i Joan Valls (Cambra de Comerç i Indústria de Sabadell).

La marca que tenim aquí és molt potent; em refereixo a la marca Catalunya. De vegades diem que Catalunya podria ser el Massachusetts de l'Estat, és a dir, podem seguir sent fàbrica, però podem tenir també un turisme molt potent i uns serveis igualment potents. A Sabadell i el Vallès podem anar de bracet d'aquesta marca, i quan tu poses el focus en l'àmbit internacional i veus aquest triangle que és Catalunya, nosaltres som Barcelona, que també és una marca potent. Al Vallès ens podem beneficiar d'això i de la nostra capacitat per a tirar endavant amb projectes innovadors i creatius, ara facilitats per la presència de centres tecnològics i empreses d'avantguarda en R+D+i (Lluís Matas, Cambra de Comerç i Indústria de Sabadell).

El Corredor Mediterrani crec que és una infraestructura que va per a llarg, però va fent-se a poc a poc i al voltant d'aquesta infraestructura caldria sumar esforços, vertebrar el territori i aprofitar eixa oportunitat per a créixer (Rafael Pla, COEVAL).

Crec que la idea de l'Smart City que té en aquests moments l'Ajuntament d'Alcoi pot ser bona, perquè pot implicar la ubicació d'un tipus d'empreses que no estan presents en aquests moments a la zona i sempre que participin en el seu desenvolupament empreses alcoianes. Veurem si el costum que hi ha aquí de pensar en el passat no ho entrebanca (Júlia Company, Cambra de Comerç i Indústria d'Alcoi).

ELS SUBSECTORS MOTORS DE LA REINDUSTRIALITZACIÓ

Com dèiem en la nostra conversa amb Francesc Garcia-Planas, president del Gremi de Fabricants de Sabadell, la *reindustrialització* s'ha convertit en una mena de "mantra" que a força de ser repetit va reforçant el que, per exemple, ja diuen les xifres d'exportació, és a dir, que la indústria, efectivament, recupera el protagonisme d'antany. I acceptant i celebrant que això és així, ens interessa saber quins són els subsectors o activitats concretes que són l'avantguarda d'aquest nou impuls. No tant qui factura més o qui té més treballadors, que també, com més aviat qui ha emergit amb més força, qui fa productes de més valor afegit (especialment mitjançant la tecnologia, però també per diferenciació, disseny, innovació, personalització, etc.), qui té més

expectatives de créixer, qui pot facilitar sinergies per a continuar eixamplant el sector industrial...

Val a dir que, en general, fruit de la diversificació creixent, s'han esmentat un ampli ventall de subsectors i activitats, a les quals es podria atribuir el paper d'avantguarda, i en molts casos amb una adscripció territorial marcada. Primerament, podríem dir que hi ha subsectors comuns a les comarques valencianes i les catalanes, activitats que tenen una presència destacable en tots els territoris que considerem i que, a sobre, van creixent tot i la conjuntura, sobretot perquè darrere hi ha una activitat innovadora o una adaptació als requisits del mercat. Parlem de la fabricació de **components de l'automoció**, que és una mena de subsector transversal, perquè permet que qui treballa amb teixits, plàstics o metalls pugui introduir-se en aquest mercat, i per això té presència en tots els

territoris, que venien d'estar especialitzats en aquests tres subsectors.¹⁴ El subsector **alimentari** també té presència en totes les comarques, especialment perquè és tan divers, i en alguns casos adaptat al que aporta el territori, que sempre hi ha alguna oportunitat de mercat que ha sigut aprofitada per algun emprenedor: Alcoi té una especialització en olives farcides, que és una activitat que de sempre ha treballat molt la R+D+i; a l'Ibí fan oblees i llepolies, i en el passat havien fet gelats; al Bages, per influència d'Osona, té importància el subsector carni, etc. I, per descomptat, el sector **tèxtil**, que uneix en l'origen totes aquestes comarques, encara manté la seua importància, tot i que va reconfigurant-se per adaptar-se als nous temps (flexibilització, especialització, personalització, recerca i innovació); més endavant dedicarem un apartat específic al tèxtil per veure com és aquesta transformació. Tenim dos

sectors més que serien en un segon graó, però que també estan implantats en la majoria de les comarques: en primer lloc, un altre subsector transversal,¹⁵ el **sanitari**, que inclou una gran varietat de productes que es podrien ubicar en subsectors diferents, com ara l'instrumental (metàl·lic i plàstic), el tèxtil professional i tècnic, el de maquinària de precisió, etc., i, per altra banda, una activitat com el **packaging**, que també utilitza una gran diversitat de matèries primeres (paper, metall, plàstic) i que viu un important desenvolupament tecnològic amb la introducció dels bioplàstics, embolcalls intel·ligents (antibacteris, reguladors de la temperatura, etc.), nanomaterials... En molts casos, treballen per a l'agroalimentari, que és el que planteja els majors reptes d'envasatge. A més, també hem de fer esment de manera genèrica de la indústria **química**, perquè s'han esmentat activitats que en són part, com ara la cosmètica (amb empreses importants a Alcoi, per exemple), la

14 La Foia de Castalla feia injecció de plàstic (sobretot en joguet, però va anar diversificant), les altres comarques tèxtil, i al Vallès i en alguns casos a la resta de comarques, també es treballaven el metall i la maquinària.

15 I on fins i tot es dona una integració entre indústria i serveis (Giner i Santa Maria, 2009: 9).

farmacèutica (sobretot present al Vallès Occidental, però també a l'Alcoià-Comtat) o els productes de neteja (esmentats a la Vall d'Albaida, però també presents al Vallès Occidental o al Bages).

Aquests serien els grans grups avantguarda d'una indústria que ha remuntat el vol, però també n'hi ha d'altres, com ara la fabricació de maquinària, que s'ha esmentat a la Foia de Castalla, la Vall d'Albaida o el Bages; els productes electrònics i amb més valor afegit,¹⁶ característics de l'eix de la B-30, que passa pel Vallès Occidental; els components de l'aeronàutica, que se'n fabriquen a la Foia i al Vallès; altres productes fruit de la injecció de plàstic, característica d'Ibi i la resta de la Foia de Castalla; l'excel·lent adob de pell de l'Anoia; la fabricació de vidre a Aiello de Malferit (la Vall d'Albaida); la construcció de fàbriques de ceràmica de l'Anoia, o l'extracció del Bages (potassa i sal pura).¹⁷

Alguns testimonis dels agents clau dels eixos auxiliars de l'EURAM podran il·lustrar el que acabem de desgranar, en molts casos afirmant el microterritori propi:

En general, jo diria que dins de les Comarques Centrals, l'avantguarda es troba a la Foia de Castalla. Només cal veure com hi estan

16 Entre ells, per exemple i com comenta Marià Galí (Cambra de Comerç de Terrassa), el de l'òptica i la fotònica, constituït com a clúster amb el nom *SECPHO-Southern European Cluster in Photonics & Optics* i amb seu a Terrassa (Giner i Santa Maria, 2009: 11).

17 Fora de la indústria, tots els entrevistats d'Alcoi han esmentat el servei avançat de màrqueting digital per la presència d'una empresa (adSalsa Global Marketing Solutions) que ha crescut molt i ara és una de les més importants de la ciutat. En general, es considera que la presència d'aquesta empresa, juntament amb l'aposta pel projecte Smart City, és una oportunitat per al desenvolupament d'una economia informacional. Val a dir, però, que aquest tipus de servei també té una presència relativament destacada al Vallès Occidental.

*desenvolupats els polígons; són polígons nous i poden competir amb els de qualsevol ciutat d'avantguarda de l'Estat. No passa el mateix a Alcoi o a la Vall d'Albaida.*¹⁸ (...) *La Foia de Castalla ha trobat la possibilitat de treballar en molts sectors; de fer un producte que era únic, com el joguet, s'han especialitzat en processos i, així, han pogut treballar en l'automoció, l'aeronàutica; estan fent temes electrònics, metal·lomecànica avançada, etcètera* (Emilio Golf, Universitat de València, Campus d'Alcoi).

L'avantguarda industrial de la demarcació de la Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa la trobem en la necessària diversificació industrial que s'ha esdevingut cap als sectors químic i farmacèutic, d'eficiència energètica, la indústria auxiliar de l'automoció i els serveis tecnològics; i també en l'alta especialització del sector tèxtil, que encara persisteix en el territori (Marià Galí, Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa).

El Bages acull sectors industrials fortament desenvolupats en el terreny de la innovació, com el sector de l'automoció, el metall, el tèxtil o les activitats empresarials lligades al sector de la salut (Pere Casals, Cambra de Comerç i Indústria de Manresa).

Sectors o empreses industrials que poden ser tractors, líders, en aquesta zona també en tenim alguns. A diferència d'altres municipis

18 Ibi, per exemple, té més de dos milions de metres quadrats de sòl industrial, en general de qualitat, i això implica més del doble del que té Alcoi (Tormo, 2011a: 122).

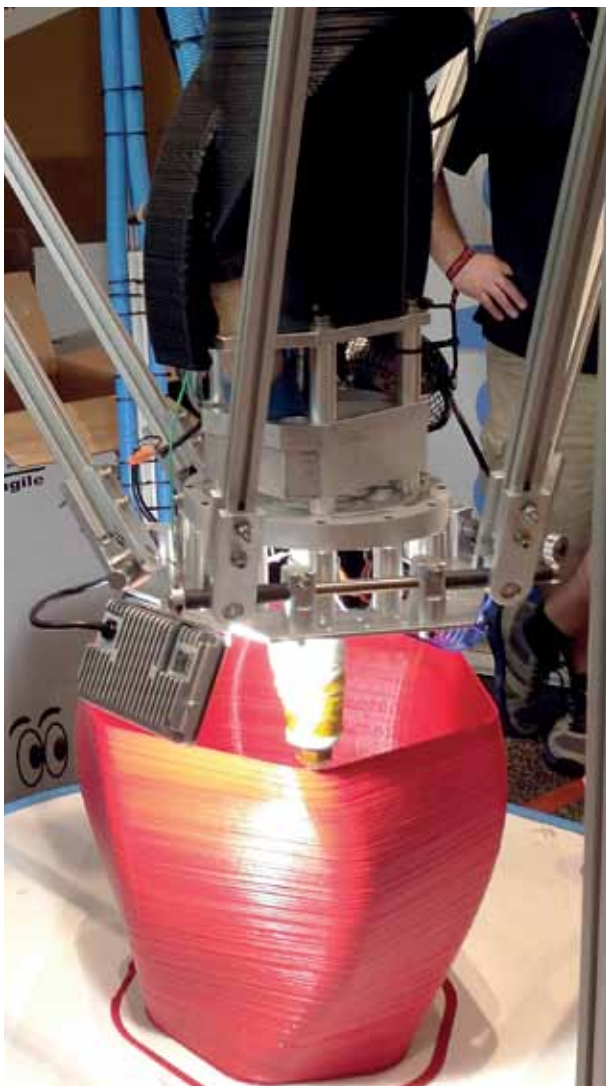
en els quals la base econòmica o les principals empreses són dins d'un sector, ací les principals empreses són de diferents sectors, és un grup motor multisectorial. En altres poblacions de l'entorn, les grans empreses, tot i que després treballen diferents camps, són d'un mateix sector: plàstic, tèxtils, etc. però ací no, a Alcoi tenim diversitat. Per exemple, en el sector alimentari destaquen La Española o Serpis, amb la seua producció d'olives amb projecció en el mercat internacional. Tenim Korott en l'àmbit de la salut -laboratori farmacèutic i cosmètic amb productes de parafarmàcia i complementos alimentaris-, Germaine de Capuccini (amb una trajectòria de més de 50 anys) i Nírvol en el cosmètic, que venen en tot el món i, a més, molt especialitzats en el segment professional (perruqueries, centres d'estètica). En el sector del tèxtil destaquen a Alcoi empreses com Tutto Piccolo, que sosté el seu model de negoci sobretot en el disseny, i Hilaturas Miel, així como altres empreses de la zona com Comersan, Textiles Jover o el Grupo Pascual, que si bé no estan ubicades a Alcoi sí que són de capital alcoià. També és necessari destacar a Alcoi el sector de la indústria TIC, al capdavant del qual tenim adSalsa Global Marketing Solutions i Diagram Software; empreses del sector metal·lomecànic i del plàstic com ERUM, Plásticos Alco i Primicias Técnicas Cardí, els productes de les quals estan dirigits als sectors moda, d'interior o sanitari. Poden ser una bona mostra de la diversificació del teixit industrial de la ciutat i comarca (Roberto Payá, CEEI-Alcoi).

Ací és evident que el sector tèxtil encara no ha perdut el seu potencial, encara té una part important. Tu pegues la volta pel polígon i entre fabriquetes, tallerets, acabadors, etc., veus que el sector tèxtil encara té un pes important. Després, sectors que estaven íntimament lligats al tèxtil, com ara el plàstic, que eren subministradors per al tèxtil, han crescut i han obert altres sectors com l'alimentació. (...) Després tenim el tema de maquinària, perquè qui feia maquinària per al tèxtil també ha diversificat i ha fet màquines per a altres sectors. Alguns s'han convertit en auxiliars d'automoció... És a dir, tots aquests sectors que van nàixer afins al tèxtil, han anat conquerint altres mercats, i han contribuït a la complementarietat d'activitats i a la diversificació. (...) També hi ha el sector agroalimentari, que funciona molt bé en alguns llocs de la comarca, amb l'oli o amb el vi. (...) El sector del plàstic en la zona d'Alfarrasí i l'Olleria funciona molt bé; el vidre reciclat va recuperant-se i possiblement tenim la planta més important de tot l'Estat a Aiello de Malferit; l'estampació de plàstics per a l'alimentació també va, i els productes de neteja, que en part serveixen grans superfícies, com Consum, Más y Más, etc., també són capdavanters i sempre innoven (Ramon Soler, ATEVAL).

Jo diria que el Vallès Occidental, o més aviat els dos vallesos, dels deu sectors en què tradicionalment s'ha caracteritzat la indústria, nosaltres n'encapçalem, aquí a Catalunya, vuit, o sigui que tu imagina't la importància industrial que té aquesta

zona. Només n'hi ha dos, el de l'extracció i el de l'automoció, en els quals no som líders. I en el de l'automoció no ho som perquè tenim Barcelona aquí al costat amb tota la Zona Franca, la Seat i tal, que concentra molt. Però el pes és enorme. Aleshores, dins d'aquesta força i aquesta diversitat, quins

són els sectors que porten l'avantguarda al Vallès? Podríem parlar en molts casos de sectors amb un valor afegit important, com ara el farmacèutic, les telecomunicacions, la química, però també l'alimentari tira bastant (Francesc Garcia-Planas, Gremi de Fabricants de Sabadell).

INNOVACIONS: L'OPORTUNITAT DE LA IMPRESSIÓ 3D I ALTRES AVENÇOS

Lògicament, els sectors d'avantguarda que acabem de repassar ho són, en part, per la seua capacitat d'innovació, i aquest és un dels assumptes que ens interessen més: quines són les innovacions tecnològiques que han contribuït més al desenvolupament del sector en els darrers anys. Val a dir que durant aquestes converses ens hem adonat que l'interrogant no és senzill de contestar, perquè en cada subsector potser no hi ha una innovació específica que pugui ser destacada com a clau i, en realitat, es tracta de tot un seguit de petites innovacions acumulades que van agregant valor als productes i, en general, a la indústria.

Així doncs, no tenim, com en altres apartats, un grup d'elements (en aquest cas innovadors) de consens, sinó algun exemple aïllat. L'excepció potser seria la **impressió 3D**, que ha sigut esmentada en diferents ocasions com una innovació important desenvolupada a Sant Cugat del Vallès per la presència del centre referència de tecnologia i desenvolupament de negoci 3D de Hewlett Packard, que és l'avantguarda mundial en una de les qüestions que poden revolucionar no sols

la impressió, sinó, transversalment, diferents activitats. Evidentment, és una gran innovació que desenvolupa una multinacional, no capital autòcton, però és una oportunitat que vulgui treballar-ho, precisament, aquí, al Vallès, a l'EURAM. Comencem, doncs, per aquesta qüestió per a abordar després els altres exemples específics. Antoni Garrell ho desenvolupa perfectament:

La manufactura en 3D canviarà moltes de les coses del futur. Ja les canvia ara, però les canviarà molt més. (...) De tota manera, jo crec que el 3D tampoc és que sigui, pròpiament, un exemple d'innovació de producte, sinó de transformació del model productiu, que és diferent. En el concepte d'innovació sempre hem de diferenciar entre el que és la cerca d'innovació en eficiència, que sol estar en moltes empreses, de les innovacions de mercat, que generen nous mercats i que no té res a veure amb la innovació de producte. (...) La impressió 3D és el típic exemple d'innovació de mercat, perquè generarà una tipologia diferent de consum i de producció. (...) Canviarà moltes coses. Us en poso un exemple: els botons; avui dia, perds un botó i et costa una feinada trobar-ne un d'identíc. Amb això, et connectaràs a Internet, buscaràs el teu botó, et descarregaràs l'aplicació a la impressora i et sortirà imprès. Exactament igual que fa més de trenta anys ningú es creia que a casa seva tindria una impressora de paper, doncs avui en dia ens hem de començar a creure que d'aquí entre cinc i deu anys tots tindrem una impressora a casa 3D, i

que farem gran quantitat de cosetes, botons, però també gots, ampolles... Alguns diuen que fins i tot acabarem fent algunes peces de vestir, com per exemple els mitjons; no ho sé. Però el que sí que sé és que la tecnologia 3D obre un mercat nou de consum, un mercat nou de compra, un mercat nou de producció... enorme! I que al darrere d'això sortiran uns perfils de treball que avui tot just es comencen a definir. I la B-30 és el centre de tot això, perquè HP té el centre mundial d'investigació en 3D a Sant Cugat, és a dir, HP, fa uns quants anys, va decidir eliminar les cadenes de producció que tenia i les va traslladar a Polònia, a l'Europa de l'est –en caps de setmana, files de 200 metres!-. Però en lloc de tancar-ho, què va fer? Va anar reconvertint-ho i, finalment, ho va transformar en un centre de recerca, amb no sé quantes patents diàries que es produeixen pels avanços en les impressores, primer les normals, després les d'alta qualitat, i des de fa menys d'un any, el seu centre mundial de recerca en tecnologia printing 3D és el que hi ha aquí a Sant Cugat. Per tant, aquest és el típic exemple que tu podries acabar creant un hub d'impressió 3D i tot el que això duu al darrere des del punt de vista del desenvolupament i l'aplicació. Però si és volgués crear, és obvi que això no es crea del no-res. En tot això de la reindustrialització, s'ha de tenir ben clar que només pot reindustrialitzar qui ha tingut indústria i en té. Aquí no val anar a un oasi per bo que sigui i de sobte crear indústria, no. La indústria té

un know-how, un pòsit i una sèrie d'elements que impliquen que només pot reindustrialitzar qui té indústria. De la mateixa manera que només faran innovacions importants aquells que tenen centres d'innovació. Per tant, si no tinguéssim l'HP i que la seva aposta mundial del 3D fos aquí, no podríem plantejar-nos crear un hub. Això vol dir que el tindrem? No, no vol dir això, perquè dependrà també de la voluntat d'HP, de com es desplegui en el territori i de com el territori reaccioni. Però si tens aquest element inicial de recerca i el teixit industrial, la possibilitat sí que hi és present (Antoni Garrell, Fundació per l'Escola Superior de Disseny de Sabadell).

I per a acabar aquest apartat, uns altres entrevistats posen altres exemples dels subsectors alimentari, plàstic, metal·lomecànic, tèxtil i d'aplicacions per a l'ús sostenible de l'aigua:

Bé, podria dir que ací a Alcoi, hi ha empreses que innoven tant en producte com en processos, en organització i comercialització, i que fins i tot algunes tenen departament propi d'innovació. Més enllà de les concrecions, aquí hi ha un sistema d'innovació aplicat sobretot en la producció alimentària i química (Júlia Company, Cambra de Comerç i Indústria d'Alcoi).

Es podria dir que la innovació ha sigut una constant a la Foia de Castalla, i això és el que ha permès passar del joguet a entrar en diferents sectors. En primer lloc, la maquinària del joguet era adaptable: el que injectava el cap

d'una nina li va canviar el motlle i la matriu, i ara injecta carcasses de mòbil, per posar un cas. (...) Els empresaris i treballadors de la zona van veure que ells podien fer xicotetes innovacions per a adaptar-se a la fabricació d'uns altres productes. (...) Després els tipus de plàstics van descobrint-se cada vegada més. (...) Però és que els que feien coses de metall per al joguet també han fet el mateix; per exemple, hi ha un cas d'un que feia els eixos de metall dels cotxes de joguet que ara fa tubs d'escapament per a l'automoció. El que feia fleix per als ninotets, ara fa el respalller dels cotxes, l'estructura de metall on tu després seus, i així un llarg etcètera que fa que ara mateix no siguem de cap sector en concret (Héctor Torrente, IBIAE).

Innovacions n'hi ha moltes i de molt diverses, i és complicat conèixer-les totes, perquè afecten gairebé tots els sectors. Només se'n podria dir algun exemple. Tens el cas, en el sector tèxtil, de Marina Tèxtil, a Barberà del Vallès, prop de Sabadell, que es dediquen a fer ignífugs, i seria un exemple a seguir, perquè han sabut trobar el producte, han sabut millorar la gestió, i han innovat en els dos camps (producció i gestió). A Sabadell també tenim Fluidra [desenvolupament d'aplicacions per a l'ús sostenible de l'aigua], que és un altre exemple d'empresa que ha sabut evolucionar i obrir-se camí en el segment de tractament d'aigües, productes per a piscines, etc. En fi, n'hi ha molts, d'exemples, i em sap greu destacar-ne dos només. El que és evident és que aquí existeix (...) una cultura industrial; (...) la indústria no és especulativa, treballa a llarg termini, amb marges més baixos, però

constantment, aportant innovació, aportant col·laboració (Francesc Garcia-Planas, Gremi de Fabricants de Sabadell).

És evident que l'avantguarda de la innovació en cada subsector obliga a veure què fan els instituts i centres tecnològics de cada activitat, no sols en el territori, sinó també arreu del món, i requeriria un monogràfic específic. Només hem de retenir que l'eix de la B-30 té aquesta centralitat que el situa pròxim als processos d'innovació principals, però també en els altres districtes la tradició industrial combina en molts casos amb activitat innovadora que deriva en un increment de la competitivitat.

QUÈ SE N'HA FET, DEL TÈXTEL? ADAPTACIONS D'UN SECTOR «TRADICIONAL»

En general, els entrevistats consideren que la indústria tèxtil era una manufactura tradicional que estava estancada, però no ara en aquesta crisi, sinó ja d'abans. De tota manera, el tèxtil encara hi és present, manté la seua importància en totes aquestes comarques, com ens deia abans Ramon Soler (ATEVAL), tot i que ha experimentat una transformació adaptativa per a sobreviure. Aquesta adaptació s'ha articulat al voltant de sis o set eixos: la lògica **internacionalització**, que és comuna a tots els subsectors; la fabricació de teixits i productes **tècnics** (per a l'esport, per als professionals, etc.), qüestió que en la majoria dels casos ha implicat **innovació** o fins i tot R+D; la **flexibilitat**, incloent-hi la personalització; l'**especialització**, en molts casos en els teixits tècnics que esmentàvem abans; la **diversificació**, que implica l'entrada en sectors que abans no s'havien tractat, com el que hem dit sobre l'automoció, el sanitari o també la construcció (vegeu també Tormo, 2011a: 109), i, finalment, el **disseny**, que és un altre valor afegit que ha sigut una alternativa per a abandonar la competència perduda mitjançant els costos. També es parla, en alguns casos, d'un retorn a la confecció, precisament per a fer aquestes peces esportives o de professionals, o per a treballar de manera flexible i amb tirades petites i personalitzades per a grans marques, que és bastant característic a les comarques catalanes. En definitiva, al marge de la persistència encara d'alguna fabricació tradicional que manté amb dificultat el pols competitiu amb l'Àsia, s'obre el camí per a un tèxtil amb més valor afegit, adaptatiu i preparat per a mantenir-se en el temps. Comencem a repassar les

aportacions dels experts amb l'explicació d'Emilio Golf sobre l'estancament del tèxtil a l'Alcoià-Comtat:

Ací [a l'Alcoià-Comtat], hem tingut el problema de persistir en l'aposta pel tèxtil, que era un sector que ha tingut el seu moment per al desenvolupament econòmic de la zona, però que després ha acabat estrangulant les possibilitats de desenvolupament. (...) Al final açò era una economia d'escala des del punt de vista de costos, que era una mica el que explicava la diferència entre el model econòmic d'Itàlia i el valencià: nosaltres teníem empreses molt importants en el tèxtil dins de processos que eren fonamentals des del punt de vista de la diferenciació (acabats i filatura), mentre que els italians treballaven amb empreses de tres o quatre treballadors. Aquí teníem una empresa, Colortex, que tenia 600 treballadors. La clau fonamental és que nosaltres competíem en costos; per tant, necessitàvem tenir la possibilitat de reduir-los agrupant processos. Això feia que poguérem competir en el mercat, però, lògicament, no aportàvem cap diferenciació, i has estat en el mercat, finalment, en una situació intermèdia en la qual estaves competint amb Itàlia, però no hi arribaves en diferenciació, i després competies amb la Xina, però tampoc hi podies arribar en costos. (...) Ara es pot dir que hi ha hagut un canvi des del punt de vista del que va ser la diversificació de la confecció o de la panyeria al tèxtil llar. Ara sí que hi ha moltes empreses que van tornant a la confecció, fonamentalment,

també pel tema dels costos, però ara amb productes molt diferenciats, com confecció per a l'esport, de teixit tècnic en algun cas. De tota manera, experiments que s'han fet en el tèxtil amb el tema de teixits multiaxials, teixits mèdics i d'altres, tampoc han eixit gaire bé. Hi ha experiències diverses (Emilio Golf, Universitat de València, Campus d'Alcoi).

El tèxtil va ser el sector industrial que va protagonitzar la revolució industrial al Bages des de final del segle XIX. A la vora dels dos rius que travessen el territori s'hi van instal·lar indústries potentíssimes que van ser el motor econòmic del Bages gairebé tot el segle XX. El sector no va ser aliè a la crisi provocada per l'obertura de les importacions dels mercats asiàtics, fet que va ocasionar el tancament de moltes empreses en la gran crisi del tèxtil dels anys vuitanta. Avui dia, però, encara trobem al Bages 189 empreses que el 2012 ocupaven 1.743 persones i generaven 81 milions d'euros del valor afegit brut (el 3,1% de tota la comarca). Aquestes empreses tenen una dimensió molt més reduïda del que havia estat el sector històricament, però per contra, estan molt especialitzades i fortament internacionalitzades (Pere Casals, Cambra de Comerç i Indústria de Manresa).

Aquí teníem un clúster molt important de tèxtil, bàsicament, enfocat a la llana i que, amb el pas del temps, s'ha anat reconvertint cap a altres

subsectors del tèxtil, també al tema d'acabats –al voltant del riu Ripoll hi havia tota aquesta indústria “pesant” d'acabats, que donava un valor afegit a la indústria-. Però tot això s'ha anat enfonsant en els últims anys com a indústria clàssica tradicional fabricant. A partir d'aquí, el que va anar naixent i el que es va anar reconduint és una altra manera de funcionar que ha permès que algunes empreses encara subsisteixin i ho facin amb cert èxit; és el cas de Mango, que s'ha convertit en una empresa de disseny i de logística, que no fabrica, o que no fabrica ella mateixa, sinó que subcontracta tant a casa nostra com en l'àmbit internacional part de la seua producció. (...) El grup INDITEX també té moltes empreses petites, molts tallers auxiliars que els fan parts de la seva producció en la nostra demarcació i també al Maresme o altres comarques. En definitiva, una indústria tèxtil important, però amb menys volum; ja no són aquelles empreses tan grans amb alta capacitat de crear ocupació, que han anat recollint. Sobretot les que segueixen són empreses internacionalitzades, (...) i que han apostat pel disseny i la qualitat. Aquí teníem una indústria tèxtil que es basava potser més en els commodities, en productes, diguem-ne, més bàsics, amb poc valor afegit, i on la innovació no tenia gaire presència. A partir dels 2000 això ha canviat i les indústries tèxtils de la nostra demarcació són indústries internacionalitzades, innovadores i creatives. Ara bé, amb una capacitat d'ocupació molt

inferior a la que hi havia abans, i això ha fet que el pes del tèxtil baixi i formi part d'aquesta atomització de sectors, d'aquesta diversitat que té la demarcació (Lluís Matas, Cambra de Comerç i Indústria de Sabadell).

La tendència és a buscar tèxtils amb valor afegit, més tècnics. Per exemple, n'hi ha alguns que han apuntat al sector salut; el tèxtil a la Vall d'Albaida s'ha posicionat molt bé en automoció; tot i que la construcció està malament, alguns estan fent coses també aquí, i, en general, totes aquelles coses que, en un moment donat, pugen ser un complement. El tèxtil llar manté alguna cosa amb marques de prestigi que han aguantat. En disseny també estem forts, juntament amb Itàlia, i aquí també en peces de roba infantil, no únicament en el tèxtil llar (Rafael Pla, COEVAL).

La tendència del sector tèxtil de la demarcació ha estat clarament l'evolució cap a una indústria tèxtil tècnica molt especialitzada, com per exemple la vinculada amb subsectors com l'aeronàutic, l'automobilístic, de roba esportiva, etc. (Marià Galí, Cambra de Comerç i Indústria de Terrassa).

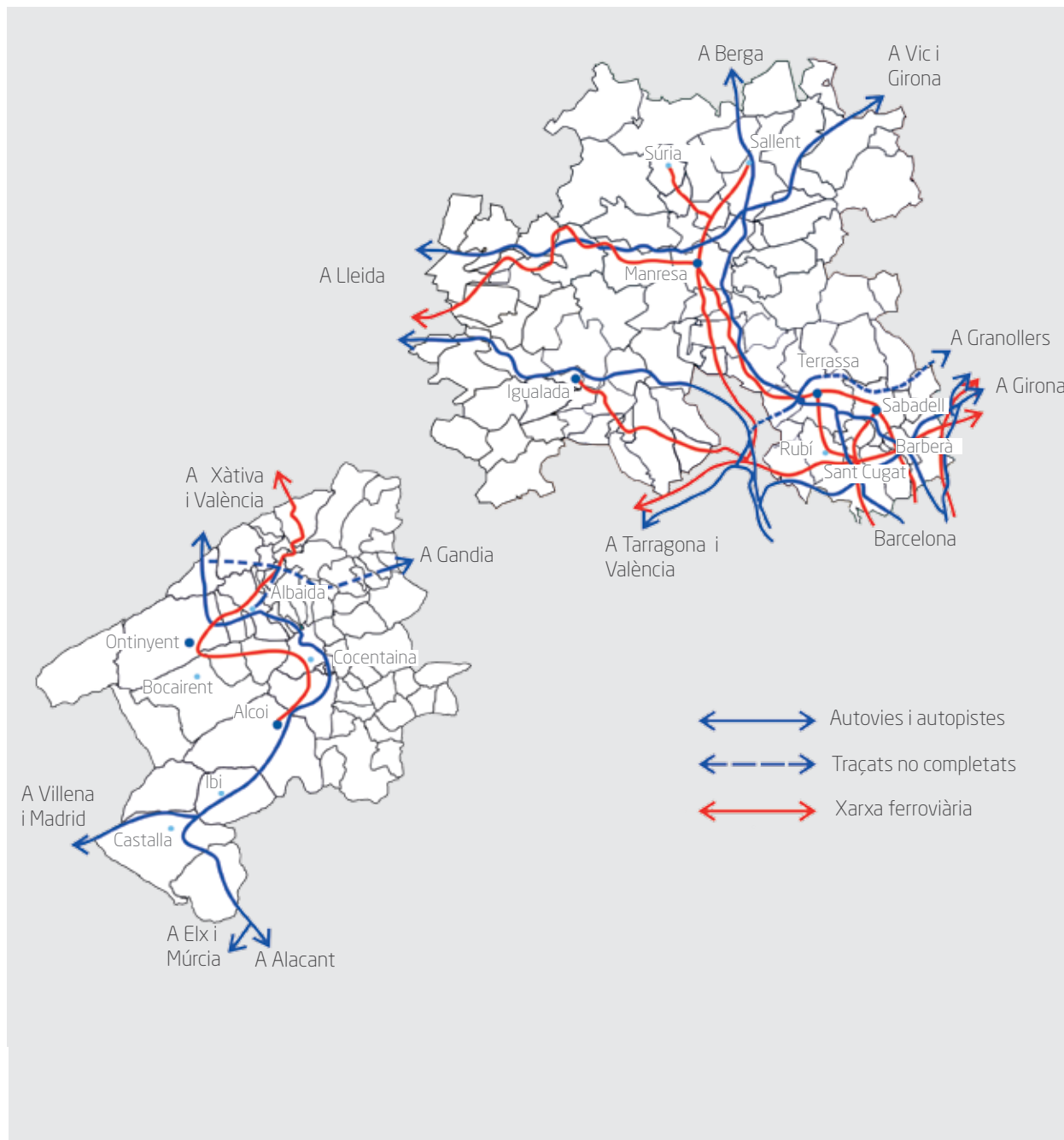
EL CAMÍ A RECÓRRER PERQUÈ LES INFRAESTRUCTURES SERVEIXIN EFICIENTMENT LA INDÚSTRIA

Sobre aquesta qüestió ja hem fet algun avanç, especialment en la part dels obstacles al desenvolupament de la indústria, quan parlàvem de l'estat dels polígons o de les implicacions del retard de l'A-7 al seu pas per Alcoi. Ara entrem en el detall, perquè és una qüestió important per a la bona marxa del sector, que potser té necessitats més clares, en aquest sentit, que els altres. Tot i que la situació no és crítica, estem lluny de l'ideal, i per això volem concretar les actuacions que els agents clau dels eixos industrials consideren prioritàries per a millorar les condicions del sector en el pla infraestructural.

En primer lloc, hi ha una sèrie d'actuacions que s'esmenten en **tots els territoris**, i entre elles destaquen, primerament, la instal·lació de la **fibra òptica en els polígons**: ara mateix és en pocs, i en alguns on hi és no hi ha la capacitat suficient (sobretot en *upload*); es tracta del gran consens dels districtes industrials pel que fa a les infraestructures. En segon lloc, també detectem un elevat grau d'acord en el fet que calen millores en la **xarxa ferroviària, tant en passatgers com en mercaderies**. En el cas dels passatgers, a l'eix de la Mariola es parla de la línia deficient Alcoi-València, que està lluny de ser competitiva –es tarden mes de dues hores–; tampoc ho és, però més aviat per saturació de la xarxa, el servei de rodalia que connecta Barcelona amb el Vallès, l'Anoia i el Bages, o fins i tot transversalment,

entre els principals nuclis del Vallès. En mercaderies, aquestes mateixes línies estan poc preparades per a assumir un tràfic intens, bé perquè la via ampla no hi és present, bé perquè la línia de passatgers ja està tan saturada que no hi ha opció per al pas de mercaderies. Continuant amb el mode ferroviari, l'acabament del **corredor mediterrani de mercaderies** és esmentat en les comarques valencianes i les catalanes (en menor grau que les problemàtiques ferroviàries locals, però). Passant al mode viari, alguns dels entrevistats dels dos territoris esmenten la necessitat de millores en el **transport públic amb autobús**, que connecta malament molts dels nuclis d'aquestes comarques i hi ha poques línies que arriben als polígons. La darrera mancança que és extensible als dos eixos industrials de l'EURAM són els **accessos a determinats polígons**, que estan mal resolts, especialment en el cas d'Alcoi. Connectat amb això, algun agent valencià i algun de català afirmen que hi ha un **problema de coordinació quan es planifiquen els polígons**, en concret entre les regidories d'Urbanisme i de Promoció Econòmica, però també entre les conselleries o departaments d'Infraestructures i d'Economia; la qüestió és que, de vegades, Urbanisme o Infraestructures dissenyen sense comptar amb les àrees econòmiques, que tenen determinades dades que poden afectar el dibuix final; per exemple, pel que fa a la grandària de les parcel·les, perquè es tendeix a construir un estàndard mitjà, i moltes vegades cal fer reserves per a grans parcel·les, perquè hi ha demandes, en aquest sentit, d'inversors estrangers.

XARXA VIÀRIA D'ALTES PRESTACIONS I XARXA FERROVIÀRIA ALS EIXOS INDUSTRIALS

Així mateix, del discurs dels entrevistats ja n'hem arreglat limitacions focalitzades bé a **l'eix de la Mariola**, bé a les comarques catalanes. Començant pels valencians, l'**A-7** ja s'ha completat, però a Alcoi no es poden estar d'esmentar el **cost d'oportunitat que ha implicat el retard** en l'acabament del tram que passava per la ciutat; de tota manera, ara confien que això es transformarà en una oportunitat. També trobem un elevat consens en la necessitat d'instal·lar un **port sec** a la zona, independentment de si es millora la línia Alcoi-València, però sobretot si això no ocorre. La ubicació més esmentada és la Vall d'Albaida, però això implicaria la millora del ferrocarril en el tram Ontinyent-Xàtiva; per tant, alguns consideren que es pot instal·lar fins i tot a la Costera, però seria un trajecte curt en camió sense la necessitat d'arribar a l'àrea metropolitana de València.¹⁹

Entre les prioritats particulars dels **catalans**, per damunt de tot hem de destacar les conseqüències de la **saturació de la xarxa viària a l'àrea metropolitana de Barcelona**, amb perllongaments fins a Igualada i Manresa. En aquest sentit, s'apunta la insuficiència del túnel de Vallvidrera per a descongestionar el trànsit, i per tant, la possibilitat d'afegir-ne un altre pel barri

19 Entre els experts valencians s'han produït mencions aïllades d'unes altres qüestions: la necessitat de connectar bé per carretera Alcoi amb Benidorm, perquè hi ha moltes empreses de la capital de l'Alcoià que fan negoci amb aquesta important localitat de la Marina Baixa –es tractaria de fer millores a la CV-70 reduint un traçat que ara és molt sinuós pel port de Confrides, i afegint un tercer carril en alguns punts–; necessitat d'adequació per a la indústria del port d'Alacant –a banda de les mancances infraestructurals en els molls, també s'hi dona un problema de calat marítim–; necessitat d'una subestació elèctrica a Ibi; arribada del gas d'alta pressió als polígons de la Foia de Castalla, o necessitat de coordinació intercomarcal per al disseny de les infraestructures.

d'Horta cap a Sabadell; connectat amb això, el col·lapse de la C-58 (Terrassa-Sabadell-Barberà-Barcelona); la necessitat de connectar bé Terrassa i Granollers (finalització de la B-40); el desdoblament de la C-1413 (Castellbisbal-Rubí-Sabadell-Caldes de Montbui); la connexió entre l'A-2 i l'AP-7 per Castellbisbal (entre Rubí i Martorell). A l'Anoia i el Bages es consideren ben dotats en el mode viari, però també pateixen el problema de l'entrada a Barcelona. Lligat amb això, però incloent-hi el mode ferroviari, s'explica que els **accessos a l'aeroport del Prat i, especialment, al port de Barcelona** són clarament deficitaris i no competitius. Per altra banda, algun entrevistat valencià també ha fet esment del **deteriorament de molts polígons**, però aquesta ha sigut una qüestió tractada sobretot pels agents catalans.²⁰

Pràcticament tots els entrevistats han aportat una llista més o menys extensa dels déficits en infraestructures. Recollim algunes aportacions literals per acabar d'exposar, com a mínim, els principals problemes i en molts casos les possibles solucions:

Un dèficit important que es podria corregir amb una inversió relativament petita és articular bé el territori des del punt de vista de les

20 Algunes de les altres qüestions esmentades pels experts de l'Anoia, el Bages i el Vallès Occidental són: la necessitat de planificar les infraestructures de transport sota criteris d'intermodalitat; el qüestionament del Prat com a aeroport per a servir la indústria –qui ho diu, Antoni Garrell, explica que, si es fessin les obres necessàries, l'aeroport de Sabadell faria aquest paper més eficientment–; la persistència d'una balança fiscal desfavorable per al País Valencià i Catalunya, que té com a conseqüència que les Generalitats tinguin menys diners per a invertir en infraestructures del seu territori, i la necessitat de tenir sòl industrial adequat.

comunicacions, i aquí el que falla sobretot és una bona xarxa de transport públic i especialment per ferrocarril. Pensa que aquest eix està rodejat o travessat per cinc línies de ferrocarril. El que passa és que totes aquestes línies de ferrocarril, llevat d'una, tenen sentit radial, és a dir, surten de Barcelona i s'escampen cap a diversos punts de l'àrea metropolitana. Amb una inversió relativament petita, costaria molt poc enllaçar la línia transversal amb les línies radials, construir estacions d'enllaç que facilitarien molt l'accés als diferents polígons industrials, que n'hi ha moltíssims i estan molt repartits pel territori. (...) Un altre aspecte important, crec jo, és millorar la comunicació Terrassa-Sabadell-Barcelona per Collserola, i això demana una

inversió més important, però afavoriria molt la connectivitat. Seria un nou accés amb una via de gran capacitat que anés per sota de la serra de Collserola cap a Sabadell i Terrassa, i en l'altre sentit a Barcelona per Horta. És un túnel paral·lel al de Vallvidrera, que va cap a Rubí i Sant Cugat, i aquest aniria cap al nord del Vallès. Seria una actuació molt positiva des del punt de vista de les comunicacions. I això hauria d'anar acompanyat, òbviament, d'una línia de ferrocarril, aquesta nova connexió Barcelona-Vallès hauria de ser tant per carretera com per ferrocarril. Després, en general, els polígons industrials o alguns d'ells, sobretot els més antics (els dels anys seixanta i setanta), encara tenen carències d'infraestructures importants, i crec que aquí

també amb una inversió relativament petita es podria millorar bastant, tot i que no és que sigui el més greu. (...) Han quedat obsolets, per raons urbanístiques, per raons tecnològiques, etcètera. (...) Després aniria bé que la banda ampla de qualitat arribés a la majoria de polígons industrials, però això ja requereix una inversió que no sé si les empreses privades estan disposades a fer, perquè potser no seria rendible, sobretot per la densitat d'alguns polígons; seria desitjable, en qualsevol cas (Joaquim Solà, Universitat de Barcelona).

El Bages necessita millorar les seves infraestructures perquè les persones i les mercaderies puguin arribar de forma ràpida,

eficient i segura a l'àrea metropolitana de Barcelona, al port i a l'aeroport. Perquè això sigui una realitat, cal garantir la connexió ferroviària de mercaderies amb el port, i la de passatgers del Bages amb el TGV i Barcelona. En aquest sentit, també ens caldria el tercer carril a la via de RENFE Bages-Vallès per a mercaderies. Quant a les connexions viàries, que també cal millorar-les, cal accedir bé al port, a l'aeroport i a la B-40. Per altra banda, pel que fa als polígons, caldria un bon transport públic per a accedir-hi, i accés a banda ampla de qualitat (Pere Casals, Cambra de Comerç i Indústria de Manresa).

Amb relació a les infraestructures, hi ha el dèficit que té Catalunya o la zona de l'EURAM quant

Entrada a Manresa amb el Pont Vell i la Seu al fons

a la diferència entre l'aportació al PIB i el que ens toca en els projectes d'inversió de l'Estat. Aquest dèficit acumulat és enorme i ens afecta als diferents territoris. Per a mi, un tema capital és el ferroviari, que no estiguem comunicats per via ampla amb Barcelona; aquest tema ens fa molt de mal, perquè si Igualada tingués una comunicació ràpida amb Barcelona, via tren convencional i via rodalia, s'incrementaria el nostre potencial de forma important. Ara tenim un tren de passatgers que en una hora i tres quarts fa seixanta quilòmetres i, és clar, això... ho fa servir poca gent, i ningú que tingui molta pressa ho pot fer servir; si tens l'agenda molt atapeïda, evidentment, no utilitzaràs aquest mitjà, que seria molt interessant si fos ràpid. La mancança en el ferrocarril també és important per les mercaderies doncs no tenim tren de mercaderies. En el mode viari no ens podem queixar, tot i que el port del Bruc juga un paper de barrera psicològica important amb Barcelona. Per altra banda, en el desplegament de la fibra òptica, patim el fet que les prioritats de les companyies de telecomunicacions han passat cap al públic en general; si fan uns quants anys eren les empreses, actualment són les ciutats, i són les ciutats com a tals, no els polígons industrials. Llavors el que estem aconseguint ara és que s'està fent el desplegament en tots els polígons que hi ha al voltant de la ciutat d'Igualada, i això no és únicament Igualada, sinó també Vilanova del Camí i Montbui, és a dir, tres poblacions i els seus polígons, que quedaran coberts en els pròxims mesos amb fibra òptica, però, és clar,

la resta de la comarca queda desproveïda (Blai Paco, Unió Empresarial de l'Anoia).

Nosaltres pensem que una infraestructura ha d'estar d'acord amb la realitat actual; per això és necessari que tots els polígons tinguin fibra òptica; que tant la velocitat de baixada com la de pujada –perquè hi ha moltes empreses que exposen els productes en xarxa– siga d'un nivell acceptable, i això ho donaria la fibra òptica. Ara, ací, a Alcoi, ha començat a posar-se fibra òptica, però fins fa dos o tres mesos no n'hi havia i això... Calen aquestes telecomunicacions, i si no és fibra òptica, radiotelecomunicacions o alguna cosa que permeta una alta velocitat adequada. Després, lògicament, en transports, és imprescindible el ferrocarril. Nosaltres (...) defenem el Corredor Mediterrani, que ha sigut una vertadera llàstima, perquè ens han fet un cinturó estrany, i ha acabat passant per altres llocs, segurament perquè per ací no era fàcil. Però si no pot passar per ací, si no es

pot fer eixa inversió, almenys fer uns ports secs en determinades zones estratègiques perquè nosaltres poguérem, en llançadores, deixar els nostres productes i, per on passe el Corredor Mediterrani, poder posar-los en línia. (...) S'havia parlat d'una possible ubicació a Ontinyent, o més a prop de València, a Carlet. (...) Es tracta d'acumular una massa crítica de càrrega perquè això es puga fer. En qualsevol cas, a la comarca tenim un problema molt greu de ferrocarril, perquè la línia no suporta el transport de mercaderies, i perquè la velocitat per al transport de passatgers és molt limitada (pendents, revoltes). Actualment aquesta línia fa l'Alcoi-València en dues hores i això és una autèntica aberració, una vertadera

barbaritat. Som conscients que la línia actual, per l'orografia, no tindrà gaire millora possible, no es pot córrer més, però potser el que cal és fer una nova línia, una nova inversió. Això ara és complicat, però en algun moment s'haurà de plantejar, perquè el que hi ha no és ni pot ser competitiu (Pablo de Gracia, FEDAC).

El tema de l'AVE, per a mercaderies, no per a passatgers, caldria abordar-lo; per exemple, amb algun port sec. En aquest sentit, l'estació de l'AVE de Villena, que seria la que podríem tenir més a prop, és precària; la parada per a passatgers és allà, però l'accés és molt deficient, intratable, no s'hi pot accedir, és un camí de cabres. (...) No és operatiu perquè un camió vaja

Pont de F. Reig, Alcoi

Entrada a Castalla, amb el castell al fons

allà i descarregue... On ho faria? Per tant, no hi ha ferrocarril de mercaderies. Després, el port d'Alacant no està preparat per a la indústria, i això ens obliga a anar a Sagunt o a València. Però el que sí que demanem emfàticament és la qüestió energètica, ens falta energia per a les empreses. Ens ho han promès i ha aparegut en el BOE que faran una nova subestació elèctrica que descarregue la d'Ibi; anirà en la contornada, a Castalla. El problema és que no hi ha electricitat suficient i si una empresa arriba a establir-se ací, com no n'hi ha, ha de pagar-se una subestació sencera ella mateixa; aleshores, és clar, si jo per a vindre he de pagar d'entrada 600.000 o 800.000 euros, me'n vaig a un altre lloc. I això s'afegeix a la tediosa tramitació per a donar d'alta una empresa industrial. (...) I al cost de l'energia. (...) En definitiva, solucionar el tema elèctric és una necessitat imperiosa. Després, fibra òptica als polígons no n'hi ha; també és una demanda, igual que el gas d'alta pressió, que tampoc n'hi ha. Estem treballant perquè vinga. El que demanem a l'Administració és que, quan faça un nou polígon, que es posen d'acord la Conselleria d'Indústria i la Conselleria d'Infraestructures, que no ho faça només Infraestructures, que pregunte al d'Indústria què cal. (...) "Vostè fa carrers; molt bé; i aquests

carrers per a què són?", "Per a la indústria", "Bé, i la indústria què necessita?". És a dir, no costa gens que, quan s'obrin els carrers, es pregunte si algú vol tirar algun tub més (fibra òptica, gas d'alta pressió, etc.), perquè, si no, les companyies de telecomunicacions no són receptives a tirar fibra òptica i és comprensible: són empreses i han de tenir rendibilitat i, per tant, no poden tirar quatre quilòmetres de cable per a tenir només un client o dos. Interessa més la propietat vertical, els pisos, que són més rendibles. Però si en el seu moment s'hagueren tirat els cables, potser l'empresa sí que estaria disposada a entrar en els polígons. (...) En els pròxims projectes, no s'haurà de posar només tubs per a fibra òptica i per a gas d'alta pressió, també altres en previsió de coses que vinguen en el futur (Héctor Torrente, IBIAE).

Ací ens falta pràcticament de tot. En capacitat energètica estem molt i molt limitats. En telecomunicacions ni vos ho dic; volem alguna cosa, amb el sistema que siga; fibra òptica no en tenim a Albaida; ADSL i poquet més. A Ontinyent crec que només algunes zones en tenen, de fibra òptica. I les telecomunicacions via àeria tampoc funcionen per ací; encara anem "a pedals". I les ciutats tenen fibra òptica, però no

en les velocitats que tenen en uns altres llocs. I en infraestructures de transport, ni et dic com funciona açò. (...) Quant al possible port sec, és un problema de volum; hem de ser conscients i saber a què podem aspirar i a què no. Potser és més interessant una interconnexió entre comarques per transport públic que funcione bé. (...) Però el ferrocarril, potser no tenim la capacitat per a dur-ho endavant... Al final, nosaltres aguantem amb el que tenim, l'empresari sempre s'aguanta amb el que té, eixa és la realitat. (...) El problema de les infraestructures és que si tu comparares 100

unitats, diries "caram, és que a Sabadell tenen les autovies a tocar!", i no et conformaries. Però nosaltres fa quatre dies, per a anar a Alacant, tardàvem una hora i mitja, i ara com que tardem 45 minuts, doncs estem més contents que unes Pasqües (Ramon Soler, ATEVAL).

QUINA COOPERACIÓ INTERTERRITORIAL ÉS NECESSÀRIA EN ELS DISTRICTES INDUSTRIALS?

En aquesta qüestió, és evident que les relacions dins del microespai, la comarca o subcomarca, són més intenses,

Antiga fàbrica de Paduana a l'entrada nord d'Ontinyent

i costa una vertebració i col·laboració més enllà, entre comarques o fins i tot de més gran abast. En qualsevol cas, la majoria dels entrevistats consideren que cal intensificar aquestes relacions, evidentment primer en els àmbits de més relació (per exemple, dins de la Foia de Castalla o dins del Bages), però també entre comarques o eixos més extensos (l'eix del tèxtil entre l'Alcoià, el Comtat i la Vall d'Albaida seria un exemple; la B-30, que és sobretot el Vallès Occidental, però també part del l'Oriental; el Vallès amb el Bages... I fins i tot més enllà, l'EURAM). Aquestes relacions intercomarcals són inexistents en alguns casos, però en altres ja han començat a produir-se o a consolidar-se. Es posen els exemples de la Tricameral, que és una entesa entre les cambres de comerç i indústria de Manresa, Sabadell i Terrassa constituïda el 1997, o la Plataforma per la Reindustrialització, iniciativa conjunta de les tres patronals de l'eix de la Mariola (COEVAL, FEDAC i IBIAE), creada recentment (2014) i que precisament posa el focus a fer de la indústria el motor de l'economia d'aquest territori. El Vallès Occidental, per exemple, és un cas singular que genera opinions oposades: hi ha qui pensa que és una comarca que es relaciona amb el Bages, però n'hi ha d'altres que consideren que això només és una relació Terrassa-Manresa, i que, per exemple, Sabadell, pràcticament, no té contacte amb el Bages; hi ha qui diu que el Vallès (la suma de l'Oriental i l'Occidental) té identitat pròpia i és un espai real de relacions intenses, i hi ha qui opina que s'ha d'acceptar la centralitat de Barcelona i, per tant, el Vallès és àrea metropolitana que no ha de generar àmbits al marge emparant-se en la barrera que formen les serralades litorals, com ara Collserola, i finalment, hi ha qui creu que la realitat és la

que marca l'eix industrial de la B-30, que després s'ha de subordinar (novament) a Barcelona. Per altra banda, també s'afirma que les relacions entre empresaris són més fluides que les institucionals entre ajuntaments. Com hem fet al llarg d'aquest capítol de les entrevistes, concretem aquests aspectes en opinions específiques dels actors rellevants del territori:

Nosaltres defenem fermament que les fronteres se les inventem els homes, o alguns homes, però potser no tenen gaire sentit; per exemple, les fronteres provincials no tenen cap sentit. Nosaltres pertanyem a la província d'Alacant, i aquesta, fins ara, defenia uns interessos econòmics que res tenien a veure amb la realitat del nostre territori, perquè els interessos que tenia la província d'Alacant eren els del sector turístic –estic parlant de la Confederació Empresarial de la Província d'Alacant-COEPA, de la qual, això no obstant, som membres–. És clar, nosaltres poca veu hi teníem, allà. (...) Aleshores, no té sentit que nosaltres estiguem condicionats per una província i que hi haja una sèrie de territoris en dues províncies (Alacant i València), que tenen certa semblança econòmica –perquè tenim indústria fonamentalment–, i que estiguen desconnectats. Per això hem de cooperar entre nosaltres, ajuntar-se, oblidar-se de les províncies, potenciar el nostre territori, i a partir d'aquí, crear el que ja hem creat fa poc, una Plataforma per la Reindustrialització territorial, de la qual formen part les patronals

de la Foia de Castalla, la Vall d'Albaida i l'Alcoià-Comtat. Aquesta plataforma no representa cap nova estructura, però és una veu conjunta que reivindica el suport que ha de tenir una zona industrial com aquesta. (...) Ens reunim mensualment i tractem temes que ens afecten a tots relacionats amb el sector i que en molts casos hem de reivindicar davant de les administracions públiques. Per altra banda, vaig tornar a reactivar la Comissió d'Indústria dins de COEPA -jo sóc el president d'aquesta Comissió-, perquè la indústria tinga una veu també en aquesta organització i les propostes de la Plataforma tinguen més ressò (Pablo de Gracia, FEDAC).

Les Comarques Centrals valencianes van ser una iniciativa que es va congelar perquè els polítics no volien perdre el "poder del campanar", que és molt important. La gent creu que el seu campanar és el millor de tots, i això no funciona així, el món ha canviat molt. I el cas és que la vertebració d'aquestes comarques és fonamental. No és normal que tinguem dues universitats, a Ontinyent la Universitat de València i a Alcoi la Universitat Politècnica de València, competint entre elles. Ni és normal que Muro, Cocentaina i Albaida, que estem pegats, siguem dos territoris diferents, igual que entre la Marina i la Safor, perquè resulta que la relació entre nosaltres és diària i constant. No té sentit que no es facen projectes globals, com per exemple en el tema de les infraestructures,

per què no hi ha d'haver una connexió entre aquestes comarques? El problema és que, per exemple, els municipis no volen perdre el seu poder, tampoc les organitzacions d'empresaris, ni els partits polítics... cadascú amb el seu xiringuito (Ramon Soler, ATEVAL).

En aquestes qüestions territorials, segons des d'on estiguem es veu d'una manera o d'una altra. Des del punt de vista de l'anàlisi territorial i del comportament de l'activitat econòmica, el Vallès és totalment àrea metropolitana. El que passa és que, des de la perspectiva estrictament vallesana, hi ha la visió que la influència de Barcelona, com a gran centre econòmic de la regió, no és tan gran a partir de la B-30, el que queda més al nord de la B-30, que seria Terrassa, Sabadell, Rubí, Barberà... Tots aquests municipis ja pertanyen a una unitat diferencial, que és el Vallès i que s'intenta que funcioni d'una manera relativament autònoma de Barcelona. Però és clar, això en la pràctica és impossible; per què? Perquè el mercat laboral està unificat i les empreses de Barcelona, quan s'han deslocalitzat, ho han fet cap al Vallès, algunes abans de la B-30 i altres després de la B-30. És evident que, des del punt de vista econòmic, és totalment àrea metropolitana, encara que administrativament en siguin fora. (...) En tot cas, són lluites municipalistes per a mantenir cert grau de poder i no ser absorbits completament per Barcelona. El Vallès té una entitat econòmica pròpia, la té, el que passa

Entrada a Concentaina, amb el castell i les falces de la serra de Mariola al fons

és que no es pot desvincular de la realitat metropolitana (Joaquim Solà, Universitat de Barcelona).

La vertebració territorial no existeix, l'Arc Mediterrani és una ficció, políticament no existeix. Una de les coses perverses de l'Estat espanyol és que en molts punts les directrius europees s'han pres no com a directrius, sinó com a normes a superar, i a partir d'aquí, les legislacions són diferents. Si ho són en l'àmbit d'alguns municipis, amb temes vinculats a permisos, com volem que siguin entre el País Valencià, Catalunya i la Catalunya Nord? Per tant, les connexions entre aquests territoris són les que es produeixen per xarxes de proveïdors-clients. Ens agradi o no, són territoris que no es complementen, sinó que competeixen entre ells. Aquest és un dels

temes a resoldre, perquè el món requereix grans àrees. (...) Per altra banda, en un àmbit més "micro", jo crec que sóc dels pocs que estan convençuts, i ho dic, que cal més col·laboració intercomarcal, de nosaltres amb el Bages, amb l'Anoia, amb altres comarques... Ens sobren òrgans municipals, hi ha excessives fronteres territorials, especialment les municipals, ens sobren municipis, clarament. I no sóc gaire partidari de crear noves estructures o superestructures, però sí que crec que cal més coordinació. Jo sovint faig una reflexió: avui en dia, les indústries d'un sol emplaçament no existeixen; les indústries que de veritat funcionen acaben ubicant part dels seus processos productius de tot el cicle de vida en llocs diferents, propers, per guanyar sinèrgies,

Pont sobre la via de Sant Ignasi, Manresa

però en emplaçaments diferents.²¹ Un pot tenir la fàbrica principal al Bages, una altra part al Vallès i pot tenir el centre d'atenció al client (màrqueting, vendes) a Barcelona, i potser el disseny en un lloc de la costa. És clar, a l'hora de la veritat, l'empresa necessita els permisos del lloc on està instal·lada, i els permisos d'uns emplaçaments i dels altres poden no ser els mateixos. Al final, per a simplificar-ho molt, si ho duem a la vida personal, un de quin municipi és? D'on va a dormir? D'on treballa? D'on passa el temps lliure? Jo crec que sóc del municipi que tinc més a prop, i puc simplificar més i dir que sóc del que hi ha a un cop de clic. Amb una cosa tan elemental com que els municipis i les comarques es coordinessin perquè totes les finestretes dels ajuntaments fossin les finestretes de qualsevol ajuntament d'aquestes comarques, quanta burocràcia eliminaríem! I si jo puc passar un paper que he de lliurar a Sabadell per l'Ajuntament de Terrassa, que em ve millor i és on tinc la seu central, per què no he de poder fer-ho ara que tenim les tecnologies? (Antoni Garrell, Escola Superior de Disseny de Sabadell).

²¹ Per a il·lustrar això que diu Antoni Garrell, Jordi Tormo ens facilita l'exemple del grup d'empreses tèxtils més potent que queda a l'Alcoià-Comtat, el grup Pascual, que té 383 treballadors repartits en sis empreses que es distribueixen per Alcoi, Cocentaina i Muro, amb Textiflok com a principal ensenya (vegeu "El grupo Pascual, el más grande de la comarca", *Ciudad*, 15/02/2011).

L'EIX DE LA B-30, AVANTGUARDA INDUSTRIAL DE L'EURAM

En aquest treball, hem volgut recuperar els antics nuclis tèxtils i veure quina és la seua realitat actual, però, certament, com hem vist en l'apartat de dades, el Vallès i la B-30 són una altra escala. És un territori que està influït per les mateixes tendències globals (i algunes de més localitzades) que els altres districtes que considerem, però el volum de negoci és molt major i, en part per això, la concentració de R+D+i també. El Bages o l'Anoia sí que es podrien comparar amb menys problemes amb els districtes valencians per grandària, per estatus de la indústria, etc. Però el Vallès (i en concret aquest eix de la B-30), que, com deia Solà, "des del punt de vista de l'anàlisi territorial i del comportament de l'activitat econòmica és totalment àrea metropolitana", mereix un tractament diferenciat, com el que ja hi van dedicar el mateix Solà i altres col·laboradors (2010) en un estudi al qual hem parat una atenció lògica.

En aquest estudi, s'explica la transformació que ha experimentat aquest tram on la indústria sempre ha tingut una gran importància. D'acord amb aquesta transformació, ha passat d'una forta especialització tèxtil i de tenir la concentració de l'activitat a Sabadell i Terrassa, els dos grans nuclis ja des de fa dos segles, a una diversificació important i a la deslocalització de proximitat cap a altres nuclis, com ara Rubí, Barberà del Vallès o Sant Cugat, per esmentar els que actualment concentren més activitat industrial, juntament amb els caps de la comarca, és clar. El tèxtil continua liderant

Ajuntament de Sabadell

l'ocupació a la B-30, però subsectors com la metal·lúrgia, la fabricació de maquinària, la d'aparells electrònics i informàtics o la indústria química ja hi queden a prop per a certificar aquesta diversitat, i també hi ha l'arribada d'activitats de nivell tecnològic mig-alt. Tot i que Sabadell i Terrassa mantenen encara cert grau d'especialització tèxtil –en un context, però, de terciarització creixent–, els nous nuclis industrials potents passen a especialitzar-se en alguns d'aquests nous sectors o adopten una diversificació primerenca –és el cas de Barberà del Vallès–. Com ens han comentat els nostres entrevistats, però, algunes de les principals empreses d'aquest tram de la B-30 pertanyen al subsector auxiliar de l'automoció. En general, a Rubí, Barberà del Vallès o Sant Cugat s'hi han instal·lat empreses més grans, amb un nivell tecnològic més alt per terme mitjà i una presència notable de capital transnacional, en contrast amb els nuclis de vella industrialització (Sabadell i Terrassa). Val a dir també que el terciari tecnològic també s'ha implantat amb força en la zona, i molt especialment a Sabadell i Sant Cugat. En gran manera, la concentració d'activitats amb alt valor afegit té a veure amb la presència de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) i altres centres tecnològics (associats o no a la UAB), tot i que encara no han desplegat tot el seu potencial. I a la diversificació i la importància creixent de la indústria amb un component tecnològic alt, hi hem d'afegir el fet d'un increment notable de sòl disponible, especialment amb l'aportació d'aquests nous nuclis que comentem. Tot plegat fa d'aquesta part del Vallès un dels llocs més atractius de tot Europa per a la inversió.

Així doncs, amb Joaquim Solà, un dels nostres experts entrevistats, hem volgut actualitzar alguna qüestió relativa a aquest eix:

A la zona, les deslocalitzacions més importants han sigut d'empreses multinacionals per una raó que no és específica d'aquest eix en concret, sinó que respon a la lògica del cicle del producte. Essencialment, s'han produït deslocalitzacions d'empreses que fabricaven béns finals de gran consum, sobretot en el sector de l'electrònica, perquè els costos de produir aquests béns per a un mercat mundial són més baixos en altres localitzacions, essencialment a l'Europa de l'est. I això és el que explica que empreses com Sharp, per exemple, com Sony, abans Epson, s'hagin deslocalitzat cap a zones també amb certa tradició industrial –és el cas d'Eslovàquia–, amb uns costos de producció més baixos. Però és una lògica de cicle del producte: quan els béns tendeixen a estandaritzar-se, el que preval són els costos de producció, el que és rellevant per a competir ja no és la innovació, ja no és la R+D, és la capacitat de produir a gran escala per a un mercat mundial amb els menors costos possibles. En aquest sentit, Catalunya i en concret l'eix de la B-30 han perdut aquests avantatges competitius que podien haver tingut en els anys vuitanta i noranta, quan els mercats no estaven tan integrats com ara, tot s'ha de dir.

Sabadell, en part, s'ha convertit en un centre terciari que serveix la indústria i complementa Barcelona. L'activitat econòmica de Sabadell ha evolucionat bastant, primer el tèxtil, després la metallúrgia, i després una major diversificació, tot i que el tèxtil encara continua tenint un pes important i la metallúrgia també, però des d'un punt de vista relatiu, menor que el que tenien fa vint, trenta o quaranta anys. (...) A Sabadell ara es desenvolupa l'àrea empresarial més important de Catalunya, el polígon de Sant Pau, i bàsicament, de moment, el que s'hi han localitzat són empreses de serveis, que desenvolupen activitats directament de serveis, per exemple, grans magatzems tipus IKEA, i activitats no vinculades directament a la indústria. (...) Sabadell pot estar prestant al Vallès alguns dels serveis que feia Barcelona, però també Sant Cugat, que poden estar configurant-se com nuclis proveïdors de serveis per al teixit industrial comarcal. De tota manera, en paral·lel, l'activitat de serveis de Barcelona tendeix a concentrar-se encara més, i per tant, és complicat que Sabadell pugui complementar la gran ciutat.

I ara que en parlàvem, jo diria que el municipi més ben situat per a concentrar activitat econòmica i població a curt-mitjà termini és, amb diferència, Sant Cugat, especialment si parlem d'activitats empresarials que no siguin la indústria tradicional, la indústria

manufacturera productiva, per a entendre'ns, perquè, a més a més, la política econòmica i urbanística de l'Ajuntament de Sant Cugat ja ha anat molt orientada en el sentit d'aconseguir seus de multinacionals, empreses de noves tecnologies, empreses de serveis avançats. I, en canvi, la indústria tradicional, sense expulsar-la, perquè encara n'hi ha, no ha sigut promocionada; s'ha anat a activitats de més valor afegit, que se situen en el que seria la zona de confluència entre la indústria i els serveis. Després, si ja parlem de la indústria tradicional manufacturera, en segon lloc, jo diria que, per la ubicació i per la disponibilitat de sòl industrial, potser Barberà del Vallès, que seria el contrapunt a Sant Cugat en el sentit que hi ha una forta presència d'indústria manufacturera, tant multinacional com autòctona, i, en canvi, hi ha una presència més feble de serveis avançats. A continuació, el municipi que té una major presència d'activitat industrial en termes relatius, indústria tradicional de la segona revolució industrial, és Rubí, que també seria un contrapunt a Sant Cugat (Joaquim Solà, Universitat de Barcelona).

BALANÇ PROPOSITIU

BALANÇ PROPOSITIU

- Poblacionalment, el resultat de dos segles d'evolució dels districtes industrials tèxtils deixa el Vallès, part de l'àrea metropolitana de Barcelona, molt per damunt de les comarques de la Catalunya Central i de l'eix de la Mariola. De fet, al llarg d'aquest treball hem comentat que, per diverses raons (i la poblacional és una de les que més pes té), el Vallès se situa en una altra escala. La seva dinàmica és una altra i també els seus problemes, molts dels quals estan associats a la congestió de tota la regió metropolitana. En el recent període de bonança, el Bages, i sobretot l'Anoia, han rebut part de l'influx de la gran àrea urbana barcelonina i han registrat creixements molt notables per a igualar la densitat de l'eix de la Mariola, assolida sobretot dècades enrere. En canvi, les comarques valencianes d'interior tot just han reaccionat demogràficament al cicle curt expansiu, i mostren la incapacitat per a seguir el ritme de creixement d'altres zones. Només la Foia de Castalla ha tingut un progrés demogràfic homologable.
- En qualsevol cas, en termes de sostenibilitat el discurs del creixement ja és clarament qüestionable i, en aquest sentit, el cas de l'Alcoià-Comtat o de la Vall d'Albaida podrien no ser tan preocupants, si no fos perquè la seva economia es manifesta impotent a l'hora de crear ocupació. En general, l'atur ha augmentat més a les comarques valencianes, però en el cas d'Alcoi, el període d'expansió ha demostrat

les dificultats d'una economia que no és capaç d'entrar en una via de creació d'ocupació. Aquesta ciutat i la seva comarca són, sens dubte, les que més atenció necessiten; els calen, com ens deien des del CEEI, un pla específic de reindustrialització i d'activació econòmica, no únicament com a mecanisme dinamitzador que es combini amb altres sinergies, sinó com una estratègia central de supervivència.

- Les dades també ens han mostrat que la indústria ha tingut un paper central a l'hora d'aturar la destrucció de feina. Els nivells de facturació globals en el sector encara no han arribat als anteriors a la crisi, però la recuperació és clara i el diferencial respecte del 2008 és menor que en els altres sectors. Són evidències que han de contribuir a posar, com volem, el focus sobre aquest sector, que dóna ocupació de més qualitat i que, generalment, permet més estabilitat (sobretot si hi ha diversificació i es tenen en compte tots els factors de competitivitat).
- En general, entre les empreses industrials d'aquests territoris dominen les PIME, però més clarament en el cas de les comarques valencianes, perquè, atretes per la potència econòmica de Barcelona, a l'Anoia, al Bages i, molt especialment al Vallès Occidental, s'hi han instal·lat els darrers anys diverses multinacionals que incrementen la grandària mitjana. La Foia de Castalla, al País Valencià, s'aproxima també a aquest model que combina la PIME, i fins i tot la microempresa, amb la presència de multinacionals. El domini de les micropimes, que, per agregació, atenuen en part el buit que van

Terrassa i la serra de Sant Llorenç

deixar les grans empreses manufactureres dels 60-80, fa que, a l'eix de la Mariola, el pes de la indústria sobre el total de l'activitat hi sigui més gran que a les comarques catalanes.

- Atenent a les dades, el grau de diversificació també és més elevat al Vallès que no pas a l'Alcoià,¹ i això, a priori, és una bona defensa contra els moments d'estancament i decreixement, i millora les possibilitats perquè una economia sigui sòlida. Tot i que no hem comprovat relacions directes en termes estadístics, les xifres del Registre Mercantil han demostrat que a Sabadell o a Terrassa (economies més diversificades, amb més presència d'empreses mitjanes i grans, i menys importància

de les empreses antigues), la productivitat hi és més elevada, i també la capacitat d'ocupació i la facturació per càpita.

- De tota manera i en una mesura o altra, la diversificació ha arribat a tots els districtes industrials de l'EURAM, i, així, pràcticament en totes les comarques es fabriquen components d'automoció, aliments, teixits i peces de roba, elements per a la sanitat, *packaging*, alguna o algunes variants de la indústria química (cosmètica, farmacèutica, productes de neteja, etc.); i en alguns dels districtes es fan productes metàl·lics, productes plàstics, maquinària, productes electrònics, components de l'aeronàutica, pell, vidre, etc. Per tant, el monocultiu ha passat a la història, i en part, també, l'adscripció sectorial a determinats territoris. No obstant això, a l'Anoia hi consideren que no s'ha de perdre l'organització i la promoció a través de clústers, perquè si aquests tenen un bon posicionament, l'alineació activitat-territori aporta capacitat d'atracció d'inversió.

¹ De fet, abans de la crisi, Sabadell ja era un dels districtes industrials més diversos de l'estat (és a dir, concentracions industrials que, partint d'una especialització, la tèxtil com a *indústria districte* en aquest cas, acaben incorporant una gran varietat d'activitats); i, en canvi, Ontinyent, Alcoi o Igualada apareixien com districtes prou especialitzats (en el tèxtil). Finalment, la indústria de Manresa era també més aviat diversa al començament del segle XXI, com el Vallès Occidental (Boix i Galletto, 2005: 29 i 36).

- Respecte del tèxtil, anterior monocultiu en gran part dels districtes que tractem, ha sofert molt en les darreres dècades i ha perdut gran part del pes que tenia, especialment pel que fa a l'ocupació. Tot i això, la majoria dels entrevistats destaquen la capacitat d'adaptació de les empreses que han quedat. Aquesta adaptabilitat es basa en la internacionalització, l'entrada en nous segments de la indústria tèxtil –teixits tècnics, especialització en confecció professional i esportiva (precisament relacionada amb els teixits tècnics)–, entrada en segments diferents de la indústria tèxtil (automoció, aeronàutica, construcció, sanitat), innovació, disseny, flexibilitat, personalització (aprofitant que moltes grans marques treballen amb tiratges petits, que generalment no interessen a la gran producció asiàtica o no està capacitada per a fer productes tan personalitzats). Per tant, tot i que encara queda una indústria tèxtil tradicional

que fins i tot competeix en costos, el panorama ha canviat força i es pot dir que el sector té futur per aquesta nova via.

- Els agents clau, tots relacionats d'una manera o altra amb la indústria, demanen de manera general situar aquest sector al centre de la política econòmica, que l'administració assumeixi que la indústria ha impedit que l'economia s'enfonsés, ha mantingut llocs de treball per damunt d'altres sectors i ha permès, en general, una ocupació de qualitat. A sobre, fins i tot en els camps d'alt valor afegit, com ara el món de les noves tecnologies, l'atenció se centra en les màquines i els aparells en comptes del programari i les *app*; tornem a una nova era d'allò que és tangible, del que es pot fabricar,² en part com una tendència general de recerca de la seguretat, de la solidesa (Bauman, 2005). Per tant, i en general, és un sector que ofereix més possibilitats que cap altre per als ciutadans, principals destinataris de les polítiques públiques. Evidentment hi ha un interès partidista en els qui en parlen, perquè són del sector o el serveixen; però la lectura de les dades econòmiques dels darrers vuit anys avala l'argument. Cal, doncs, situar la indústria al capdavant de la promoció econòmica i, en segon terme, desenvolupar una política específica que tingui en compte les característiques del nostre sector secundari, com també els requeriments competitius del mercat global. Perquè estigui ajustada a la realitat,

² Adrian WOOLDRIDGE (2015), "Retorn a les coses físiques", *El món en 2015*, El Temps-TheEconomist, València, pàg. 32.

l'administració ha de desenvolupar aquesta política tenint en compte el parer de les empreses i els treballadors.

- Aquesta política específica ha de considerar necessàriament un apartat específic sobre sòl (incloent-hi els polígons ja construïts), perquè en alguns casos és escàs (per exemple, Alcoi), en altres no té prou qualitat (manca d'infraestructures, mal estat, carrers estrets, inclinacions), en altres està mal planificat (parcel·les massa petites, absència de parcel·les per a grans factories, accessos mal resolts, etc.), en altres no hi ha previsions... Cal una actuació específica de sòl que arrenqui des de l'àmbit estatal per a acabar descendant fins al municipal (o, abans, en el mancomunitat, si es dóna aquesta circumstància, com podia ser el cas a l'Alcoià-Comtat). És necessària una planificació global del sòl, una entesa entre infraestructures i economia en tots els àmbits de l'administració i una consulta específica a les patronals perquè la planificació estigui basada en les demandes reals del sector; incorporar-hi les infraestructures adequades i, en aquest sentit, dedicar una atenció especial a la fibra òptica (si per a les empreses de telecomunicacions no és rendible desplegar-la en els polígons, caldrà el suport de l'administració i, sens dubte, desplegar els tubs que calguin en els polígons de nova creació), i en el cas de la Foia de Castalla, també la instal·lació d'una subestació elèctrica; connectar els polígons a les vies de gran capacitat, dissenyar accessos còmodes per als camions, i desenvolupar un disseny d'acord amb les

necessitats reals de la indústria autòctona, però també del potencial inversor de gran capacitat.

- Les infraestructures i serveis del transport també són una qüestió transcendental per a la indústria, lògicament perquè tenen una implicació en la competitivitat de les empreses. En aquest sentit, les demandes del sector han sigut explícites:
 - Conclusió del corredor ferroviari de mercaderies amb ample internacional.
 - Línia ferroviària competitiva de passatgers i mercaderies Alcoi-València.
 - Port sec situat a la Vall d'Albaida, o almenys abans d'arribar a l'àrea metropolitana de València.

Polígon industrial del Pi (Muro del Comtat) amb la serra de Mariola al fons

- Adequació per a mercaderies de l'estació ferroviària d'alta velocitat de Villena.
- Línies ferroviàries competitives de passatgers i mercaderies des de l'Anoia, el Bages i el Vallès Occidental cap a Barcelona.
- Millor connexió ferroviària de rodalia transversal al Vallès Occidental.
- Transport públic competitiu en autobús a l'eix de la Mariola i a les comarques catalanes, que connecti amb freqüències altes els principals nuclis, i sobretot, arribi als polígons.
- Solucions a la congestió del trànsit viari al Vallès i del Vallès cap a Barcelona, amb alguna o algunes de les actuacions següents: nou túnel per sota de la serra de Collserola que connecti el barri d'Horta amb Sabadell a través d'una autovia; ampliació de la C-58 en els trams on sigui possible; conclusió de la B-40; desdoblament de la C-1413, i connexió entre l'A-2 i l'AP-7 per Castellbisbal.
- Millora dels accessos viaris i ferroviaris al port de Barcelona.
- Millora dels accessos viaris i ferroviaris a l'aeroport del Prat.

Serra de Montserrat

- Així mateix, es demana a l'administració una intervenció en profunditat per a simplificar els tràmits que ha de seguir una empresa industrial, que normalment són més dels que ha de fer, per exemple, una empresa de serveis. En aquest sentit s'han de reduir els temps i la complexitat d'alguns processos i unificar llicències. Moltes empreses són multiestabliments i això implica en bastants casos municipis diferents, i fins i tot diferents demarcacions provincials o autonòmiques. El capital industrial demana la unificació de criteris i la possibilitat de presentació única de tramitacions.
- D'altra banda, l'estat ha de fer tots els possibles per reduir la nostra dependència energètica, a més de posar tots els mitjans per a solucionar problemes de distribució i gestió que encareixen l'energia. Com hem pogut veure en algunes de les entrevistes, aquesta mena de cost pot ser més decisiu, fins i tot, que el de la mà d'obra o el de les matèries primeres, i per això és important buscar vies de solució. En el mateix sentit, dins del finançament a la indústria cal una dotació especial per a la recerca sobre sistemes i màquines que permetin estalviar energia.
- En l'apartat financer cal que torni a fluir el crèdit cap a les empreses i a preus acceptables. L'impacte dels rescats a la banca s'hauria d'haver reflectit en aquesta qüestió, especialment perquè la indústria no ha tingut una ajuda semblant i ha de disposar de liquiditat per a invertir, per a innovar i adaptar-se als requeriments competitius del mercat global. Si grans clients com les empreses industrials no poden funcionar per manca de crèdit, a mitjan termini el capital financer pot experimentar noves dificultats.
- I aprofitant que parlem de recerca, les autoritats públiques han d'entendre que bona part de la nostra competitivitat dependrà de les prestacions en aquesta qüestió i, per tant, s'ha de mantenir el finançament de l'R+D, especialment la que és aplicable a la producció. Paral·lelament s'ha d'estudiar a fons la manera d'aprofitar més bé el treball de les universitats i els centres tecnològics. La transferència del coneixement a les empreses (i en especial, a la indústria) ha de ser fluida i, per tant, ha de ser-hi una prioritat l'ús òptim de les

Edifici del Bambú, seu d'AITEX i el CEEI (Alcoi)

instal·lacions existents, la compatibilitat entre el rol "empresa tecnològica en el mercat global"³ i la prestació de serveis d'R+D+I al territori per part dels instituts tecnològics (atenuar la lògica mercantil dels centres per a afavorir l'accés de les PIME a la

tecnologia), i adoptar una òptica decidida de suport a l'economia productiva per part de les universitats (compatible amb la lògica de servei a la ciutadania, a través de la investigació en salut, en medi ambient, etc.).

- Amb l'assessorament de les empreses cal dissenyar un pla nacional de formació professional que connecti adequadament l'oferta i la demanda; les necessitats de qualificació de la indústria i, en general, de l'economia productiva, amb l'oferta d'estudis i trajectòries curriculars. No té sentit que coexisteixi un elevat nivell d'atur amb complicacions per a cobrir determinats llocs de treball de la indústria. Cal, doncs, una planificació i una revisió contínua d'aquesta relació oferta-demanda.
- En els llocs on encara té una presència forta la indústria tradicional, les associacions empresarials hi han de fer un treball dinamitzador per a impulsar un canvi de mentalitat. Qualsevol empresa del sector que es mantingui activa ha sigut adaptativa, perquè sino, no hauria superat la crisi, però cal convèncer els empresaris i emprenedors que es pot anar més enllà, que els sectors són avui difusos i que s'entrellacen els uns amb els altres per a crear nous mercats. Per tant, com han fet al Vallès o a la Foia de Castalla, entre altres zones, sobre la base d'un sistema de producció i unes matèries primeres, es pot fabricar gairebé de tot. Aquest axioma s'ha d'afegir de manera definitiva a la mentalitat empenedora d'aquests districtes industrials.

³ S'ha de dir que, en bona mesura, els instituts tecnològics s'han vist abocats a potenciar aquest paper per la manca de finançament.

- Cal posar en valor i estendre iniciatives com les desenvolupades entre el CEEI-Alcoi i unes quantes de les principals societats mercantils de l'Alcoià-Comtat amb l'acceleradora d'empreses *Crowd Knowledge*, i no únicament perquè confirmen el compromís d'elements reeixits de la indústria amb el seu territori, sinó perquè contribueixen veritablement a possibilitar un agregat competitiu del districte.
- A l'eix de la Mariola, considerant que no hi ha cap nucli pròxim com Barcelona, amb les sinergies que pot generar, convé aprofitar-hi les fortaleeses del territori, com ara el *know-how* que confereix la tradició industrial, la presència de mà d'obra qualificada i, a Alcoi, d'un espai de negocis que ara està confluint en el Consell Econòmic i Social (i que haurà de tenir una coordinació efectiva per a optimitzar els recursos i les accions destinades a revitalitzar la indústria). Per a l'Alcoià-Comtat, així mateix, s'obre l'oportunitat de l'A-7, que definitivament elimina un dels principals entrebancs del districte, l'absència de vies d'altres prestacions, que ha acabat sent un clar desavantatge competitiu en les dues darreres dècades.
- Per la seva banda, les comarques catalanes han d'aprofitar la localització estratègica en un dels principals eixos industrials d'Europa, especialment en el cas de la B-30; les bones infraestructures de transport de llarga distància; la capacitat innovadora; les infraestructures i equipaments

Avinguda del tèxtil d'Ontinyent

per a posar l'R+D+I al servei de la indústria;⁴ les expectatives del Port de Barcelona amb el mercat asiàtic, i les marques Barcelona i Catalunya, que han sigut clau en la notabilíssima internacionalització de les empreses.

- Pel que fa a les relacions dins de cada territori i entre els diferents territoris, és evident que hi ha unes interaccions proxèmiques que construeixen realitats econòmiques i socials, com són la Foia de Castalla, l'Alcoià-Comtat, l'eix tèxtil de la Mariola, el Vallès, l'eix Terrassa-Manresa, la B-30... Però els entrevistats detecten dèficits de cooperació interterritorial a diferents nivells i, per tant, són tasques pendents per a empresaris, administració pública i societat civil. Primerament s'ha d'aconseguir que les complicitats activades ja a través d'organismes de coordinació com ara la Tricameral catalana, la Plataforma per la Reindustrialització a l'eix de la Mariola o la Mancomunitat de l'Alcoià i el Comtat, adoptin la necessària perspectiva de conjunt i es desprenguin de l'òptica local per abordar qüestions d'interès mutu com poden ser la planificació i gestió del sòl industrial, la unificació i simplificació dels tràmits, l'atracció combinada d'inversions, l'adopció d'una veu única per a la demanda d'infraestructures, etc. En alguns casos més que en altres, aquesta perspectiva ja ha sigut adoptada, però pesa encara massa la dinàmica local i s'ha de fer un esforç per superar-la, perquè són

molts els guanys que es poden aconseguir. A banda d'aquesta cooperació intermunicipal i intercomarcal, cal estendre la col·laboració a àmbits de més abast, Catalunya, el País Valencià i també l'Euroregió de l'Arc Mediterrani, perquè, com hem comprovat en aquest treball, aquests districtes industrials tenen moltes coses en comú i junts podrien servir millor l'objectiu final de la reindustrialització.

4 Concretament, Sabadell-Vallès seria una de les àrees que més clarament podrien rebre l'apel·latiu de *districte tecnològic*, juntament amb Vitòria-Gasteiz i Madrid (Giner i Santa Maria, 2009: 20-21).

SÍNTESI DE LES PROPOSTES

- L'administració ha de situar la indústria en el centre de la promoció econòmica d'aquests territoris, en coordinació amb empreses i treballadors del sector.
- Pla específic de reindustrialització i activació econòmica per a l'Alcoià-Comtat i la resta de l'eix tèxtil de la Mariola.
- Adopció d'una òptica decidida de suport a l'economia productiva per part de les universitats i centres de recerca, en part lligada al finançament i compatible amb la lògica de servei al ciutadà.
- Recuperació del paper d'AITEX (i altres centres tecnològics) com a prestador de serveis d'R+D per a les PIME del territori per tal que s'incorporin definitivament a les noves tendències del subsector (teixits tècnics, entrada en sectors tradicionalment aliens, innovació, etc.).
- Aprofitar millor la potencialitat tecnològica de l'eix de la B-30 en el sentit d'aconseguir que la transferència de coneixement a les empreses sigui un fet més habitual.
- Harmonització de l'oferta i la demanda en la formació professional per al sector (oferta educativa amb necessitats de qualificació de la indústria).
- Política específica de sòl industrial amb una planificació des de l'àmbit estatal fins al municipal, una coordinació entre els departaments d'Economia i Infraestructures, i la intervenció de les associacions empresarials.
- Previsió d'infraestructures essencials (presentes i futures) en la planificació dels polígons, amb especial atenció ara per ara a la fibra òptica. En aquest sentit, pla especial d'actualització tecnològica.
- Acceleració dels tràmits per a la posada en marxa de la nova subestació elèctrica de la Foia de Castalla.
- Finalització del corredor ferroviari de mercaderies amb ample internacional.
- Línia ferroviària competitiva de passatgers i mercaderies Alcoi-València.
- Port sec situat a la Vall d'Albaida o, si més no, abans d'arribar a l'àrea metropolitana de València.
- Adequació per a mercaderies de l'estació ferroviària d'alta velocitat de Villena.
- Línies ferroviàries competitives de passatgers i mercaderies des de l'Anoia, el Bages i el Vallès Occidental cap a Barcelona.
- Millor connexió ferroviària de rodalia transversal al Vallès Occidental.

- Transport públic competitiu en autobús a l'eix de la Mariola i a les comarques catalanes, que connectin amb freqüències altes els principals nuclis, i sobretot, que arribin als polígons.
- Solucions a la congestió del trànsit viari al Vallès i del Vallès cap a Barcelona, amb alguna o algunes de les actuacions següents: nou túnel per sota de la serra de Collserola que connecti el barri d'Horta amb Sabadell a través d'una autovia; ampliació de la C-58 en els trams on sigui possible; acabament de la B-40; desdoblament de la C-1413, i connexió entre l'A-2 i l'AP-7 per Castellbisbal.
- Millora dels accessos viaris i ferroviaris al port de Barcelona.
- Millora dels accessos viaris i ferroviaris a l'aeroport del Prat.
- Reducció dels temps de tramitació, simplificació, unificació de llicències i creació de finestretes úniques territorials per a reduir les traves burocràtiques.
- Exigència a la banca d'obrir el flux de crèdit cap a les empreses.
- Pla per a reduir la dependència energètica i per a atenuar els factors que encareixen l'energia (de distribució, de gestió).
- Dotació especial a la recerca sobre sistemes i màquines d'estalvi energètic.
- Valorització i extensió de les iniciatives d'acceleració d'empreses per al territori impulsades per les companyies que millor han reeixit i organismes com el CEEI.
- Increment de les competències executives d'organismes com el Consell Econòmic i Social d'Alcoi, que permetrien optimitzar el treball de promoció i suport dels organismes que treballen amb el sector.
- Augment de la cooperació interterritorial a escala mancomunitat, comarcal, de país i de corredor mediterrani per a guanyar en competitivitat i tenir més ressò en les instàncies decisòries.

BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ

BIBLIOGRAFIA I DOCUMENTACIÓ

ALBALATE DEL SOL, Daniel & Germà BEL i QUERALT (2011), «Cuando la economía no importa: auge y esplendor de la alta velocidad en España», *Revista de Economía Aplicada*, 55, pàg. 171-190.

BAUMAN, Zygmunt (2005), *Identitat*, Universitat de València, València.

BENAUŁ BERENGUER, Josep M. (1992), «Los orígenes de la empresa textil lanera en Sabadell y Terrassa en el siglo XVIII», *Revista de Historia Industrial*, 1, pàg. 39-61.

BIOSCA REIG, Oriol & Andreu ULIED SEGUÍ (2010), «Conclusions dels debats territorials de l'EURAM», a Pau CAPARRÓS i GIRONÉS, *Llibre Blanc de les infraestructures de l'Euroregió de l'Arc Mediterrani (EURAM)*, Tres i Quatre, València.

BOIRA MAIQUES, Josep Vicent (2002), *EURAM 2010. La via europea*, Tres i Quatre, València.

BOIX DOMÈNECH, Rafael i Vittorio GALLETTTO (2005), *Identificación de sistemas locales de trabajo y distritos industriales en España*, MITYC-Secretaría General de Industria, Madrid.

CAMBRES OFICIALS DE COMERÇ, INDÚSTRIA I NAVEGACIÓ DE BARCELONA I VALÈNCIA (2010), *Informe de l'Observatori d'Infraestructures del Corredor Mediterrani*, Cambres Oficials de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona i València, Barcelona.

CAPARRÓS i GIRONÉS, Pau (2010) [coord.], *Llibre Blanc de les infraestructures de l'Euroregió de l'Arc Mediterrani (EURAM)*, Tres i Quatre, València.

CASAS i ONTENIENTE, Joan Baptista & Patrícia CRESPO SOGAS (2009), *Les economies de l'Arc Mediterrani*, Tres i Quatre, València.

CATALÀ OLTRA, Lluís (2012), *Fonaments de la identitat territorial amb especial atenció a la identitat nacional. El cas valencià: discursos polítics sobre la identitat valenciana*, Universitat d'Alacant, Alacant.

CUEVAS CASAÑA, Joaquim (1999), «Innovación técnica y estructura empresarial en la industria textil de Alcoi, 1820-1913», *Revista de Historia Industrial*, 16, pàg. 13-43.

CULLERÉ CÒRDOBA, Ramon; Xavier MUÑOZ TORRENT, Carlos PARDO GRAU, Roger ROCA SAQUERO i altres (2014), *Perfil de la ciutat (edició 2014)*, Ajuntaments de Barberà del Vallès, Girona, Granollers, Lleida, Manresa, Mataró, Sabadell, Santa Coloma de Gramenet i Terrassa.

CULLERÉ CÒRDOBA, Ramon (2014), *Estructura empresarial del Bages (edició 2014)*, Ajuntament de Manresa, Manresa.

DE JUAN VIGARAY, M. Dolores (2006), «Sector textil-confección (I). Evolución y tendencias en producción y distribución comercial», *Distribución y Consumo*, gener-febrer, pàg. 110-119.

GINER PÉREZ, José Miguel, i María Jesús SANTA MARÍA BENEYTO (2009), «Distritos-clusters emergentes en España: nuevas aproximaciones metodológicas», *IV Jornades Valencianes d'Estudis Regionals*, València, 26-27 novembre, 26 pàg.

IIVEE (2014a), *L'eix Girona-Perpinyà. Economia, població i infraestructures en el node de connexió amb Europa*, IIVEE, València.

IIVEE (2014b), *L'Euroregió de l'Arc Mediterrani. Quinze anys de cooperació econòmica i empresarial*, IIVEE, València.

IIVEE (2013), *L'eix Castelló-Tortosa-Tarragona. Economia, població i infraestructures al node central de l'arc mediterrani*, IIVEE, València.

IDESCAT (2012), *Comerç amb l'estranger*, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

IZARD i LLORENS, Miquel (1973), *Industrialización y obrerismo: las tres clases de vapor, 1869-1913*, Ariel, Barcelona.

JÓDAR MARTÍNEZ, Pere [dir.] (1998), *El sector textil. Una aproximación territorial*, Associació de Colectivitats Tèxtils Europees (ACTE)-Ajuntament de Terrassa, Terrassa.

MOLLÀ BENEYTO, Damià & Eduard MIRA GONZÀLEZ (1986), *De impura natione*, Tres i Quatre, València.

NINYOLES i MONLLOR, Rafael Lluís (1993), *El País Valencià a l'Eix Mediterrani*, L'Eixam, Tavernes Blanques (l'Horta).

OBSERVATORI D'EMPRESA I OCUPACIÓ (2013), *Informe d'estructura empresarial*, Departament d'Empresa i Ocupació (Generalitat de Catalunya), Barcelona.

ORTELLS CHABRERA, Vicent (2007), «D'un país de base industrial endògena a una economia de serveis dependent», *Anuari de l'Agrupació Borrianenca de Cultura*, núm. XVIII, pàg. 67-78.

RUA COSTA, Carles (2012), «El Port de Barcelona com a node logístic: situació actual i estratègies de futur», *Xerrada Port de Barcelona*, maig.

SOLÀ i SOLÀ, Joaquim; Xavier SÀEZ i BÀRCENA; i Montserrat TERMES i RIFÉ (2010), *Estructura industrial i tecnològica dels municipis del tram central de la AP-7/B-30*, Universitat Autònoma de Barcelona-Centre d'Economia Industrial, Barcelona.

TORMO SANTONJA, Jordi (2011a), *Mariola: sistema productiu y estrategia territorial*, Universitat d'Alacant, Alacant.

TORMO SANTONJA, Jordi (2011b), *Comarca sí, però quina comarca? Delimitació històrica i comarcal de l'Alcoià, el Comtat i la Foia de Castalla*, CAEHA-Conselleria de Turisme, Cultura i Esports, Alcoi.

TORRÓ i GIL, Lluís & Joaquim CUEVAS i CASAÑA (2002), «Pels camins de la "via valenciana": la indústria en el segle de la revolució», *Recerques*, 44, pàg. 21-60.

TURRÓ i CALVET, Mateu (2010), *L'Euroregió de l'Arc Mediterrani (EURAM), porta d'Europa*, IIVEE, València.

ULIED i SEGUÍ, Andreu (2003), *Catalunya cap al 2020. Visions sobre el futur del territori*, Generalitat de Catalunya, Barcelona.

PRINCIPALS FONTS DE DADES

Anuari Econòmic de La Caixa:
<http://www.anuarioeco.lacaixa.comunicacions.com/>

IDESCAT-Institut d'Estadística de Catalunya:
<http://www.idescat.cat/>

INE-Instituto Nacional de Estadística:
<http://www.ine.es/>

Registre Mercantil:
<http://www.rmc.es/>

Col·lecció Eixos auxiliars de l'EURAM:

- 1. L'eix Castelló-Tortosa-Tarragona (2013)*
- 2. L'eix Girona-Perpinyà (2014)*
- 3. Els eixos industrials de l'Arc Mediterrani (2015)*

Els eixos industrials de l'Arc Mediterrani

Reptes i oportunitats

